

Jarosław WOŁEJSZO

WYBRANE PROBLEMY
PRZYGOTOWANIA I REALIZACJI
ĆWICZEŃ SOJUSZNICZYCH NATO

56697

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ
INSTYTUT DOWODZENIA

AON 5559/03

Jarosław WOŁEJSZO

WYBRANE PROBLEMY
PRZYGOTOWANIA I REALIZACJI
ĆWICZEŃ SOJUSZNICZYCH NATO

RECENZENT:

Płk dr hab. inż. Józef MICHNIAK

Projekt okładki:

Ewa WIŚNIEWSKA

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
1. ĆWICZENIA WOJSKOWE W SYSTEMIE SZKOLENIA NATO	6
1.1. Zasady szkolenia w NATO	8
1.2. Rola dowódcy w procesie szkolenia dowództw i wojsk	11
1.3. Cele ćwiczeń sojuszniczych	13
1.4. Podział i charakterystyka ćwiczeń wojskowych NATO	16
1.5. Podział i charakterystyka ćwiczeń prowadzonych w wojskach lądowych USA	27
1.6. Podział i charakterystyka ćwiczeń prowadzonych w wojskach lądowych Bundeswehry	38
2. PROCES PLANOWANIA I REALIZACJI ĆWICZEŃ SOJUSZNICZYCH	47
2.1. Programowanie ćwiczeń sojuszniczych	52
2.2. Planowanie ćwiczeń sojuszniczych	54
2.3. Prowadzenie ćwiczeń sojuszniczych	65
2.4. Ocenianie ćwiczeń sojuszniczych	73
2.5. Meldowanie (sprawozdawczość) z ćwiczeń sojuszniczych	76
3. STRUKTURA ORGANIZACYJNA KIEROWNICTWA ĆWICZENIA SOJUSZNICZEGO	88
3.1. Zadania osób funkcyjnych kierownictwa ćwiczenia	88
3.2. Zadania zespołów kierownictwa ćwiczenia	90
ZAKOŃCZENIE	96
BIBLIOGRAFIA	98
WYKAZ RYSUNKÓW	100
WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW	101
ZAŁĄCZNIKI	102

RECENZENT	2
WSTĘP	3
1. ĆWICZENIA WOJSKOWE W SYSTEMIE SZKOLENIA NATO	6
1.1. Zasady szkolenia w NATO	8
1.2. Rola dowódcy w procesie szkolenia dowódców i wojsk	11
1.3. Cele ćwiczeń sojuszników	12
1.4. Podział i charakterystyka ćwiczeń wojskowych NATO	16
1.5. Podział i charakterystyka ćwiczeń prowadzonych w wojskach lądowych USA	23
1.6. Podział i charakterystyka ćwiczeń prowadzonych w wojskach lądowych Bundeswehry	38
2. PROCES PLANOWANIA I REALIZACJI ĆWICZEŃ SOJUSZNICZYCH	47
2.1. Programowanie ćwiczeń sojuszników	52
2.2. Planowanie ćwiczeń sojuszników	54
2.3. Prowadzenie ćwiczeń sojuszników	55
2.4. Ocena ćwiczeń sojuszników	73
2.5. Meldowanie (sprawozdawczość) z ćwiczeń sojuszników	75
3. STRUKTURA ORGANIZACYJNA KIEROWNICTWA ĆWICZENIA SOJUSZNICZEGO	88
3.1. Zadania osób funkcyjnych kierownictwa ćwiczenia	88
3.2. Zadania zespołów kierownictwa ćwiczenia	90
ZAKOŃCZENIE	96
BIBLIOGRAFIA	98
WYKAZ RYSUNKÓW	100
WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW	101
ZAŁĄCZNIKI	102

WSTĘP

Przez wiele minionych lat problematyka prowadzenia ćwiczeń w wojskach NATO była u nas zupełnie nieznaną. Dotyczyło to w szczególności zagadnień odnoszących się do strony organizacyjno-metodycznej. Z tego też względu w naszych zbiorach bibliotecznych nie ma odpowiedniej literatury, która w sposób kompleksowy ujmowałaby ten problem. Prowadzenie wspólnych ćwiczeń sojuszniczych, z roku na rok nabiera szczególnego znaczenia. Z chwilą przystąpienia Polski do NATO, tym bardziej zobowiązani jesteśmy znać procedury planowania i prowadzenia ćwiczeń sojuszniczych obowiązujące w NATO.

Wychodząc naprzeciw rosnącemu zapotrzebowaniu w tym zakresie dostrzeżono potrzebę opracowania materiału teoretycznego, obejmującego w całości problematykę planowania, organizacji i prowadzenia ćwiczeń według standardów NATO-wskich.

Celem niniejszego studium jest, więc zaprezentowanie NATO-wskich zasad i procedur, stosowanych podczas planowania, organizacji i prowadzenia ćwiczeń. Poznanie ich powinno umożliwić dokonanie obiektywnej oceny tego, w jakim stopniu procedury stosowane w WP odpowiadają standardom zachodnim. Ocena ta dawałaby podstawę ukierunkowania procesu szkolenia dowództw i wojsk SZ RP, a jednocześnie dokonanie niezbędnych korekt w organizacji i pracy narodowych dowództw, które uczestniczą w przygotowywaniu ćwiczeń sojuszniczych.

Niniejsze studium teoretyczne przeznaczone jest dla tych wszystkich, którzy spotkają się z problemem zorganizowania i przeprowadzenia ćwiczenia sojuszniczego lub wielonarodowego w ramach PdP, a także oficerów reprezentujących stronę polską na różnego rodzaju konferencjach planistycznych poprzedzających przeprowadzenie ćwiczenia.

ROZDZIAŁ I

ĆWICZENIA WOJSKOWE W SYSTEMIE SZKOLENIA NATO

Szkolenie jest podstawowym zadaniem sił zbrojnych w czasie pokoju. Umożliwia ono przygotowanie dowództw i wojsk do organizowania oraz prowadzenia działań operacyjno-taktycznych w czasie kryzysu lub wojny. Dlatego też dowództwa i wojska wszystkich armii Europy i świata szkolą się, stosując wypracowane przez długie lata swoje narodowe formy, metody i sposoby, wynikające między innymi z odrębnych tradycji, zasobności państwa, stosunku społeczeństwa do służby wojskowej i bazy szkoleniowej, jaką mają do dyspozycji¹.

Wbrew powszechnej opinii należy stwierdzić, iż nie występuje zintegrowany system szkolenia Sił Zbrojnych NATO. Armie poszczególnych krajów członkowskich są szkolone według własnych narodowych systemów, częstokroć znacznie się między sobą różniących. Wynika to z odrębności tradycji poszczególnych armii, ich bazy szkoleniowej, zasobności, stosunków społecznych i wielu innych podobnych czynników. Obowiązują jednak pewne standardy ustanowione przez dowództwa Sił Zbrojnych NATO, które wynikają głównie z przyjętej doktryny, a jednocześnie spełniające wymogi narodowych systemów szkolenia armii poszczególnych krajów członkowskich.

¹ Por. W. Hauzer i inni: *Ćwiczenia szczebla operacyjno-taktycznego w systemie szkolenia SZ wybranych państw NATO*, (Studium). Sztab. Gen., wewn. 24/4/97, s. 9.

1.1. Zasady szkolenia w NATO

W nowej rzeczywistości militarnej w Europie działalność szkoleniowa w NATO ukierunkowana jest głównie na przygotowanie i utrzymanie w gotowości części sił zbrojnych, zdolnych do realizacji zadań bojowych w myśl nowej koncepcji strategicznej. Nowa koncepcja zakłada możliwość wykorzystania wysoce manewrowych sił NATO do rozwiązywania sytuacji kryzysowych bądź podjęcia skutecznych działań ofensywnych zgodnie z planami obronnymi NATO. Zakłada się również wykorzystanie sił manewrowych w ramach doraźnie organizowanych sił UE (CJTF - Połączone Dowództwo Sił Wielonarodowych) oraz w składzie sił ONZ w ramach wypełniania misji pokojowych. W systemie szkolenia sił zbrojnych poszczególnych państw NATO definitywnie ograniczono rozmach i liczbę ćwiczeń z wojskami, zwłaszcza na wyższych szczeblach dowodzenia. Zastąpiono je natomiast ćwiczeniami dowódczo-sztabowymi z wykorzystaniem symulacji komputerowej.

W problematyce szkoleniowej na szczeblu operacyjnym, mocno akcentuje się zagadnienia z zakresu przygotowania wojsk NATO do przyszłych operacji sojuszniczych w ramach „PdP”. Obok sztabów wojskowych PSZ NATO w ćwiczeniach Połączonych Dowództw Sił Wielonarodowych (CJTF), udział również biorą grupy operacyjne międzynarodowych struktur bezpieczeństwa. W realizacji procesu szkolenia wojsk lądowych Sił Zbrojnych NATO przestrzega się określonych zasad oraz dyrektyw szkoleniowych.

Szkolenie wojsk zgodnie z doktryną NATO – wyraża się tym, iż na poszczególnych szczeblach dowodzenia NATO dokonano ujednoczenia procedur oraz form, metod i sposobów działania w przygotowaniu dowództw i wojsk do prowadzenia operacji w różnych sytuacjach w składzie międzynarodowym i samodzielnie.

Szkolenie broni połączonych – oznacza przygotowanie do wspólnych działań wszystkich rodzajów wojsk oraz służb logistycznych jednocześnie. Myślą

przewodnią tej zasady jest teza, że profesjonalizm w działaniach broni połączonych można osiągnąć jedynie wtedy, kiedy szkolą się one wspólnie. Pełną integrację rodzajów wojsk można osiągnąć dzięki zbliżeniu realiów szkoleniowych do rzeczywistego pola walki. Nakłada to na odpowiedzialnych za szkolenie obowiązek zgrywania w praktyce wszystkich systemów bojowych, w tym wsparcia i zabezpieczenia działań oraz wykorzystania ich zgodnie z przeznaczeniem i w takiej kolejności, jak na polu walki.

Szkolenie w prowadzeniu walki – w myśl tej dyrektywy, celem szkolenia operacyjno-taktycznego jest osiągnięcie przez dowództwa i wojska określonego poziomu umiejętności niezbędnych na współczesnym polu walki. Aby jednak cel ten osiągnąć w procesie szkolenia należy w maksymalnym stopniu dostosować ćwiczenia do rzeczywistego pola walki (dymy, ogniska porażonych, utratę osób funkcyjnych itp.), realizować praktyczne prowadzenie ognia oraz manewru w ramach pododdziału, oddziału lub zgrupowań broni połączonych, a także wykonywać kompleksowo przedsięwzięcia ograniczające skutki oddziaływania przeciwnika.

Szkolenie z gotowości bojowej – oznacza, że dowódcy wszystkich szczebli jednostek bojowych i wsparcia są odpowiedzialni za nieustanne utrzymanie standardów (norm) w zakresie gotowości bojowej składów osobowych oraz uzbrojenia i sprzętu.

Szkolenie ukierunkowane – polega na tym, że jednostki zazwyczaj otrzymują zadania na czas kryzysu, konfliktu, wojny lub misji pokojowej, do których mają się przygotować w czasie procesu szkolenia. Dowódcy z kolei są odpowiedzialni za takie pokierowanie szkoleniem, aby stojące przed jednostką zadania były traktowane priorytetowo i stosownie z ich przeznaczeniem i praktycznie ćwiczone. W realizacji tej zasady istotne jest maksymalne wykorzystanie infrastruktury szkoleniowej, w tym trenażerów, symulatorów i innych urządzeń poligonowych.

Współzawodnictwo szkoleniowe – stosowane na wszystkich szczeblach rozwija motywację dowódców i żołnierzy, wyzwała w nich potrzebę ciągłego doskonalenia swoich umiejętności, inicjatywę, entuzjazm oraz zapał do szkolenia. Zwycięstwo we współzawodnictwie buduje prestiż jednostki i autorytet jej dowódcy wśród innych.

Szkolenie doskonalące – jest rozumiane jako skuteczne uzupełnianie szkolenia podstawowego (zasadniczego). Polega na systematycznym (stałym) podtrzymywaniu indywidualnej i zespołowej kondycji operacyjno-taktycznej w celu utrzymania wysokiego poziomu zdolności bojowej (zapobieganie jej obniżaniu lub zaniku). Utrwalanie standardowego poziomu wyszkolenia jednostek realizuje się na podstawie *Planu zadań szkoleniowych* i *Programu oceny wyszkolenia indywidualnego*, które służą dowódcy do kierowania tym szkoleniem.

Szkolenie wieloszczeblowe – prowadzi się w celu maksymalnego wykorzystania czasu szkolenia i przeznaczonych na ten cel środków. Zobowiązuje to dowódców do prowadzenia jednoczesnego szkolenia sztabów i wojsk (indywidualnego i zespołowego) na kolejnych szczeblach organizacyjnych. Ponieważ szkolenie takie umożliwia przygotowanie, w określonym czasie, do wykonania zadań wielu szczebli dowodzenia jednocześnie, uważane jest za najefektywniejsze¹.

Odpowiedzialność za szkolenie – nakłada na każdego dowódcę obowiązek należytego przygotowania do walki (misji) swoich podwładnych. Wymusza jednocześnie wzorową organizację szkolenia i prowadzenia go na wysokim poziomie, w warunkach zbliżonych do rzeczywistego pola walki oraz stawianie podwładnym surowych wymagań. Zasada ta obowiązuje na wszystkich szczeblach dowodzenia.

Według poglądów NATO przestrzeganie wymienionych zasad (dyrektyw) szkoleniowych we wszystkich armiach Sojuszu ma zasadnicze znaczenie dla

¹ W. Hauzer i in., wyd. cyt., s. 10 – 11.

jednolitego przygotowania dowództw i wojsk do zapobiegania wszelkim konfliktom zbrojnym lub wojnom, a w wypadku ich wybuchu do prowadzenia wspólnych operacji przeciwko potencjalnemu przeciwnikowi i odniesieniu nad nim zwycięstwa – głównego celu szkolenia wojsk. Dlatego takie same zasady szkoleniowe stosowane są zarówno wobec jednostek czynnych (*Active Component*), jak i jednostek rezerwowych (*Reserve Component*), które są ważnym elementem sił zbrojnych spełniającym funkcję odstraszenia.

W procesie szkolenia wojsk NATO uwzględniane są również doświadczenia historyczne, w tym przede wszystkim wnioski z minionych wojen i konfliktów zbrojnych, które odzwierciedlają związek pomiędzy realizmem szkolenia, a osiągnięciem sukcesu w walce. Podkreślana jest także bardzo mocno odpowiedzialność, dowódców wszystkich szczebli za zdrowie i życie podwładnych.

Właściwie prowadzone szkolenie ma decydujący wpływ na osiąganie taktycznej doskonałości przez pojedynczych żołnierzy i całej jednostki oraz sprawności dowódców i sztabów w zakresie wykonywania przewidzianych dla nich zadań bojowych zawartych w tzw. *Wykazie głównych zadań jednostki w misji – Mission Essential Task List (METL)*. Wykaz taki sporządza dowódca wyższego szczebla na podstawie planu operacyjnego (działań wojennych) wykorzystania podległej jednostki na polu walki (w misji) oraz dodatkowych wytycznych przełożonych.

Zadania główne jednostki w misji są podstawą do wyznaczenia celów szkolenia, a także określenia kierunków ich osiągnięcia (tematyka, zagadnienia, formy, metody i sposoby szkolenia), oraz opracowania planów ilustrujących koncepcję szkolenia poszczególnych pododdziałów, oddziałów, związków taktycznych i operacyjnych.

1.2. Rola dowódcy w procesie szkolenia dowództw i wojsk

W systemie szkolenia wojsk lądowych dowódcy są zasadniczym ogniwem odpowiedzialnym za wyszkolenie dowództw, oddziałów, pododdziałów i pojedynczych żołnierzy. Są oni głównymi organizatorami i kierownikami szkolenia w swoich jednostkach. Aby sprostać tym wymaganiom dowódcy muszą dostosować szkolenie do zadań przewidzianych dla jednostki na polu walki (w misji), oraz realizować szkolenie zgodnie z obowiązującymi dokumentami normatywnymi. Ponadto są zobowiązani znać aktualny poziom wyszkolenia jednostki i zapewnić środki zabezpieczające planowe szkolenie.

Ponieważ szkolenie wojsk w czasie pokoju jest priorytetowym obowiązkiem dowódców wszystkich szczebli muszą, więc oni wykorzystywać każde działanie i każdą okazję do osiągnięcia maksymalnych efektów w tym zakresie.

Dowódca powinien zawsze mieć przemyślaną, jasną i komunikatywną koncepcję szkolenia wypracowaną w oparciu o wytyczne przełożonego oraz analizę czynników, takich jak:

- zadania jednostki na polu walki (w misji);
- zasady prowadzenia współczesnych działań taktycznych;
- teoria sztuki wojennej i doświadczenia historyczne;
- możliwości i sposoby działania ewentualnego przeciwnika;
- warunki w jakich będzie prowadzone szkolenie.

Wymagać od podwładnych bezwzględnego wykonywania obowiązków szkoleniowych oraz zrozumienia ogólnej koncepcji szkolenia.

Centralizować planowanie i decentralizować realizację szkolenia, bowiem centralizacja planowania zapewni podporządkowanie szkolenia zadaniom, które są przewidziane na czas kryzysu lub wojny (misji) dla wszystkich szczebli dowodzenia i podległych jednostek. Z kolei decentralizacja szkolenia pozwoli sprawnie kierować procesem szkolenia i na pełną realizację zadań szkoleniowych, zbliżonych do zadań, które będą wykonywane na polu walki.

Prowadzić szkolenie wszystkich elementów (ogniw) jednostki również na wypadek zadań nieprzewidzianych. Ciągłe szkolić podległych dowódców zgodnie z programami doskonalenia kadry. Podnosić ich wiedzę i profesjonalizm oraz kształtować postawy i zachowania w toku walki. Proces ten polega na dzieleniu się z podwładnymi doświadczeniem, dodawaniu im odwagi i zachęcaniu ich do samodzielnego studiowania wiedzy w zakresie swojej specjalności, a także uczeniu ich realnego planowania szkolenia, zdecydowanego działania, oceny osiągnięć i przewidywania rezultatów (wyników).

Angażować podwładnych w proces planowania i oceny wyszkolenia. Zapewni to zrozumienie i racjonalne wykonanie przygotowanych przez nich planów szkolenia oraz uchroni ich przed wszelkimi komplikacjami.

Egzekwować w szkoleniu osiąganie określonych norm i standardów, a także przewidzieć czas niezbędny na doskonalenie realizacji niektórych zadań. Tu obowiązuje zasada, że lepiej osiągnąć wymagane normy w mniejszej liczbie zadań, niż zrealizować wszystkie bez osiągnięcia wymaganego ich poziomu.

Stwarzać podwładnym odpowiednie warunki aktywizujące i motywujące realizację przedsięwzięć szkoleniowych. Chodzi tu m.in. o przyjęcie takiego sposobu dowodzenia, który wyzwoli wśród prowadzących szkolenie samodzielność, inicjatywę, śmiałość i odwagę, a żołnierzy zachęci do mistrzowskiego opanowania swojej profesji.

Eliminować na bieżąco wszelkie błędy szkoleniowe podwładnych. Korzystać z pozytywnych doświadczeń z działalności innych dowódców (organizatorów szkolenia), aby po prostu uniknąć tych samych błędów¹.

¹ W. Hauzer i in., op. cit., s. 27-28.

1.3. Cele ćwiczeń sojuszniczych

W wojskach lądowych NATO stosowane są różne formy szkolenia. Są nimi wykłady, seminaria, warsztaty, instruktaże, kursy itp. Jednak osiągnięcie wysokiego poziomu umiejętności dowództw wszystkich szczebli i wojsk w czasie pokoju jest możliwe dzięki wieloszczeblowemu i kompleksowemu szkoleniu w sytuacjach i warunkach zbliżonych do tych, jakie charakteryzują współczesne pole walki. Takie sytuacje i warunki można osiągnąć stosując najwyższą formę szkolenia, jaką są ćwiczenia. Pozwalają one przygotować wojska na najwyższym poziomie, w realnych sytuacjach bojowych, z zastosowaniem wobec nich najwyższych z możliwych wymagań¹. Szkolenie prowadzone w formie ćwiczeń pozwala na:

- opanowanie procedur zintegrowanego dowodzenia i kierowania wojskami;
- stosowanie nauczanych zasad taktyki w walce i przestrzeganie ich zgodności z obowiązującą doktryną;
- przygotowanie wszystkich systemów wsparcia i zabezpieczenia.

Dlatego w szkoleniu wojsk lądowych Sojuszu ćwiczenia odgrywają zasadniczą rolę, a formą wspólnego szkolenia są ćwiczenia koalicyjne. Głównym ich celem jest podwyższenie zdolności bojowej narodowych oraz Połączonych Sił Zbrojnych (PSZ), a także cywilnych organów (agencji, komitetów) mających wpływ na realizację „Planu obrony NATO”.

Naczelnym Dowódcą PSZ NATO w Europie jest uprawniony do kształtowania procesu szkolenia, w tym przede wszystkim do organizowania i prowadzenia sojuszniczych ćwiczeń z podległymi dowództwami i wojskami. Dlatego przed każdym ćwiczeniem sojuszniczym, w zależności od rozmachu i szczebli biorą-

¹ Tamże, s. 14.

cych w nim udział, stawiany jest określony cel (rys. 1.3.1.) sprawdzający, oceniający, testujący lub doskonalący:

- wojskowe i cywilne struktury realizujące przypisane im przedsięwzięcia na czas kryzysu oraz stosowane przez nie procedury;

- plany obrony Sojuszu w zakresie realizacji wytycznych zapewniających bezpieczeństwo państw-członków, w tym dotyczące wielkości i jakości wydzielonych wojsk do wspólnych działań;

- interoperacyjność i standaryzację sprzętu technicznego oraz procedury stosowane w czasie współdziałania dowództw i wojsk różnych państw;

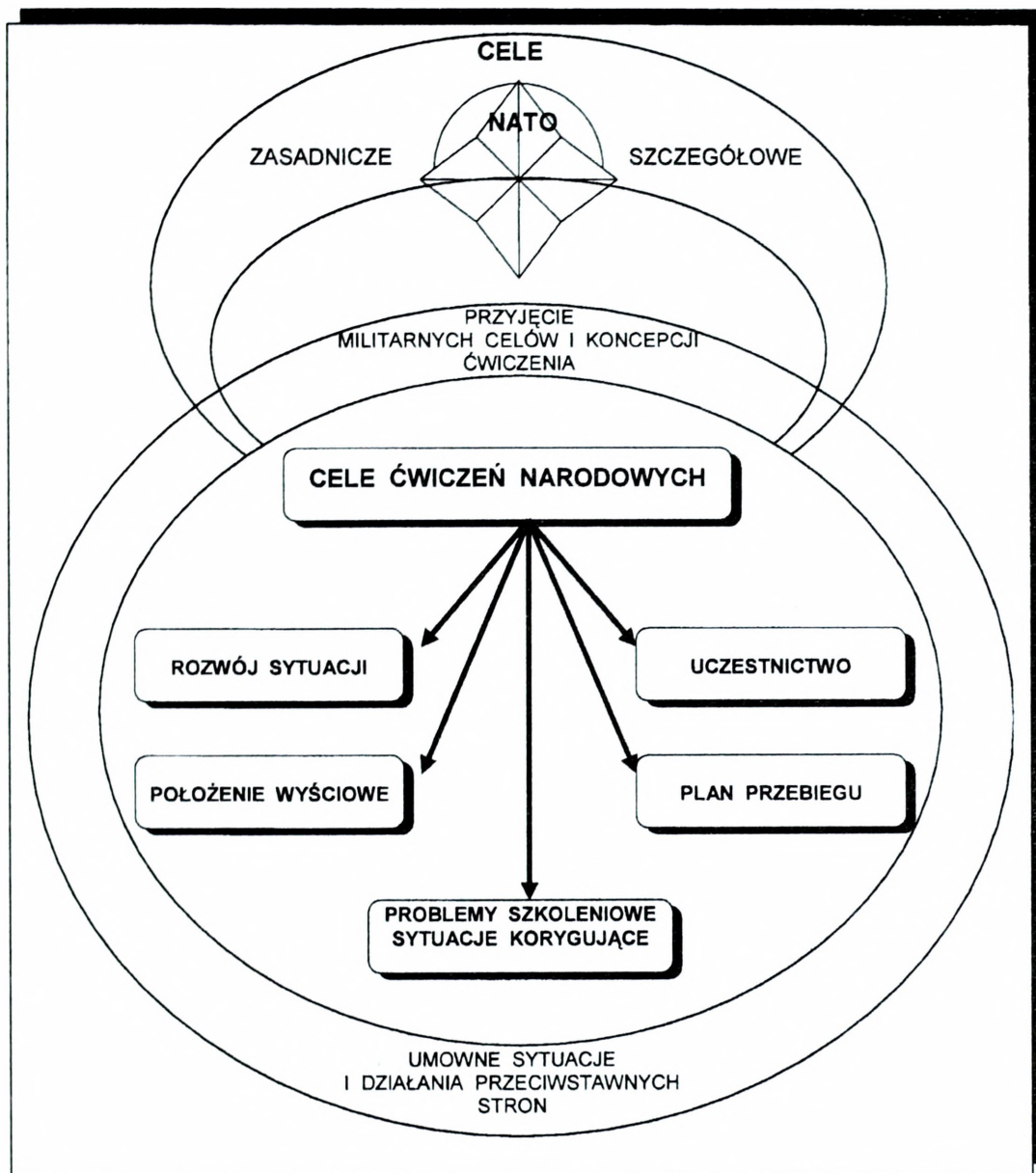
- systemy łączności w warunkach przeciążenia połączeniami oraz innych zakłóceń;

- plany przedsięwzięć zabezpieczających i wspierających wojska operacyjne NATO przez wojska OT, siły OC oraz strefę pozamilitarną poszczególnych państw, a także współdziałania między nimi;

- wzajemne zrozumienie i współdziałanie między dowództwami wszystkich szczebli oraz personelem cywilnym państw-członków.

Zakładane cele muszą być zgodne z przyjętą przez wszystkich członków Sojuszu *Dyrektywą prowadzenia ćwiczeń – MEDP (MILITARY EXERCISE-DOCTRINE PROGRAM)*. Jest to niejawnny dokument, który określa:

- podział (klasyfikację) ćwiczeń;
- charakterystykę poszczególnych rodzajów ćwiczeń;
- sposób przygotowania ćwiczeń, w tym: dokumentację, konferencje, zadania i obowiązki oficerów-autorów;
- sposób prowadzenia ćwiczeń.

Rys. 1.3.1. Współzależność elementów ćwiczenia z natowskimi i narodowymi celami ćwiczeń

Dyrektywa (MEDP) pozostawia pewną swobodę działania dowództwom narodowym, jednocześnie zobowiązuje je do uwzględniania w każdym ćwiczeniu punktów stycznych pozwalających ćwiczącym zespołom poszczególnych armii porozumieć się, np. co do rodzaju ćwiczenia, realizowanych w nim zadań oraz wyznaczonych do osiągnięcia celów. Innymi słowy, szczegółowość ćwiczeń

może być różna (narodowa), ale jego ogólne ramy muszą odpowiadać standardom określonym w dyrektywie.

Uogólniając, doktryna prowadzenia ćwiczeń nie narzuca armiom narodowym jak mają przygotowywać, organizować i prowadzić ćwiczenia w szczegółach, lecz stanowi wspólną bazę pojęciową oraz proceduralną, która pozwala oficerom różnych narodowości zrozumieć ćwiczenie i brać w nim czynny udział.

1.4. Podział i charakterystyka ćwiczeń NATO

Według założeń artykułu V Traktatu Waszyngtońskiego Połączone Siły Zbrojne NATO oraz armie poszczególnych państw członkowskich powinny być przygotowane zarówno do obrony suwerenności, niepodległości i nienaruszalności granic własnego państwa, oraz do obrony obszaru Sojuszu. Powinny być także przygotowane do uczestnictwa w misjach utrwalających pokój, w tym do aktywnego udziału w zażegnaniu konfliktów zbrojnych, a także niesienia pomocy humanitarnej w wypadku klęsk żywiołowych oraz katastrof ekologicznych i przemysłowych.

Najskuteczniejszą formą organizacyjną praktycznego i kompleksowego przygotowania dowództw i wojsk do realizacji stojących przed nimi zadań, we wszystkich armiach państw należących do NATO są ćwiczenia. Stanowią one bardzo ważny element w procesie szkolenia, zwłaszcza w zakresie zgrywania i doskonalenia działania różnych rodzajów sił zbrojnych i wojsk w ramach operacji połączonych.

W toku ćwiczeń prowadzonych w narodowych systemach szkolenia, jak również w systemie sojuszniczym biorące w nich udział dowództwa i wydzielone wojska wykonują określone zadania o charakterze militarnym i niemilitarnym. Na tle umownej, ale zbliżonej do rzeczywistych warunków pola walki (misji) sytuacji – uczą się i doskonalą umiejętności praktycznego rozwiązywania

problemów o charakterze taktycznym, operacyjnym (strategicznym) w realnym lub umownym czasie. Stosując procedury i ustalenia organizacyjne oraz doktrynalne (zasady prowadzenia działań) szkolą się w zakresie planowania, przygotowania i prowadzenia walki, bitwy, operacji. Ponadto kształtują i utrwalają nawyki oraz zachowania podczas działania w zespołach.

Jak z powyższego wynika ćwiczenia ze względu na zaangażowanie w nich dowództw i wojsk mają charakter narodowy oraz sojuszniczy (koalicyjny).

Ćwiczenia narodowe planowane, organizowane i prowadzone są przez odpowiednie dowództwa (instytucje) wojsk lądowych według własnych narodowych, często różniących się od siebie, założeń organizacyjno-metodycznych. Ćwiczenia te zapewniają przygotowanie dowództw i wojsk do obrony własnego terytorium oraz do działania we własnych strukturach organizacyjnych.

Aktualnie, niemalże we wszystkich armiach NATO dokonuje się różnorodnych modyfikacji organizacyjnych ćwiczeń, ograniczając lub wręcz rezygnując z planowania i prowadzenia zbyt kosztownych przedsięwzięć o dużym rozmachu (z zaangażowaniem znacznych ilości sił i sprzętu bojowego). Tendencje te powodują, że ćwiczenia z udziałem wojsk organizowane są i prowadzone głównie na szczeblu kompanii, batalionu, a w wyjątkowych okolicznościach brygady. Na wyższych szczeblach dowodzenia (dywizja, korpus) podstawowym rodzajem ćwiczeń są jedno lub dwustronne wieloszczeblowe ćwiczenia dowódczo-sztabowe, (gry wojenne) najczęściej z zastosowaniem symulacji komputerowej. Oprócz wymienionego rodzaju ćwiczenia w armiach NATO, w tym w wojskach lądowych, stosuje się ponadto jeszcze inne rodzaje ćwiczeń, których charakter, treść i istotę określają najczęściej wyznaczone do osiągnięcia cele szkoleniowe.

Ćwiczenia sojusznicze (koalicyjne) planowane, organizowane i prowadzone są przez dowództwa poszczególnych szczebli dowodzenia NATO. Dowódca SACEUR, a także podporządkowane mu dowództwa regionalne i rodzajów sił zbrojnych oraz narodowe dowództwa szczebla strategicznego, są odpowiedzialne za przygotowanie (wspólnie z władzami danego państwa) podległych im sił

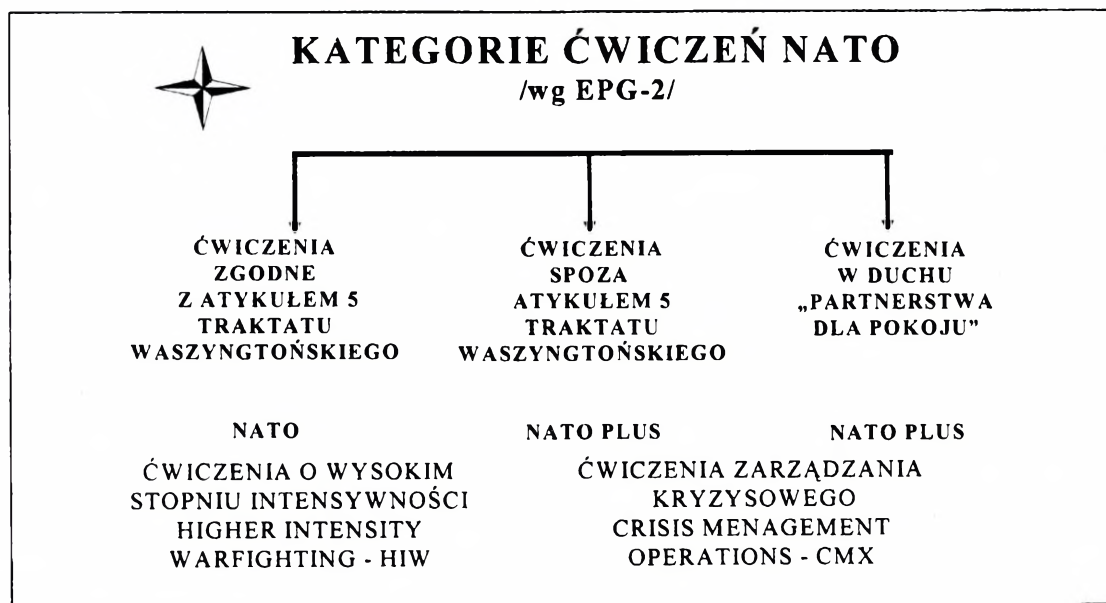
do realizacji planów operacyjnych Sojuszu. Plany te obejmują całe spektrum operacji wojskowych prowadzonych w ramach misji pokojowych, sytuacji kryzysowych i w wypadku wojny.

Jak już wcześniej wspomniano każde ćwiczenie sojusznicze w zależności od rozmachu oraz szczebla dowodzenia biorących w nim udział ma do spełnienia (osiągnięcia) określone *cele*. Najczęściej są to cele o charakterze doskonalącym, sprawdzającym, oceniającym i testującym.

Wśród ćwiczeń NATO mogą występować następujące *kategorie*¹ ćwiczeń:

- ćwiczenia NATO;
- ćwiczenia CJTF (Wielonarodowych Dowództw Połączonych);
- ćwiczenia NATO/PfP oraz NATO Plus
- ćwiczenia standaryzacyjne (Standardisation Exercises – SDX).

Analizując kolejny dokument NATO² zajmujący się problematyką ćwiczeń możemy wyróżnić następujące kategorie ćwiczeń sojuszniczych (rys. 1.4.1.)

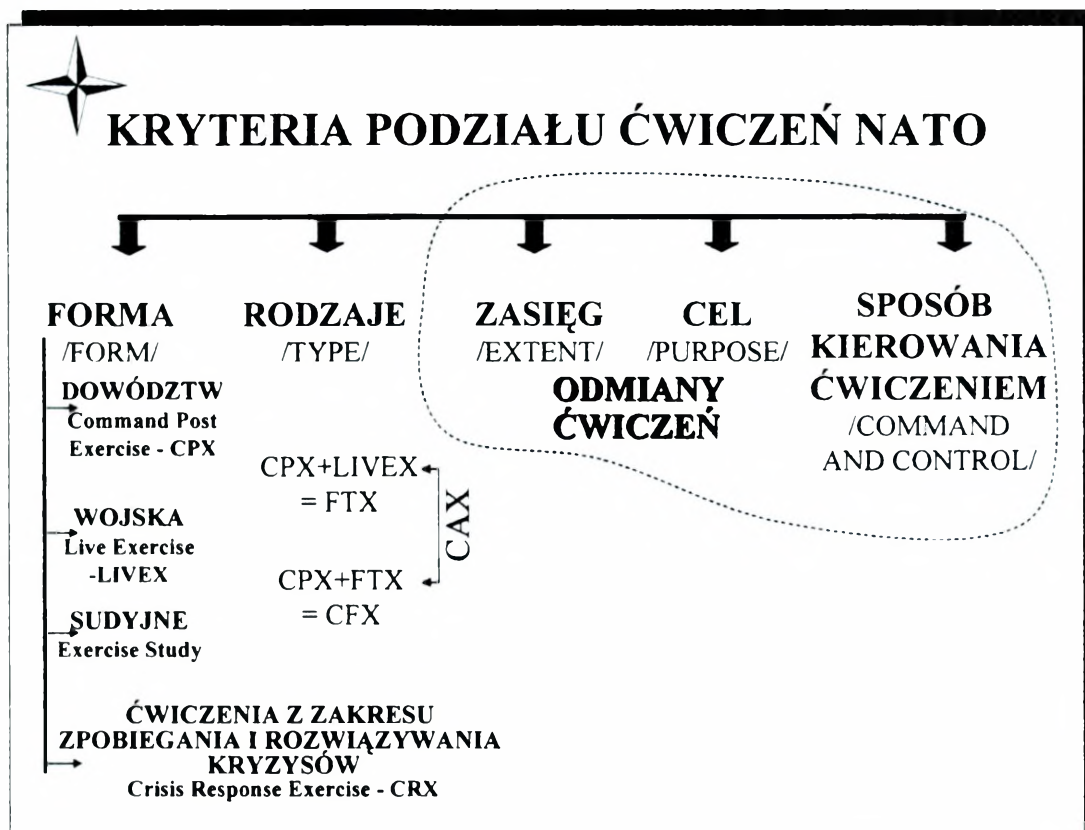
źródło: opracowanie własne na podstawie: EPG - 2 (Exercise planning guide), Supreme Headquarters Allied Powers Europe B-7010 SHAPE, BELGIUM, 15 August 2000;
Nato military Exercise Directive and Programme 2003-2008 (MEDP 03-08), Supreme Allied Commander Europe, SHAPE BELGIUM 2002

Rys. 1.4.1. Kategorie ćwiczeń sojuszniczych

¹ Training Police and Programme 2003-2004, Joint Headquarters Centre, Heidelberg 2003.

² Exercice Planning Guide EPG, Supreme Headquarters Allied Powers Europe, Belgium 2000.

Zgodnie z poszczególnymi dokumentami NATO¹ przyjmuje się, że zasadniczymi kryteriami (rys. 1.4.2.) decydującymi o charakterze ćwiczeń są: forma (*Form*); rodzaj (*Type*); rozmach (*Extent*); cel ćwiczenia (*Purpose of Conduct*) oraz sposób kierowania ćwiczeniem (*Control*).

źródło: opracowanie własne na podstawie: EPG - 2 (Exercise planning guide), Supreme Headquarters Allied Powers Europe B-7010 SHAPE, BELGIUM, 15 August 2000;

Nato military Exercise Directive and Programme 2003-2008 (MEDP 03-08), Supreme Allied Commander Europe, SHAPE BELGIUM 2002

Rys. 1.4.2. Kryteria podziału ćwiczeń sojuszniczych

Forma (*Form*) określa zewnętrzną stronę organizacyjną, postać (kształt) ćwiczenia, a zarazem metodę jego przeprowadzenia, wybraną przez kierownic-

¹ Military Decision on MC 94/4 – NATO Military Exercise Police, NATO Training, Exercise and Evaluation Police MC 458, NATO Military Exercise Directive and Programme MEDP, Exercise Planning Guide EPG

two ćwiczenia dla osiągnięcia celu głównego i celów cząstkowych. Ze względu na *formę* wyróżnia się:

- ćwiczenia dowódczo-sztabowe (*Command Post Exercise – CPX*);
- ćwiczenia z wojskami (*Live Exercise – LIVEX*);
- ćwiczenia studyjne (*Study Exercise*);
- ćwiczenia z zakresu zapobiegania i rozwiązywania kryzysów (*Crisis Response Exercise – CRX*).

Ćwiczenia dowódczo-sztabowe (ćwiczenia stanowisk dowodzenia) – *Command Post Exercise (CPX)* są formą ćwiczeń, których zasadniczym celem jest przygotowanie etatowych dowództw określonych szczebli dowodzenia do prowadzenia działań w każdych warunkach.

Istotą tych ćwiczeń jest działanie dowództw na rozwiniętych stanowiskach dowodzenia (SD) z wykorzystaniem systemów łączności wewnętrznej, jak i między stanowiskami dowodzenia. Mogą być też prowadzone jako część ćwiczeń prowadzonych z wojskami lub jako gra symulacyjna – wówczas stanowiska rozwijane są na zmniejszonych odległościach, a działania przeciwnika i wojsk własnych symulowane są poprzez zespoły podgrywające lub poprzez zastosowanie symulacji komputerowej.

Treścią ćwiczeń dowódczo-sztabowych (*CPX*) jest rozwiązywanie problemów z zakresu przygotowania i prowadzenia działań, w tym opracowania planów, kalkulacji i rozkazów operacyjnych, a ponadto wymiany informacji (rozkazów, zarządzeń, meldunków) zgodnie z obowiązującymi procedurami.

W ćwiczeniach tych niezbędnym warunkiem jest rozwijanie i przemieszczanie stanowisk dowodzenia oraz integracja i synchronizacja działań zespołów roboczych komórek organizacyjnych SD w ramach Systemu Operacyjnego Pola Walki (*SOPW*). Ćwiczenia CPX ze względu na istotę i treści (charakterystykę) są bardzo podobne do ćwiczeń szkieletowych, które w SZ RP zaliczane były do ćwiczeń dowódczo-sztabowych.

Ćwiczenia z wojskami – *Live Exercise (LIVEX)* to forma ćwiczeń, których zasadniczym celem jest zgrywanie działania dowództw z działaniem wojsk w warunkach najbardziej zbliżonych do rzeczywistej walki.

Istotą tych ćwiczeń jest to, że oprócz ćwiczących dowództw biorą w nich udział wojska (wyznaczone oddziały i pododdziały) oraz stosownie do ćwiczącego szczebla dowodzenia, pododdziały rodzajów wojsk i logistyki (wsparcia i zabezpieczenia) w etatowym lub zmniejszonym składzie. Dla zwiększenia realizmu ćwiczenia, działania nie ćwiczących stanowisk dowodzenia, sił przelozonego i sąsiadów są podgrywane, zaś działania przeciwnika są pozorowane przez pododdziały (grupy) pozoracji.

Treścią ćwiczeń z wojskami (*LIVEX*) jest wykonywanie przez pododdziały rzeczywistych przemieszczeń i manewrów w toku walki; efektywne wykorzystanie systemów dowodzenia, rozpoznania i ognia; planowanie, koordynacja wsparcia ogniowego, działań logistycznych i zabezpieczenia bojowego, a także tworzenie zespołów roboczych w ramach dowództw i doskonalenie ich pracy na stanowisku dowodzenia w terenie.

Ćwiczenia studyjne – (*Study Exercise*) to forma ćwiczeń obejmująca praktycznie wszystkie rodzaje ćwiczeń prowadzonych na mapach (*MAPEX*), a także częściowo tzw. ćwiczenia sztabowe (*Staff Exercise*). Ponadto do ćwiczeń studyjnych zalicza się również gry wojenne, cykle wykładów, seminaria, analizy i dyskusje operacyjne angażujące ograniczoną liczbę uczestników skupionych na rozwiązywaniu specyficznych problemów strategicznych, operacyjnych i taktycznych. Przedsięwzięcia powyższe stanowią niejako etap przygotowawczy dla głównych osób funkcyjnych w zakresie realizacji zadań przewidzianych w ćwiczeniach CPX i LIVEX.

Ćwiczenia z zakresu zapobiegania i rozwiązywania kryzysów – (*Crisis Response Exercise – CRX*) to ćwiczenia angażujące przedstawicieli władz cywilnych i wojskowych z różnych krajów (członków NATO), głównych

dowódców PSZ NATO i podległych im dowódców oraz przedstawicieli tych dowództw.

Istotą CRX jest koordynacja działania władz cywilnych i dowódców wojskowych w dziedzinie zapobiegania wszelkim sytuacjom, które mogą spowodować kryzys, a jeżeli do niego dojdzie rozwiązywanie sytuacji na drodze negocjacji lub w ostateczności użycia siły militarnej (wojsk) w celu wymuszenia pokoju.

Treścią ćwiczeń CRX jest współdziałanie władz cywilnych i dowódców w zakresie łagodzenia sytuacji zapalnych w obszarze zainteresowania Sojuszu lub w bezpośredniej jego bliskości. Powołane na czas ćwiczenia, cywilno-wojskowe sztaby kryzysowe na tle umownej, zbliżonej do realnej sytuacji polityczno-militarnej, rozwiązują problemy związane z utrzymaniem pokoju w zagrożonym regionie.

Tematyka tych ćwiczeń i rozwiązywane w nim problemy mogą dotyczyć również niesienia pomocy humanitarnej ludności zagrożonej lub osiągniętej klęskami żywiołowymi.

Rodzaj (*Type*), ćwiczenia określa wewnętrzną stronę organizacyjną i sposób jego przeprowadzenia. W tym obszarze wyróżnia się ćwiczenia, które łączą w sobie cechy wielu innych ćwiczeń. Na potrzebę tworzenia i stosowania nowych rodzajów ćwiczeń w szkoleniu dowództw i wojsk duży wpływ ma rozwój sztuki wojennej, oraz techniki bojowej, która niewątpliwie jest motorem postępu i zmian w zakresie taktyki działania na polu walki.

W wyniku rozwoju techniki komputerowej i stworzenia możliwości wykorzystania jej w szkoleniu operacyjno-taktycznym wojsk powstał rodzaj **ćwiczenia syntetycznego** (*Synthetic Exercise – SYNEX*), które w swojej istocie jest innym rodzajem ćwiczenia dowódczo-sztabowego CPX. Zastosowanie SYNEX w szkoleniu dowódców ma na celu ograniczenie kosztownych ćwiczeń stanowisk dowodzenia rozwijanych praktycznie w polu. W ćwiczeniu typu SYNEX wykorzystywane jest modelowanie symulacyjne pola walki. Działania przeciw-

nika, a także wojsk własnych są generowane (zobrazowane) elektronicznie i poprzez komputery docierają do ćwiczących sztabów, które rozwiązują założone sytuacje. Głównym przedstawicielem ćwiczenia syntetycznego jest ćwiczenie wspomagane komputerowo (*Computer Assisted Exercise – CAX*). Jest to rodzaj ćwiczenia, w którym komputer „tworzy” środowisko operacyjne i symuluje działania bojowe.

Wieloszczeblowe ćwiczenia dowódczo-sztabowe wspomagane komputerowo w WPC jest ćwiczeniem, w którym biorą udział dowództwa wyższych szczebli (od korpusu wzwyż). Prowadzone jest ono w specjalnie przygotowanym ośrodku (centrum) szkolenia. Jednym z takich ośrodków jest Centrum Przygotowania Bojowego (*WPC*) w Kaiserslautern w RFN. Umożliwia ono prowadzenie kompleksowej gry wojennej o dużej szczegółowości z dowództwami rozmieszczonymi w różnych miejscach w tym samym czasie. Dla odzwierciedlenia działań bojowych różnych rodzajów sił zbrojnych (wojsk) wykorzystywana jest komputerowa symulacja walki lądowej, powietrznej i morskiej.

We wszystkich wymienionych ćwiczeniach w wyniku zastosowania odpowiednich komputerowych kombinacji symulacyjnych związanych z rzeczywistym i aplikacyjnym działaniem jednostek, ćwiczące dowództwa wszystkich biorących udział w ćwiczeniu szczebli dowodzenia mają nie tylko możliwość bieżącego śledzenia rezultatów „działań bojowych” w określonych obszarach, pasach i rejonach działania, ale również wpływania na ich przebieg przez odpowiednie użycie (dowodzenie) posiadanych sił i środków walki.

Jedną z ważniejszych zalet systemu komputerowej symulacji pola walki jest możliwość jej wykorzystania w fazie przygotowania, prowadzenia i oceny ćwiczeń. W fazie przygotowania ćwiczeń można go wykorzystać do: opracowania nowych (zmiany istniejących) scenariuszy i ich testowania; wprowadzenia do bazy danych żądanych struktur organizacyjnych wojsk i wygenerowanie ich w określonych sytuacjach lub rejonach geograficznych; opracowania meldunków, schematów, diagramów i wykresów dla kierownictwa ćwiczenia. W fazie pro-

wadzenia ćwiczenia można symulować działania wojsk w czasie rzeczywistym, przyspieszać go albo spowalniać. Można też w bardzo krótkim czasie przetestować plany operacji ćwiczących dowództw. Jak z powyższego wynika w ćwiczeniach ze wspomaganiem komputerowym można dowolnie ustalać tempo rozwoju operacji, można też w każdej chwili zatrzymać określoną sytuację i realizować ćwiczenie-seminarium porównując i uzasadniając ewentualne decyzje.

W etapie oceny ćwiczenia symulacja komputerowa może okazać się niezbędna do zestawienia i analizy danych (np.: tempa działań, stosunków sił, potęgowania wysiłku itp.) w określonych sytuacjach i w dowolnie wybranych odstępach czasowych, do zobrazowania rozwoju sytuacji, a także do przetestowania alternatywnych planów operacji.

Te wymienione możliwości, jakie stwarza symulacja komputerowa, są niezwykle cenne dla zespołów planistów planujących ćwiczenie, ale również dla zespołów ćwiczących.

Zdaniem dowódców NATO zaletą tego rodzaju ćwiczeń jest to, że popełnione błędy nie są brzemiennie w skutkach. Dowódcy mogą więcej nauczyć się z porażek niż ze zwycięstw, gdyż porażka zmusza ich do analizowania popełnionych błędów.

Rozmach (*Extent*) ćwiczenia wskazuje, w jakim zakresie uczestniczą w nim poszczególne szczeble dowodzenia i wojska. Ze względu na to kryterium wyróżnia się:

- ćwiczenia o dużym rozmachu angażujące wszystkich głównych dowódców NATO (*NATO – Wide Exercises*);
- ćwiczenia angażujące dwóch lub więcej dowódców NATO (*Inter – Command Exercises*);
- ćwiczenia części głównego dowództwa (*Intra – Command Exercises*);
- ćwiczenia interoperacyjne (*Operational Inter – Operability Exercises*).

NATO – Wide Exercises prowadzone są z udziałem wszystkich głównych dowództw NATO. W zależności od zakresu funkcjonowania poszczególnych

dowództw w ćwiczeniach mogą brać udział dwa dowództwa strategiczne – SC (*Strategic Command*), np. Atlantyku (*Atlantic SC*) i Europy (*Europe SC*), dowództwa regionalne – RC (*Regional Command*) oraz połączone dowództwa podregionalne – JSRC (*Joint Sub – Regional Command*).

Inter – Command Exercises prowadzone są z udziałem, co najmniej dwóch głównych dowództw NATO funkcjonujących na różnych poziomach struktury dowodzenia NATO, np.: w ćwiczeniu prowadzonym na szczeblu strategicznym będzie uczestniczyć Dowództwo Połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie (*Europe SC*) i dowództwa szczebla operacyjnego między innymi Dowództwa Połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie Środkowej, w tym *AFNORTH*.

Intra – Command Exercises prowadzone są w ramach wymienionych wcześniej dowództw NATO. Biorą w nich udział podległe dowództwa poszczególnych szczebli struktury organizacyjnej.

Cele (*Purpose of Conduct*) przygotowania i prowadzenia są jednym z ważniejszych kryteriów ćwiczeń. Ze względu na cele wyróżnia się:

- ćwiczenia proceduralne (*Procedural Exercises*);
- ćwiczenia w podejmowaniu decyzji (*Decision – Making Exercises*).

Ćwiczenia proceduralne prowadzone są zazwyczaj w celu sprawdzenia lub doskonalenia określonych planów operacyjnych i procedur związanych z ich wykonaniem. Ponieważ przebieg całego ćwiczenia, w tym i sytuacje końcowe są określone jeszcze przed jego rozpoczęciem (rozwiązanie autorskie). Ćwiczące dowództwa postępują według określonego (przyjętego) scenariusza. W takim ćwiczeniu kontrola ukierunkowana jest głównie na ocenę poprawności (słuszności) określonych planów i weryfikację procedur dowodzenia podczas ich realizacji.

Ćwiczenia w podejmowaniu decyzji są ćwiczeniami, których zasadniczym celem jest doskonalenie dowódców w zakresie podejmowania decyzji wypracowanych na podstawie przyjętych planów i procedur działania. Przebieg ćwicze-

nia uzależniony jest od sytuacji taktycznej (operacyjnej) oraz decyzji, które wpływają na sytuację końcową. Kontrola w takim ćwiczeniu prowadzona jest jedynie w zakresie umożliwiającym sprawdzenie stopnia prawidłowości podejmowanych decyzji przez ćwiczących dowódców.

Podział ćwiczeń ze względu na sposób kierowania ćwiczeniem (*Command Control*)

W zależności od przyjętej metody i zakresu ingerencji szczebla nadrzędnego w stosunku do ćwiczących dowództw oraz kierowania tokiem ćwiczenia wyróżniamy:

- ćwiczenia kierowane (*Controlled Exercises*);
- ćwiczenia o swobodnym przebiegu (*Free Play Exercises*).

Ćwiczenia kierowane charakteryzują się pewnymi ograniczeniami w zakresie swobody podejmowania i realizacji decyzji przez ćwiczących. Ograniczenia narzuca sztab kierownictwa ćwiczenia głównie w celu spowodowania kontrolowanej interakcji ćwiczących stron. Ze względu na metodę kierowania wyróżnia się dwie odmiany tego ćwiczenia:

- z opracowanym wcześniej scenariuszem (*Pre – Scripting the Events*), w którym sztab kierownictwa ćwiczenia ustala wcześniej wszystkie sytuacje i ewentualny sposób działania, aby zagwarantować osiągnięcie celów szkoleniowych ćwiczenia, niezależnie od działań ćwiczących;

- ze scenariuszem dynamicznym (*Dinamic Scripting of the Events*), w którym sztab kierownictwa ćwiczenia zezwala na pewną swobodę działania, a każda kolejna sytuacja jest przygotowywana doraźnie w miarę rozwoju poprzedniej i upływu czasu. Kontrolowanie ćwiczenia następuje zgodnie z zasadami opracowanymi w dokumencie zwanym „Listą głównych zdarzeń/incydentów” (*Main Events/Incidents List*).

W ćwiczeniach kierowanych, sztab kierownictwa wprowadza nowe, określone sytuacje (zdarzenia) zgodnie z opracowanym wcześniej scenariuszem (planem przeprowadzenia ćwiczenia). W ten sposób sztab kierownictwa cwi-

czenia wywiera wpływ na rezultaty działania ćwiczących we wszystkich ćwiczeniach CPX. W niektórych ćwiczeniach, zwłaszcza w tych, w których sytuacja jest w dużym stopniu lub całkowicie kierowana, dopuszcza się aby sztab kierownictwa ćwiczenia mógł naprowadzać niektórych dowódców doradzając im lub sugerując przyjęcie określonej decyzji (rozwiązania), ale tylko w zakresie warunkującym osiągnięcie celów ćwiczenia. Na sztabie kierownictwa ćwiczenia spoczywa również odpowiedzialność za symulowanie (podgrywanie) działania elementów nie biorących udziału w ćwiczeniu (nie ćwiczących dowódców, sztabów lub pododdziałów) poprzez odpowiednie działanie podgrywki imitującej stanowiska dowodzenia i siły przełożonego, podwładnych oraz sąsiadów, a także, jeżeli biorą udział w ćwiczeniu, organizacji (agencji) rządowych i pozarządowych.

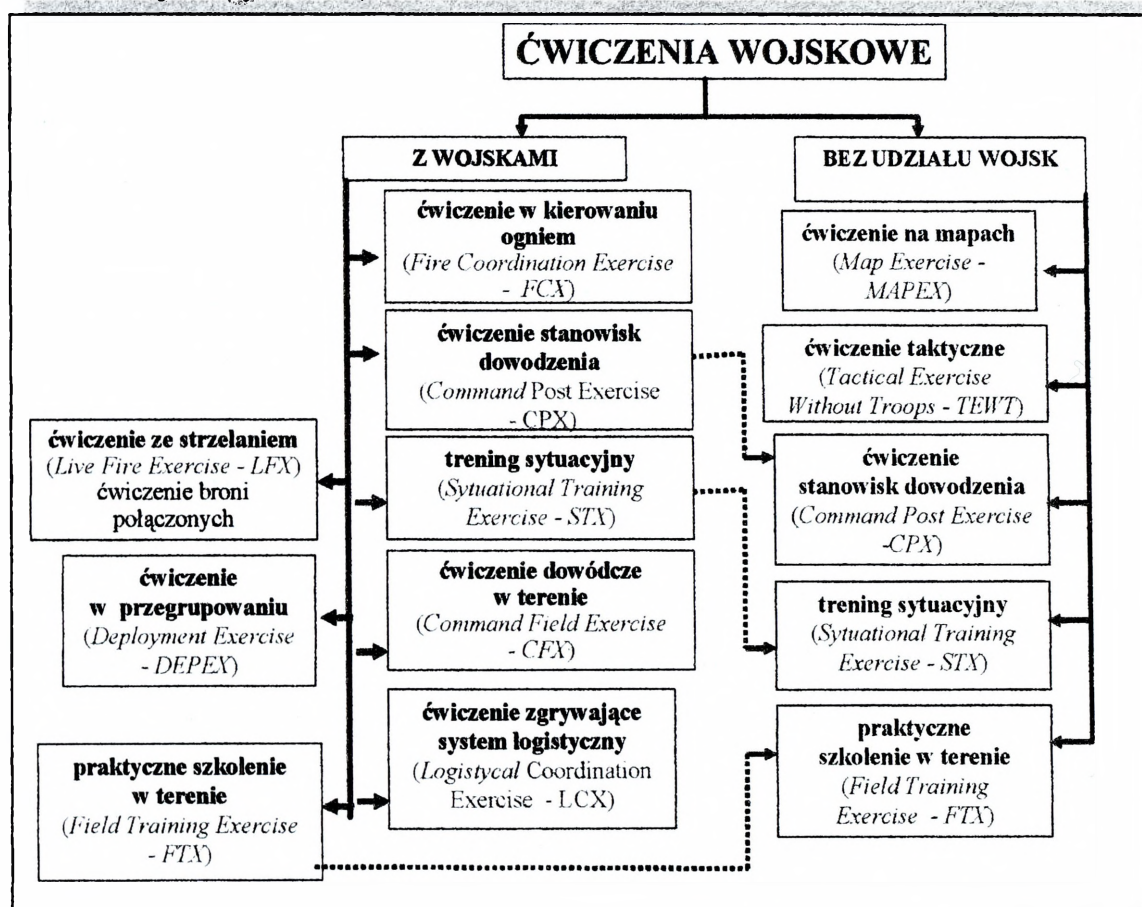
Ćwiczenia o swobodnym przebiegu mają na celu sprawdzenie umiejętności ćwiczących w warunkach zbliżonych do panujących na rzeczywistym polu walki lub terenie misji. Generalną zasadą postępowania kierownictwa takiego ćwiczenia jest nie ingerowanie w działanie jego uczestników, realizujących zadania zgodnie z podjętymi decyzjami dowódców ćwiczących szczebli. Wprowadzone korekty (ograniczenia) mogą być zastosowane jedynie wtedy, kiedy zagrożone jest osiągnięcie głównego celu ćwiczenia oraz może nastąpić naruszenie przepisów bezpieczeństwa obowiązujących w okresie pokoju.

1.5. Podział i charakterystyka ćwiczeń prowadzonych w wojskach lądowych USA

Analiza literatury przedmiotu, a w szczególności charakterystyki poszczególnych typów, rodzajów oraz odmian ćwiczeń stosowanych w różnych armiach NATO skłaniają do wniosku, że w swojej istocie są one do siebie podobne, co wynika m.in. z podobnych kryteriów podziału. Często różnią się tylko nazwą,

ale ich cele oraz treści pozostają w większości tożsame. Na przykład do kryteriów podziału ćwiczeń w armii amerykańskiej zalicza się: cele ćwiczenia, sposób organizacji i prowadzenia ćwiczenia, szczebel dowodzenia ćwiczących, rozmach ćwiczenia, liczby stron i szczebli dowodzenia ćwiczących, udział wojsk oraz użycie amunicji bojowej.

Zgodnie z powyższymi kryteriami w szkoleniu wojsk lądowych armii Stanów Zjednoczonych występują dwa zasadnicze typy ćwiczeń: z wojskami i bez udziału wojsk¹ (rys 1.5.1.).

źródło: opracowanie własne na podstawie: FM 25-101 Battle Focused Training, FM 25-100 Training the force, FM 25-2 Unit Training Management, FM 25-3 Training in Units, Headquarters Department of the Army Washington D. C. 30 September 1990.

Rys. 1.5.1. Podział ćwiczeń wojskowych wojsk lądowych USA

¹ Regulamin Wojsk Lądowych SZ USA: FM 25-101 Battle Focused Training; FM 25-100 Training the force; FM 25-2 Unit Training Management; FM 25-3 Training in Units, Headquarters Department of the Army Washington D. C. 30 September 1990.

Wśród ćwiczeń z wojskami najbardziej charakterystyczne to:

- ćwiczenie w kierowaniu ogniem (*Fire Coordination Exercise – FCX*);
- ćwiczenie – trening sytuacyjny (*Situational Training Exercise – STX*);
- ćwiczenie dowódcze w terenie (*Command Field Exercise – CFX*);
- ćwiczenie zgrywające system logistyczny (*Logistical coordination Exercise – LCX*);
- ćwiczenie w terenie (*Field Training Exercise – FTX*);
- ćwiczenie ze strzelaniem (*Live Fire Exercise – LFX*);
- ćwiczenie broni połączonych z ostrym strzelaniem (*Combined Arms Live Fire Exercise – CALFEX*);
- ćwiczenie w przegrupowaniu (*Deployment Exercise – DEPEX*).

Szczegółowa charakterystyka wymienionych ćwiczeń z udziałem wojsk realizowanych w armii Stanów Zjednoczonych przedstawia się następująco:

1. Ćwiczenie w kierowaniu ogniem (*Fire Coordination Exercise – FCX*) – stosowane są w szkoleniu bojowym pododdziałów od plutonu do batalionu.

Celem tych ćwiczeń jest doskonalenie systemu dowodzenia w grupie bojowej i pododdziale, synchronizacja zadań ogniowych broni połączonych tak w grupie bojowej, jak i w pododdziale oraz szkolenie elementów systemu dowodzenia i łączności, a także przygotowanie ich do udziału w ćwiczeniach ze strzelaniem amunicją bojową.

Istotą tego ćwiczenia jest to, że najmniejsze pododdziały (drużyny, grupy bojowe) reprezentowane są przez pojedyncze egzemplarze uzbrojenia. Natomiast system dowodzenia odpowiada realnym warunkom, co do obiegu informacji, manewru wojsk, jak też, co do technik i procedur kierowania ogniem. Do odzwierciedlenia złożonej sytuacji taktycznej stosuje się figury bojowe oraz makiety sprzętu zminiaturyzowane i rozmieszczone na zmniejszonych odległościach.

Treścią jest przede wszystkim szkolenie (doskonalenie) w zakresie koordynacji dowodzenia działaniami pododdziałów z systemem kierowania ogniem.

2. **Ćwiczenie – Trening sytuacyjny** (*Situational Training Exercise – STX*) jest epizodycznym ćwiczeniem taktycznym stosowanym do praktycznego szkolenia dowódców i pododdziałów w terenie z wykorzystaniem środków dowodzenia i walki.

Celem tego ćwiczenia jest praktyczne przećwiczenie i doskonalenie standardowych czynności wynikających z określonej sytuacji lub decyzji oraz zadań zleczanych przez przełożonych. Trening sytuacyjny służy również przygotowaniu pododdziału do uczestnictwa w ćwiczeniach na wyższym szczeblu. Warunkiem wstępnym przystąpienia do ćwiczenia jest przeprowadzenie tzw. ćwiczeń poprzedzających, w których główny nacisk położony jest na praktyczne przerobienie zalecanych zagadnień szkoleniowych.

Istotą treningu sytuacyjnego jest to, że ćwiczący dowódcy i pododdziały realizują określone zadania w pełnym składzie. Mogą być też realizowane podobnie jak ćwiczenia dowódcze w terenie (*CFX*) tzn. elementy manewrowe reprezentowane są tylko przez wyznaczone siły i środki wchodzące w ich skład (bateria artylerii może być reprezentowana przez pojedynczą haubicę i centrum kierowania ogniem, a pododdziały kawalerii powietrznej mogą być reprezentowane przez dwa lub trzy śmigłowce).

W STX nie obowiązują żadne ograniczenia. Na przykład pojazdy uznane za uszkodzone lub zniszczone muszą być ewakuowane z pola walki zgodnie z obowiązującymi zasadami. Zaś wezwanie wsparcia ogniowego musi być dokładnie skalkulowane i uzasadnione.

Treścią ćwiczeń – treningów sytuacyjnych (*STX*) są działania wynikające z listy głównych zadań jednostki (*METL*) lub zadań specjalnych przewidzianych dla jednostki zgodnie z jej przeznaczeniem. Treningi sytuacyjne prowadzi dowódca danego szczebla lub ich przełożeni. Na przykład dowódca kompanii

prowadzi je w okresie (etapie) szkolenia plutonów lub załóg (obsług). Z kolei dowódca batalionu stosuje STX przed lub w trakcie ćwiczeń kompanijnych.

3. **Ćwiczenie dowódcze w terenie** (*Command Field Exercise – CFX*).

Ćwiczenia dowódcze w terenie ze względu na realizm lokują się pomiędzy ćwiczeniami dowódczo-sztabowymi (*CPX*), a ćwiczeniami – treningiem sytuacyjnym (*FTX*). Ćwiczenia dowódcze w terenie są formą szkolenia dowódców i sztabów przy pełnym wykorzystaniu systemów dowodzenia, łączności i zabezpieczenia bojowego oraz logistycznego.

Celem ćwiczeń dowódczych w terenie (*CFX*) jest utrwalenie i doskonalenie umiejętności i nawyków oficerów w działaniu zespołowym na rzecz racjonalnego dowodzenia (kierowania) podległymi elementami przy wykorzystaniu elementów systemu dowodzenia i środków łączności rozmieszczonych w terenie na rzeczywistych odległościach.

Istota ćwiczeń dowódczych w terenie (*CFX*) polega na tym, że ćwiczące dowództwa poszczególnych szczebli dowodzenia angażują w ćwiczeniu tylko taką ilość sił i środków dowodzenia i łączności, które stanowią szkielet systemu dowodzenia i zapewniają wszystkie niezbędne relacje dowodzenia, współdziałania, wsparcia i zabezpieczenia bojowego działań.

Treścią ćwiczeń jest problematyka dotycząca organizacji i prowadzenia rozpoznania, wsparcia ogniowego, zabezpieczenia działań bojowych, dowodzenia i łączności. Zakres i treść problemów rozwiązywanych w toku ćwiczenia *CFX* zależy od woli dowódcy odpowiedzialnego za przygotowanie ćwiczenia oraz od założonych celów szkoleniowych.

4. **Ćwiczenie zgrywające systemy logistyczne** (*Logistical Coordination Exercise – LCX*) jest to forma ćwiczeń stosowana przez dowództwa i pododdziały logistyczne, których **celem** jest zgrywanie działania poszczególnych elementów systemu logistycznego między innymi w zakresie dowozu środków materiałowo-technicznych i ewakuacji, transportu oraz zabezpieczenia medycznego. W *LCX* doskonalili się również umiejętności dowódców i sztabów w kierowaniu

procesem wsparcia logistycznego własnych oddziałów i pododdziałów, w tym stosowanie podstawowych procedur działania oraz ich praktycznej realizacji.

Istota ćwiczenia zawiera się w tym, że ćwiczące dowództwa oraz pododdziały logistyczne zgodnie z przewidzianymi dla nich zadaniami wynikającymi z konkretnej sytuacji taktycznej (operacyjnej) rozwiązują problemy praktycznego zabezpieczenia logistycznego walczących wojsk.

Z chwilą, gdy osiągnięta zostanie pełna sprawność systemu logistycznego, ćwiczenie można włączyć do innych rodzajów ćwiczeń, których celem jest pełne zgranie wszystkich systemów wsparcia i zabezpieczenia w określonych sytuacjach taktycznych (operacyjnych).

Treścią ćwiczeń jest: organizacja pracy zasadniczych elementów logistyki; prowadzenie działań zgodnie z założoną sytuacją logistyczną; rozwiązywanie metodą gry wojennej problemów logistycznych przy założeniu występującego niedoboru środków materiałowych; ocena działania elementów systemu logistycznego; doskonalenie pracy na środkach łączności.

5. **Ćwiczenie w terenie** (*Field Training Exercise – FTX*) – zapewniają dowódcom pododdziałów, załogom (obsługom) prowadzenie działań bojowych w warunkach zbliżonych do rzeczywistego pola walki. Dlatego są prowadzone z wykorzystaniem środków pozoracji pola walki.

Celem ćwiczeń jest doskonalenie praktycznych umiejętności dowódców (sztabów), pododdziałów, załóg (obsług) w zakresie planowania organizacji i prowadzenia działań bojowych w określonych sytuacjach taktycznych.

Istotą ćwiczenia jest to, że biorą w nim udział wszystkie elementy tzn. dowództwa i pododdziały ogólnowojskowe oraz pododdziały wsparcia i zabezpieczenia w pełnym składzie ze sprzętem.

Treścią tych ćwiczeń jest planowanie i koordynacja działań taktycznych oraz wsparcia ogniowego i zabezpieczenia logistycznego; tworzenie zgrupowań bojowych i doskonalenie ich w zakresie efektywnego wykorzystania systemów uzbrojenia; wykonywanie przemieszczeń i manewrów w toku działań bojowych.

6. **Ćwiczenie ze strzelaniem** (*Live Fire Exercise – LFX*) jest szczególnym rodzajem ćwiczenia organizowanym i prowadzonym w celu zgrania pododdziałów i systemów uzbrojenia występujących w kompanijnej grupie bojowej. Zapewnia doskonalenie umiejętności dowódców w zakresie praktycznego dowodzenia, tworzenia ugrupowania bojowego, systemu ognia i kierowania nim, a zespoły ogniowe, drużyny (załogi, obsługi) oraz pojedynczych żołnierzy zgrania w warunkach najbardziej zbliżonych do realnego pola walki, w tym doskonalenia techniki przemieszczania się i praktycznego użycia uzbrojenia.

Ćwiczenie ze strzelaniem stwarza warunki odpowiadające w maksymalnym stopniu działaniom taktycznym poprzez wykorzystanie organicznych i wspierających systemów uzbrojenia oraz użycie amunicji bojowej. Wymaga to od organizatorów pełnego zabezpieczenia materiałowego, zapewnienia realizmu pola walki oraz bezwzględnego przestrzegania warunków bezpieczeństwa. Duże koszty wykluczają możliwość ich prowadzenia na wyższych szczeblach dowodzenia. Dlatego stosuje się je najczęściej na szczeblu plutonu i kompanii.

7. **Ćwiczenia broni połączonych z ostrym strzelaniem** (*Combined Arms Live Fire Exercise – CALFEX*), są w pewnym stopniu odmianą ćwiczeń ze strzelaniem prowadzonych z większym rozmachem. Charakteryzują się bowiem zaangażowaniem dużych sił i środków, a tym samym potrzebą wysokich nakładów i kosztów. W ćwiczeniach tych jednostki biorące udział przemieszczają się, przegrupowują się i wykonują inne manewry wykorzystując do tego organiczne i wspierające środki transportu. Ponadto stosują ogniowe systemy i środki walki z użyciem amunicji bojowej włącznie. Angażuje się w nich również elementy systemów wsparcia i zabezpieczenia działań w ramach ogólnego Bojowego Systemu Operacyjnego (*Battlefield Operating System – BOS*).

8. **Ćwiczenia w przegrupowaniu** (*Deployment Exercise – DEPEX*) to specyficzne ćwiczenia, których celem jest praktyczne przygotowanie dowódców (dowództw) i wojsk oraz współdziałających z nimi instytucji cywilnych w zakresie stosowania procedur wykonywania zadań, związanych z przemieszcza-

niem wojsk z rejonów ich stałego pobytu do rejonów ewentualnego prowadzenia działań bojowych.

W każdym z wymienionych rodzajów ćwiczeń, stosownie do przyjętych kryteriów, różny jest także zakres treści, które wynikają z charakteru współczesnego pola walki, użycia środków walki oraz prowadzenia i zabezpieczenia działań bojowych.

Wśród ćwiczeń bez udziału wojsk (z dowództwami) najbardziej charakterystyczne to:

- ćwiczenia na mapach (*Map Exercise – MAPEX*);
- ćwiczenia taktyczne bez wojsk (*Tactical Exercise Winthout Troops - TEWT*);
- ćwiczenia stanowisk dowodzenia (*Command Post Exercise – CPX*).

Wybór rodzaju (typu) ćwiczenia jest konsekwencją pracy myślowej dowódcy odpowiedzialnego za jego przygotowanie. Praca myślowa dowódcy polega na udzieleniu sobie odpowiedzi na pytania:

- kogo będę szkolić (dowódców, dowództwa, poj. żołnierzy, czy całe pododdziały)?;
- jakie cele mam do osiągnięcia w ćwiczeniu?;
- jakimi dysponuję środkami i możliwościami (fundusze, baza szkoleniowa, czas itd.)?;
- jaki rodzaj(e) ćwiczenia umożliwi zespolenie powyższych uwarunkowań?

Ćwiczenia prowadzone bez udziału wojsk realizowane są według określonego programu szkoleniowego (*Battle Command Training Program*). Zakłada on zazwyczaj trójetapowy sposób szkolenia.

Etap pierwszy stanowi seminarium taktyczne (realizowane w ramach ćwiczeń studyjnych), które jest niejako finałem trwających od trzech do pięciu dni warsztatów taktycznych. W ramach tych warsztatów dowódca ze sztabem i bezpośrednio podległymi mu dowódcami uczą się lub doskonalą swoje umiejętności taktyczne niezbędne na określonych stanowiskach. Dlatego problematyka

i treści warsztatów są zbieżne z zadaniami, jakie realizuje określony szczebel dowodzenia.

W etapie drugim – po dwóch, sześciu miesiącach od zakończenia seminarium taktycznego odbywa się planowane (zasadnicze) **ćwiczenie dowódczo-sztabowe**, które najczęściej ma postać komputerowej gry wojennej w centrach symulacyjnych. Trwa ono z reguły pięć dni i polega na prowadzeniu walki według planów działań bojowych (decyzji) wyższego szczebla. Np.: dowództwa (sztaby) brygad ćwiczą według planu działania związku taktycznego. W myśl zasady wieloszczeblowego prowadzenia ćwiczeń, zarówno SD Korpusu, jak i stanowiska dowodzenia wyznaczonych do ćwiczenia dywizji (brygad) mogą być rozmieszczone w terenie, zaś stanowiska dowodzenia brygad (batalionów) mogą być rozmieszczone dwojako, albo też w terenie albo w centrum symulacyjnym przy komputerach (w ćwiczeniach wspomaganych komputerowo). Wyznaczeni obserwatorzy (rozjemcy) w toku ćwiczenia znajdują się na wszystkich ćwiczących szczeblach od korpusu (dywizji) do brygady (batalionu) włącznie. Strona przeciwna symulowana jest przez zespół podgrywający lub komputerowo.

Dokumentacja opracowana w czasie ćwiczenia oraz wyniki pracy zespołów kontroli podgrywki, a także zarejestrowany przebieg ćwiczenia stanowią podstawę do analizy i wypracowania wniosków szkoleniowych przez kierownictwo oraz ćwiczących.

W etapie trzecim – w czasie trzech do sześciu miesięcy po ćwiczeniu dowódczo-sztabowym, do korpusu (dywizji, brygady) dostarczane są materiały do tzw. **szkolenia podtrzymującego**. Zawierają one wnioski z ćwiczenia oraz zadania z tym związane, a także trzy – cztery sytuacje bojowe do wykorzystania przez dowódcę w szkoleniu podtrzymującym.

1. **Ćwiczenia na mapach** (*Map Exercise – MAPEX*) są najprostszymi ćwiczeniami dowódczo-sztabowymi. Mogą być prowadzone w pomieszczeniach lub terenie ze środkami lub bez środków łączności.

Celem tych ćwiczeń jest doskonalenie umiejętności kadry dowódczej i sztabowej w zakresie planowania, koordynacji i realizacji zadań taktycznych lub operacyjnych.

Istota tych ćwiczeń zawiera się w tym, że dowódca danego szczebla szkoli (zgrywa) swój sztab i podległych dowódców w rozwiązywaniu problemów współczesnego pola walki, w tym przede wszystkim dowodzenia podległymi i przydzielonymi (wspierającymi) pododdziałami wykorzystując do tego sytuacji zobrazowane na mapach, szkicach, stołach plastycznych lub monitorach.

Treścią tego ćwiczenia jest zgrywanie zespołów roboczych, wymiana i obieg informacji, dokonywanie kalkulacji czasowo-przestrzennych, przygotowanie danych do decyzji i jej podejmowanie, stawianie zadań i kontrola ich wykonania oraz opracowanie planów użycia wojsk. W ćwiczeniach tych uwzględnia się także problematykę doskonalenia pracy na środkach łączności (jeśli są one wykorzystywane).

Ćwiczenia na mapach stanowią niejako etap przygotowawczy przed ćwiczeniami bardziej kosztownymi i złożonymi, a prowadzi się je praktycznie na wszystkich szczeblach od plutonu wzwyż.

2. Ćwiczenia taktyczne bez wojsk (*Tactical Exercise Without Troops – TEWT*) jest rodzajem ćwiczenia dowódczo-sztabowego prowadzonego w terenie.

Celem ćwiczenia taktycznego bez wojsk jest przygotowanie dowódców (sztabów) do prowadzenia różnych rodzajów działań bojowych ze szczególnym wyeksponowaniem pracy dowódcy i zespołów roboczych sztabu w terenie.

Istotą tych ćwiczeń jest to, że dowódca danego szczebla szkoli i zgrywa podległy mu sztab, a także wyznaczony personel jednostek (pododdziałów) wsparcia w zakresie analizy sytuacji, planowania i organizacji oraz prowadzenia walki w terenie przyszłych działań bojowych.

Treścią ćwiczeń taktycznych bez wojsk jest analiza i ocena sytuacji taktycznej, ocena terenu, planowanie działań i pokaz ich przebiegu w terenie, orga-

nizacja systemu ognia oraz planowanie wsparcia i zabezpieczenia działań bojowych.

3. **Ćwiczenia stanowisk dowodzenia** (*Command Post Exercise – CPX*) jest ćwiczeniem dowódczo-sztabowym prowadzonym w terenie z rozwinięciem stanowisk dowodzenia. W stosunku do ćwiczeń na mapach i taktycznych bez wojsk wymagają one większego zaangażowania sił, środków oraz czasu. Stanowią one niejako rozwinięcie ćwiczeń na mapach (*MAPEX*) dla dowódców i sztabów w zakresie dowodzenia i prowadzenia działań bojowych z wykorzystaniem systemów łączności.

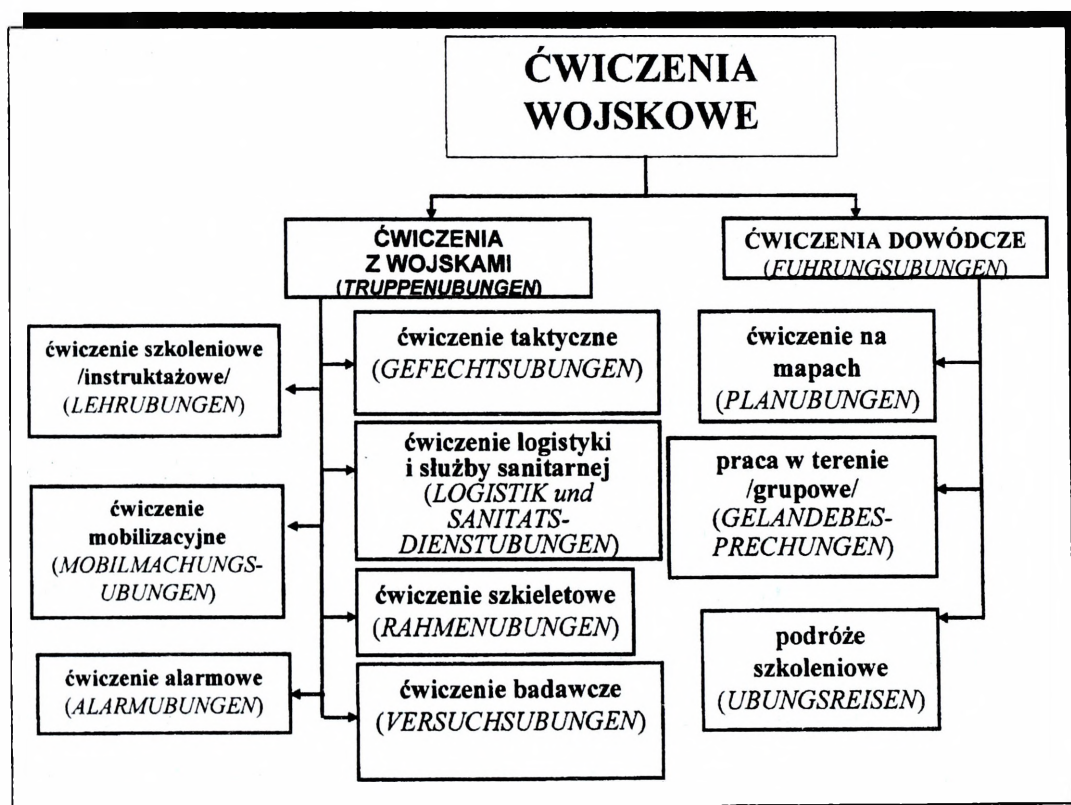
Celem tego ćwiczenia jest przygotowanie dowódców i sztabów do zespołowego rozstrzygnięcia problemów taktyczno-operacyjnych oraz zagadnień dotyczących dowodzenia wojskami, w tym planowania, organizowania i prowadzenia oraz zabezpieczenia działań bojowych na stanowiskach dowodzenia rozmieszczonych w warunkach stacjonarnych i polowych.

Istotą tych ćwiczeń jest to, że dowództwa (sztaby) pracują na rozwiniętych stanowiskach dowodzenia w terenie lub warunkach stacjonarnych, wykonując proceduralne zadania w zakresie planowania, organizowania i dowodzenia w toku walki. Ćwiczenie to może być również prowadzone jako gra symulacyjna lub też część większego ćwiczenia, wówczas to stanowiska dowodzenia mogą być rozwijane na zmniejszonych odległościach.

Treścią ćwiczeń stanowisk dowodzenia jest najczęściej: tworzenie i zgrywanie zespołów roboczych sztabów; obieg informacji zgodnie z przyjętymi standardami i procedurami; przygotowanie kalkulacji czasowo-przestrzennych, planów i rozkazów; rozwijanie i wykorzystanie systemów dowodzenia i łączności; przemieszczanie i rozwijanie stanowisk dowodzenia; integracja i synchronizacja działań w ramach Systemu Operacyjnego Pola Walki (*SOPW*).

1.6. Podział i charakterystyka ćwiczeń prowadzonych w wojskach lądowych Bundeswehry

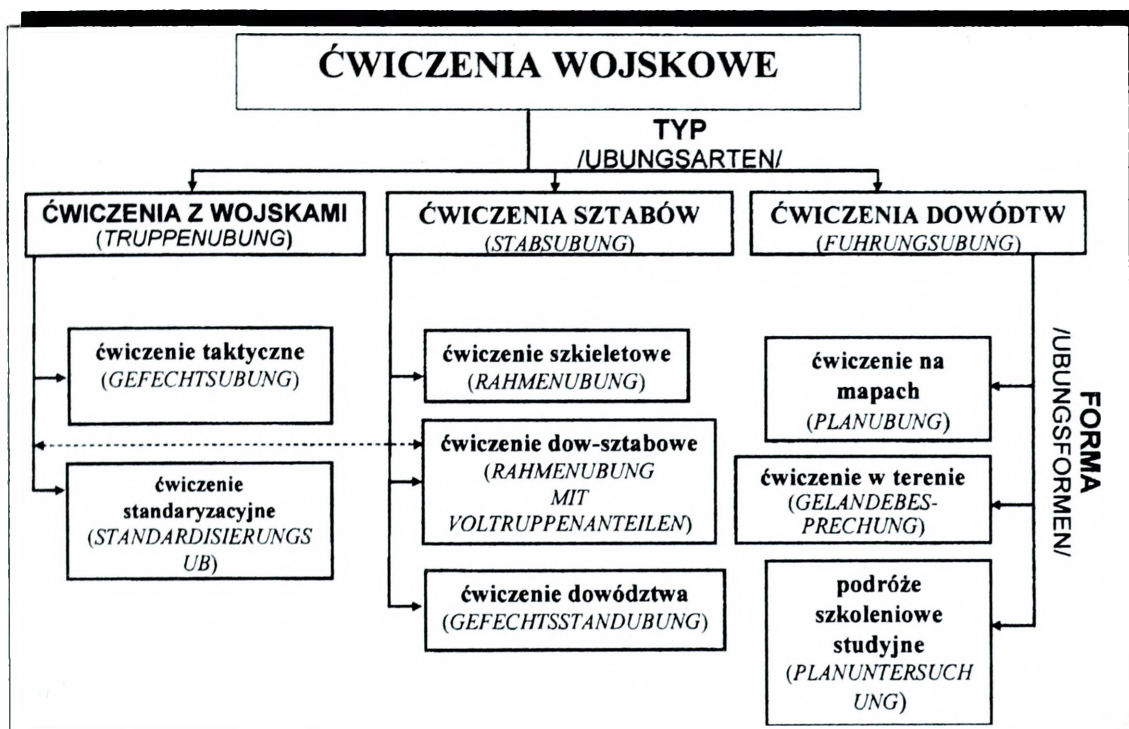
Zgodnie z regulaminami Bundeswehry¹ w niemieckich wojskach lądowych prowadzone są następujące typy ćwiczeń: ćwiczenia z wojskami i ćwiczenia bez udziału wojsk tzw. ćwiczenia dowódcze. Ze względu na kryteria, do których zaliczane są m.in. cele ćwiczenia, zasady i sposób organizacji i prowadzenia, rozmach oraz skład ćwiczących, wśród wymienionych typów ćwiczeń wyróżnia się również określone rodzaje i odmiany ćwiczeń.

źródło: opracowanie własne na podstawie: HDv 101/200 Vs-NfD – Übungen, Boon 1986

Rys. 1.6.1. Podział ćwiczeń wojskowych Bundeswehry – wariant 1

¹ Regulamin Bundeswehry – HDv 101/200 Vs-NfD – Übungen, Boon 1986; Weisung Übungstätigkeit im Heer, Boon 28 October 2001.

źródło: opracowanie własne na podstawie: Weisung Ubungstatigkeit im Heer, Boon 28 October 2001.

Rys. 1.6.2. Podział ćwiczeń wojskowych Bundeswehry – wariant 2

CHARAKTERYSTYKA ĆWICZEŃ Z WOJSKAMI (*Truppenubungen*)

1. **Ćwiczenia taktyczne** (*Gefechtzubung*) są najwyższą formą szkolenia bojowego wojsk Bundeswehry. Umożliwiają one praktyczne doskonalenie umiejętności wszystkich dowódców w dowodzeniu podległymi wojskami oraz zgrywanie sztabów i pododdziałów w przygotowaniu i prowadzeniu walki. Ćwiczenia te mogą być prowadzone jako jednostronne (*mit einer Partei*), w których ćwiczący pododdział (oddział) jest w pełni ukompletowany, natomiast druga strona – przeciwnik jest przedstawiany (imitowany) za pomocą figur bojowych (celów), do których prowadzony jest ogień (strzelanie amunicją bojową) lub jest pozorowany przez wydzielone pododdziały.

Ćwiczenia taktyczne mogą być również prowadzone jako dwustronne (*mit zwei Parteien*), w których obie strony realizują przeciwstawne zadania (np. jedna się broni, druga naciera).

Celem ćwiczeń taktycznych jest doskonalenie dowódców w kierowaniu walką, zgrywanie zespołów ćwiczących w ramach dowództwa w terenie, jak również doskonalenie wojsk w praktycznym działaniu w różnych sytuacjach taktycznych.

Istotą ćwiczeń taktycznych jest to, że występują w nim wszystkie komponenty tzn. dowództwa (sztaby) oraz pododdziały. W zależności od szczebla dowodzenia mogą to być również pododdziały rodzajów wojsk i logistyki w etatowym lub zmniejszonym składzie.

Treścią ćwiczeń taktycznych są różnorodne zagadnienia wynikające z zadań (misji) danego pododdziału (oddziału) oraz okresu (cyklu), w którym szkoli się ćwiczący pododdział.

Ćwiczenia taktyczne z wojskami ze strzelaniem amunicją bojową charakteryzują się tym, że prowadzone są zgodnie z decyzjami ćwiczących dowódców. Pododdziały nie ćwiczące na poligonie doskonalą swoje działanie w ośrodkach garnizonowych wykorzystując urządzenia treningowe i symulatory imitujące działanie przeciwnika w różnym terenie i sytuacji taktycznej (operacyjnej).

2. **Ćwiczenia logistyczne i sanitarne** (*Logistische und sanitetsubungen*) prowadzone są przez pododdziały (oddziały) logistyczne i sanitarne, jak również ogólnowojskowe.

Celem tych ćwiczeń jest doskonalenie współdziałania między rodzajami wojsk, a jednostkami logistycznymi, jak również wypracowanie nowych metod działania wsparcia logistycznego w różnych sytuacjach bojowych.

Istotą ćwiczeń jest wyeksponowanie działania pododdziałów logistycznych i sanitarnych w działaniach pododdziałów ogólnowojskowych i rodzajów wojsk w zakresie zaopatrywania, ewakuacji, pomocy sanitarnej itp.

Treścią ćwiczeń logistycznych i sanitarnych jest całokształt problematyki wsparcia oraz zabezpieczenia logistycznego i sanitarnego w różnych rodzajach działań bojowych.

Często ten rodzaj ćwiczenia prowadzony jest w połączeniu z innymi ćwiczeniami. Wówczas traktowane jest jako etap (epizod) większych ćwiczeń np. prowadzonych od szczebla brygady wzwyż.

3. **Ćwiczenia szkieletowe** (*Rahmenubungen*) są ćwiczeniami szczególnie efektywnymi w procesie szkolenia dowódców wszystkich szczebli i dowództw, na których występują.

Celem tych ćwiczeń jest doskonalenie dowódców i zgrywanie dowództw w rozwiązywaniu problemów taktycznych (operacyjnych) oraz przygotowanie ich do współdziałania z dowództwem wyższego szczebla i dowódcami (dowództwami) niższych szczebli.

Istotą ćwiczeń szkieletowych jest to, że występują w nim organy dowodzenia (SD) różnych szczebli dowodzenia w organicznym (zmniejszonym) składzie różnych tworząc tzw. szkielet systemu dowodzenia. Ćwiczące SD rozwiązują problemy taktyczne (operacyjne) współdziałając w jednolitym systemie dowodzenia i łączności.

Treścią tych ćwiczeń są zagadnienia wynikające z przeznaczenia bojowego szkolących się dowództw oraz szerokiej problematyki przygotowania i prowadzenia współczesnych działań taktycznych (operacyjnych) na polu walki lub w misji.

Ćwiczenia szkieletowe wymagają określonego aparatu kontrolno-rozjemczego oraz działania pododdziałów zabezpieczających rozwinięcie i funkcjonowanie systemu dowodzenia (stanowisk dowodzenia). Ćwiczenia te ze względu na dość złożony charakter wymagają wysokiego poziomu wyszkolenia biorących w nich udział dowództw (dowództw). Zazwyczaj są one poprzedzone ćwiczeniami przygotowawczymi sztabów, systemów łączności oraz kierowania ogniem.

4. **Ćwiczenia badawcze** (*Versuchsubungen*) są organizowane między innymi w celu wypracowania nowych form oraz doskonalenia zasad prowadzenia działań bojowych, a także sprawdzenia skuteczności nowych egzemplarzy uzbrojenia i sprzętu bojowego w warunkach współczesnego pola walki.

Istotą tych ćwiczeń jest to, że ćwiczące dowództwa i wojska realizują określone zadania w stworzonych sytuacjach taktycznych (operacyjnych) natomiast odpowiednio przygotowane zespoły badawcze dokonują rejestracji określonych czynności dowódców (sztabów) i wojsk wg zaplanowanego scenariusza badań i przebiegu ćwiczenia. Ćwiczenia badawcze (eksperymentalne), jako doświadczalne nie mogą mieć charakteru pokazowego.

Treścią tych ćwiczeń może być: ustalenie słuszności założeń teoretycznych prowadzenia działań bojowych w różnych warunkach terenowych i atmosferycznych, weryfikacja istniejących lub wypracowanie nowych zasad oraz form prowadzenia działań bojowych, zweryfikowanie istniejącej lub nowo wypracowanej organizacji wojsk (dowództw), zweryfikowanie skuteczności stosowanych form i metod szkolenia dowództw i wojsk, określenie stopnia przydatności nowych rodzajów uzbrojenia i techniki wojskowej.

Ćwiczenia badawcze prowadzone są na zlecenie urzędów cywilnych i instytucji wojskowych, a decyzję o prowadzeniu badań podczas ćwiczeń podejmują dowódcy odpowiednich szczebli. Po ćwiczeniach sporządza się określoną dokumentację i przesyła się ją do tych urzędów i instytucji, które zleciły ich przeprowadzenie. W dokumentacji przedstawia się przede wszystkim wyniki badań oraz wnioski w zakresie rozwiązywanych problemów.

5. **Ćwiczenia alarmowe** (*Alarmubungen*) są organizowane i prowadzone z udziałem wojsk. Ich **celem** jest sprawdzenie osiągania przez oddziały (pododdziały) wyższych stanów gotowości bojowej, doskonalenie procesu alarmowania oraz usunięcie ewentualnych usterek w tym zakresie. W ramach tych ćwiczeń sprawdzeniu podlega również zabezpieczenie i funkcjonowanie rejonów wojskowych po opuszczeniu ich przez ćwiczące wojska. Ćwiczenia alarmowe

swoim charakterem zbliżone są do ćwiczeń mobilizacyjnych, jednak zważywszy na cele szkoleniowe, które zakłada się w tego rodzaju ćwiczeniach oraz sposób przeprowadzenia, są one oddzielnym rodzajem ćwiczeń. Ćwiczenia alarmowe mogą być przeprowadzone w ramach innych ćwiczeń, stanowią wówczas oddzielny ich etap.

6. **Ćwiczenia mobilizacyjne** (*Mobilmachungsubungen*) są organizowane w celu sprawdzenia możliwości mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek do etatu wojennego oraz przeszkolenia żołnierzy rezerwy w zakresie obowiązków na planowanych dla nich stanowiskach służbowych. W ćwiczeniach tych realizowane są ponadto zagadnienia dotyczące zgrywania i współdziałania żołnierzy służby czynnej (okresowej) i żołnierzy rezerwy.

Wariant przebiegu ćwiczenia mobilizacyjnego określany jest wcześniej i wynika z przewidywanych możliwości jego przeprowadzenia w okresie szkolenia pokojowego oraz planowego użycia jednostek mobilizacyjnych w działaniach bojowych. Również żołnierze rezerwy powoływani na to ćwiczenie powiadamiani są o nim nie później niż sześć miesięcy przed jego rozpoczęciem.

7. **Ćwiczenia szkoleniowe** (*Lehrubungen*) są rodzajem ćwiczeń, których zasadniczym **celem** jest wzorcowe (instruktażowe) pokazanie działania dowództwa i wojsk w określonych sytuacjach i terenie na współczesnym polu walki¹. Ćwiczenie to jest poprzedzone określonymi przedsięwzięciami przygotowawczymi tzn. rekonesansem rejonu ćwiczenia, ćwiczeniami przy stole plastycznym, a także innymi ćwiczeniami, między innymi ćwiczeniem na mapie lub ćwiczeniem szkieletowym.

Istotą tego ćwiczenia jest to, że przedstawiona działalność dowództwa oraz wojsk w określonych sytuacjach powinna być wzorcowa, a pododdziały biorące w nim udział powinny być dobrze wyszkolone. Również sytuacje taktyczne rozgrywane w toku tego ćwiczenia powinny być pouczające i kompleksowe. Także

¹ Arbeitsunterlagen, Anlange von Plan, Stabsübungen an der FuAkBW, Hamburg 1987

teren, jak również symulacja działania przeciwnika powinny być odpowiednio dobrane do stworzonych sytuacji taktycznych.

Ćwiczenia szkoleniowe są przedsięwzięciami stosunkowo małokosztownymi, a efekty szkoleniowe są duże. Dlatego ćwiczenia te są dość często stosowane w szkoleniu wojsk.

CHARAKTERYSTYKA ĆWICZEŃ DOWÓDCZYCH (*Führungsübung*)

1. **Ćwiczenia na mapach** (*Planübung*) prowadzone są w terenie z wykorzystaniem map lub planów/skiców. W ćwiczeniach wykorzystywane są również środki łączności i systemy wspomaganie komputerowego. Ich celem jest doskonalenie dowódców i sztabów w zakresie planowania, organizacji oraz prowadzenia działań bojowych.

Istotą tych ćwiczeń jest to, że szkoleni występując w określonych rolach pod kierownictwem dowódcy – przełożonego danego szczebla (kierownika ćwiczenia) lub nauczyciela w uczelni wojskowej, rozwiązują zadania na tle jednolitej lub zmieniającej się sytuacji taktycznej (operacyjnej). Dopuszczalne jest stosowanie przerw i przeskoków czasowych oraz zmiany miejsc pracy.

Ćwiczenia na mapach przygotowują dowódców i oficerów sztabu do udziału w ćwiczeniach bardziej złożonych. Częstotliwość ich prowadzenia uzależniona jest od woli dowódcy lub potrzeb szkoleniowych.

2. **Ćwiczenia w terenie** (*Gelandebesprechung*) to oddzielny rodzaj ćwiczeń, w których doskonalili się dowódców i oficerów sztabu w rozwiązywaniu problemów taktycznych w rzeczywistych (naturalnych) warunkach terenowych. Nie należy go utożsamiać z rekonesansem.

Celem tych ćwiczeń jest nauczenie dowódców oraz oficerów sztabu umiejętnego postrzegania i oceny terenu w zależności od rodzajów działań bojowych.

Istotą ćwiczenia jest to, że jego uczestnicy zostają wprowadzeni przez kierownika ćwiczenia, którym jest najczęściej dowódca danego szczebla lub jego przełożony, w sytuację taktyczną (operacyjną), na podstawie, której podejmują decyzję i opracowują plan działania. Przyjęte rozwiązania ćwiczący przedsta-

wiają i uzasadniają w terenie. Po dyskusji i wysłuchaniu wszystkich uwag i opinii, kierownik ćwiczenia podaje rozwiązanie (decyzję) autorskie i umiejscawia go w terenie.

Treścią tego rodzaju ćwiczeń jest rozwiązywanie różnych problemów taktycznych (operacyjnych), w tym analiza sytuacji, podejmowanie decyzji, a także zdobywanie informacji o rejonie działań, ludności, kulturze, gospodarce itp.

Często omówienia takich ćwiczeń odbywają się w obecności lokalnej ludności i przedstawicieli władzy terytorialnej. W ramach ćwiczenia mogą być również planowane wycieczki do zakładów pracy, instytucji lub też zakątków wyróżniających się położeniem geograficznym, infrastrukturą, kulturą regionalną itp.

3. Podróże szkoleniowe – studyjne (*Planuntersuchung*) są organizowane i prowadzone dla dowódców i oficerów sztabów od szczebla dywizji z udziałem oficerów – wykładowców szkół i akademii wojskowych oraz instytucji centralnych. Oficerowie biorący udział w podróży rozwiązują problemy taktyczne i operacyjne, podejmują decyzje oraz konfrontują je z wydarzeniami historycznymi.

Celem podróży studyjnych jest poszerzenie ogólnych wiadomości o dowodzeniu i organizacji sił własnych i sojuszniczych, warunkach wojskowo-geograficznych własnego kraju oraz sojuszniczych i zaprzyjaźnionych państw, ważnych z wojskowego punktu widzenia obiektach, sieci komunikacyjnej i zaopatrywania, gospodarce i dobrach kultury i niektórych wydarzeniach historycznych. Dla dowódców i oficerów będących w służbie czynnej (kontraktowej) podróże stanowią podstawę do: doskonalenia umiejętności oceny położenia i podejmowania decyzji, badania (rozwiązywania) problemów taktycznych i operacyjnych, oceny wpływu terenu na rodzaje i formy działań bojowych, jednolitego stosowania zasad dowodzenia (sztuki wojennej), prowadzenia wojskowych badań operacyjnych i historycznych.

Podróże szkoleniowe trwają zazwyczaj kilka dni, a ich przygotowanie i sprawne przeprowadzenie uzależnione jest w zasadzie od przygotowania przewodników, w tym wyszukania przez nich dogodnych punktów obserwacyjnych w terenie i zabezpieczenia środków transportowych.

ROZDZIAŁ II

PROCES PLANOWANIA I REALIZACJI ĆWICZEŃ SOJUSZNICZYCH

Traktat Północnoatlantycki określa, że „... strony Traktatu postanawiają zjednoczyć swoje wysiłki w celu zbiorowej obrony, zachowania pokoju i bezpieczeństwa oraz będą utrzymywały i rozwijały swoją indywidualną i zbiorową zdolność do odparcia napaści”¹. Za realizację tych postanowień odpowiedzialny jest Komitet Wojskowy NATO i Rada Północnoatlantycka. Większość uprawnień, zwłaszcza dotyczących przygotowania operacyjnego wojsk, instytucje te przekazały jednak podległym wyższym dowódcom NATO – upoważniając ich do organizowania ćwiczeń wojskowych podległych im dowódców i sztabów na określonych poziomach dowodzenia. W związku z tym są oni odpowiedzialni za realizację programu ćwiczeń w swych obszarach odpowiedzialności, a także wspieranie planów operacyjnych i innych wymogów Sojuszu. Określają również wymagania odnośnie wyszkolenia podległych im dowódców, sztabów i wojsk zgodnie ze specyfiką ich regionu odpowiedzialności oraz przygotowania i prowadzenia ćwiczeń spełniających założone cele szkoleniowe.

Przy programowaniu ćwiczeń sojuszniczych dowództwa odpowiedzialne za przygotowanie ćwiczeń powinny uwzględniać następujące kwestie:

- kogo należy szkolić;
- jakie osiągnąć cele szkoleniowe;
- który rodzaj ćwiczenia zapewni osiągnięcie założonych celów;

¹ Por. Postanowienie Traktatu Waszyngtońskiego – art. V

- jakimi środkami się dysponuje (czas, baza szkoleniowa, sprzęt, fundusze itp.);

- który z rodzajów ćwiczeń (lub zestawienie – kombinacja ćwiczeń) zapewni osiągnięcie zakładanych celów przy tych środkach, które przeznaczono na ćwiczenie.

Podstawową jednakże zasadą w programowaniu ćwiczeń jest jednak kryterium celów, które są stawiane praktycznie przed każdym ćwiczeniem, w szczególności przed ćwiczeniem sojuszniczym.

Główny cel ćwiczenia jest zazwyczaj ukierunkowany na szkolenie dowódców w zakresie problematyki operacyjnej. Główny i szczegółowe cele ćwiczenia stanowią podstawę do opracowania sytuacji polityczno-militarnej i sytuacji wyjściowej. Odpowiednio do nich przyjmowany jest również określony scenariusz sytuacji kryzysowej lub rozpoczęcia i prowadzenia wojny. Aby to ustalić niezbędne jest przyjęcie w ćwiczeniu wielu tzw. założeń umownych. Stanowią one zarazem granice w obrębie, których ograniczone są również cele ćwiczeń o znaczeniu narodowym. Zasadą, bowiem jest, że narodowe cele ćwiczenia mogą być realizowane jedynie w ramach założeń przyjętych przez NATO. Powoduje to konieczność odpowiednio wczesnego opracowania i dostarczenia organom NATO narodowych celów ćwiczeń. Nie dostarczenie celów na czas powoduje pewne perturbacje polegające w najlepszym wypadku na tym, że owe cele nie będą uwzględnione w założeniach ćwiczeń NATO.

Na poziomie *szkolenia podstawowego i zaawansowanego* odpowiedzialność spoczywa na poszczególnych krajach Sojuszu, które powinny zadbać o spełnienie kryteriów NATO m.in. w zakresie gotowości i zdolności bojowej. Prowadzenie ćwiczeń zgodnie z tymi postulatami i wytycznymi powinno zapewnić przygotowanie narodowych sił zbrojnych, a także sił wydzielonych do formacji wielonarodowych i dowódców do działania na szczeblach taktycznych, w tym w szczególności działań broni połączonych, C2 i zaopatrzenia. Ćwiczenia te po-

winni przygotować dowództwa i wojska do działania w różnorodnych warunkach.

Na poziomie *szkolenia operacyjnego* odpowiedzialność za szkolenie spoczywa na kraju wydzielającym określone siły do NATO, ale także na dowództwach NATO w Europie. Wywiązują się one ze swojego zadania poprzez prowadzenie ćwiczeń wojskowych dla osiągnięcia niezbędnego poziomu zdolności bojowej wymaganego od sił wielonarodowych. Głównymi problemami (zagadnieniami) szkolenia na poziomie operacyjnym jest operacyjne rozwinięcie wojsk Sojuszu, działanie w różnych sytuacjach w ramach sił wielonarodowych, a także uzyskiwanie zdolności bojowej do wykonania nowych (przydzielonych) zadań.

Na sposób przygotowania i prowadzenia ćwiczeń Sojuszu Północnoatlantyckiego duży wpływ mają ustalenia, instrukcje i poglądy zawarte w natowskiej dyrektywie przygotowania i prowadzenia ćwiczeń przez głównych dowódców NATO.

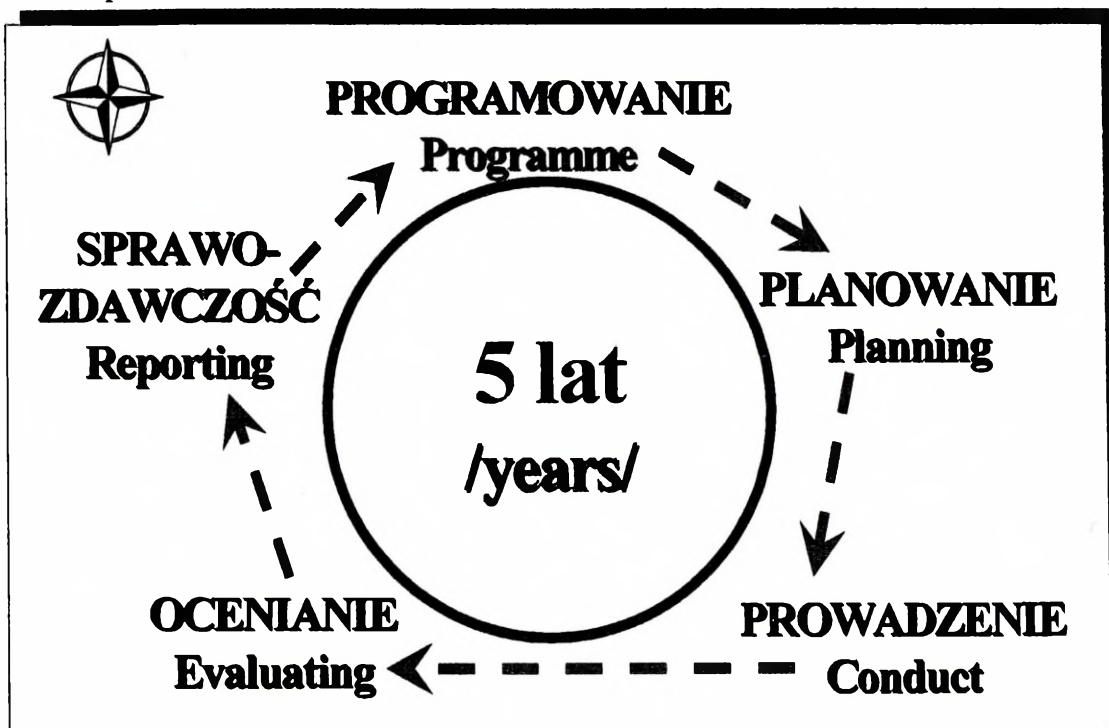
Szeroka gama przerabianych podczas ćwiczeń sojuszniczych zagadnień szkoleniowych i duża liczba biorących w nich udział dowództw i wojsk, a także wielonarodowy skład organów kierowania danym ćwiczeniem, wymusza niejako konieczność planowego i bardzo dokładnego ich zaplanowania i prowadzenia.

Planowanie (przygotowanie) ćwiczeń sojuszniczych odbywa się według ogólnych zasad wypracowania decyzji w NATO. Oznacza to, że na podstawie różnych propozycji w drodze konsultacji i konsensusu przyjmowana jest jedna obowiązująca wszystkich koncepcja przeprowadzenia ćwiczenia. Niezbędne korekty w tym zakresie ustala dowództwo NATO w porozumieniu z narodowymi sztabami sił zbrojnych państw sojuszniczych.

Według standardów NATO w procesie przygotowania i realizacji ćwiczeń sojuszniczych wyróżnia się pięć następujących po sobie etapów:

- programowanie;
- planowanie;

- prowadzenie;
- ocenianie;
- sprawozdawczość.

źródło: opracowanie własne na podstawie: EPG - 2 (Exercise planning guide), Supreme Headquarters Allied Powers Europe B-7010 SHAPE, BELGIUM, 15 August 2000; *Nato military Exercise Directive and Programme* 2003-2008 (MEDP 03-08), Supreme Allied Commander Europe, SHAPE BELGIUM 2002

Rys. 2.1. Proces przygotowania i realizacji ćwiczeń wojskowych w NATO

Każdy etap i realizowane w ramach niego czynności są sobie podporządkowane i współzależne od siebie. Generalnie można powiedzieć, że wymienione etapy mieszczą się w dwóch podstawowych fazach (I i II) tzn. w fazie przygotowania i realizacji ćwiczenia. Z kolei w fazie przygotowania mieszczą się dwa zasadnicze etapy programowanie i planowanie ćwiczenia, zaś w fazie realizacji trzy etapy tzn. prowadzenie ćwiczenia, ocenianie (omówienie) i sprawozdawczość.

Wszystkie wymienione przedsięwzięcia (czynności) poszczególnych etapów mogą trwać od kilku do kilkunastu miesięcy, a nawet do kilku lat dla jednego

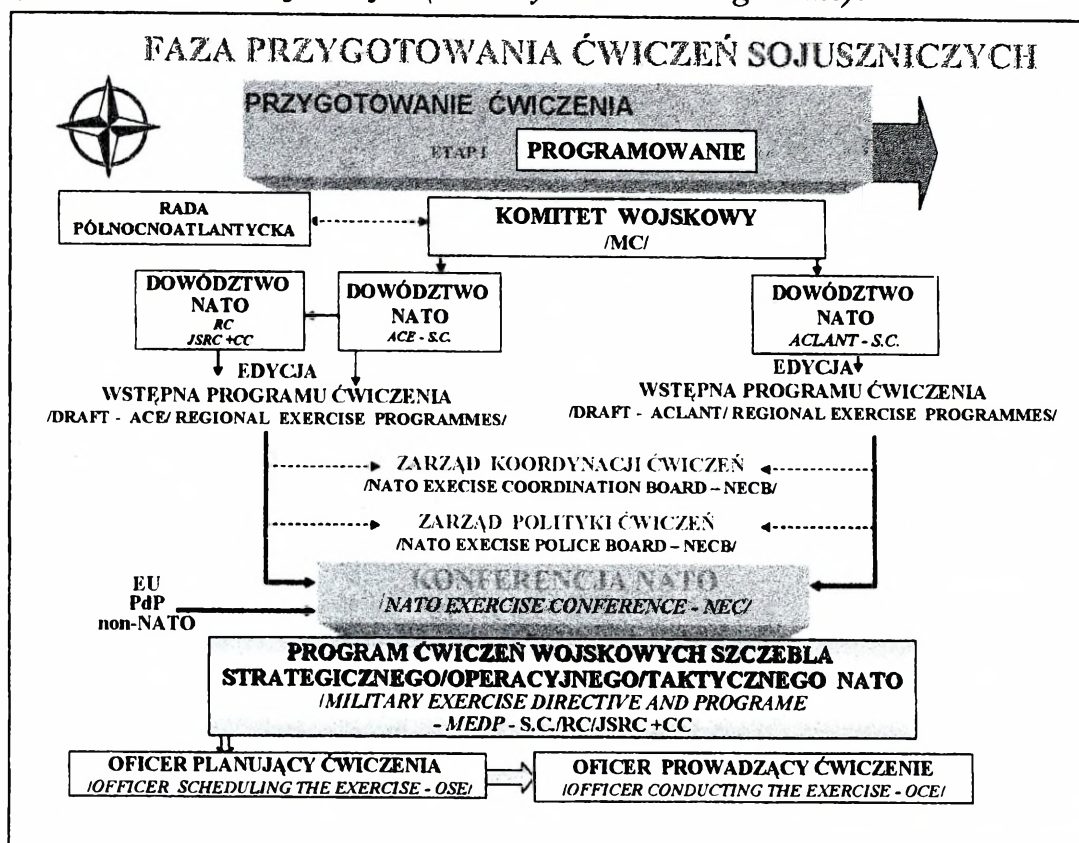
ćwiczenia. Ich uzależnienie względem siebie jest szczególnie ważne, gdyż doświadczenia i wnioski wypracowane w toku jednego etapu wpływają na czynności kolejnego. Wzajemne uzależnienie etapów wynika również z kolejności realizowania określonych czynności i opracowania dokumentów będących wynikiem działalności określonych zespołów planistów. Szczególną uwagę przywiązuje się do etapów oceny i sprawozdawczości w czasie, których opracowuje się wnioski i zalecenia, które następnie wykorzystane są w następnych (o takiej samej lub podobnej tematyce) ćwiczeniach.

Pomimo stosunkowo długiego czasu, który przeznaczają się na przygotowanie ćwiczenia niezbędna jest planowa i rytmiczna praca wszystkich organów zaangażowanych w jego przygotowanie. W tym celu opracowuje się plan przygotowań do ćwiczenia, w którym chronologicznie przedstawione są ważniejsze przedsięwzięcia głównych organów (urzędów) oraz wskazówki dotyczące m.in. terminów i wykonawców. Szczegółowe wytyczne do przygotowania i kierowania ćwiczeniem wydawane są jako uzupełnienia do zarządzeń lub ramowych ustaleń. Pozwala to na prowadzenie przygotowań odpowiednio do stanu prac w głównych dowództwach Sojuszu oraz elastyczne wprowadzanie zmian i uzupełnień do dokumentów ćwiczenia, jak też przekazywanie szybkich i materiałowo oszczędnych danych do grup kierujących przygotowaniem ćwiczenia.

W planowaniu ćwiczenia uczestniczą wyższe organa wojskowo-cywilne Sojuszu oraz centralnej i terenowej administracji państwowej.

2.1. Programowanie ćwiczeń sojusznicznych

Programowanie ćwiczeń sojusznicznych (rys.2.1.1.) należy do głównych zadań dowódców poszczególnych dowództw NATO. Ich ustalenia w postaci skonsolidowanego *Programu Ćwiczeń* po zatwierdzeniu go przez Naczelnego Dowódcę NATO zostaje przedstawiony do zatwierdzenia Komitetowi Wojskowemu (MC) i następnie Radzie Sojuszu do zaaprobowania i włączenia go do *Programu Ćwiczeń Wojskowych (Military Exercise Programme)*.

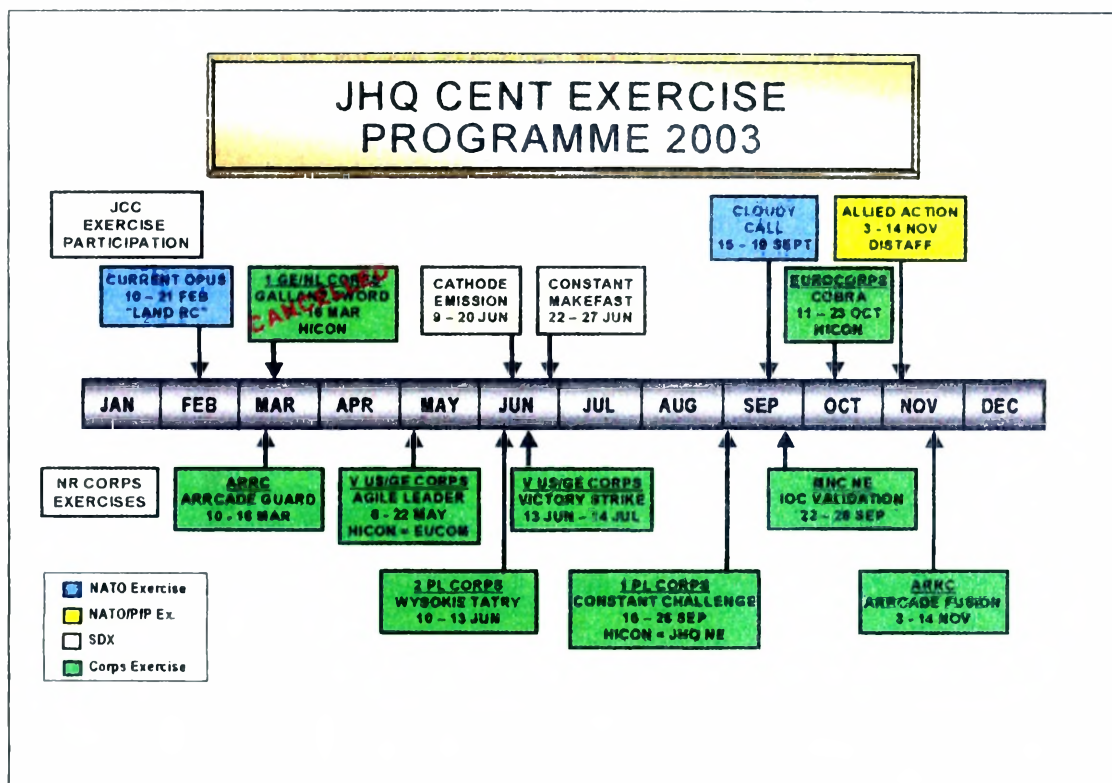

źródło: opracowanie własne na podstawie: EPG - 2 (Exercise planning guide), Supreme Headquarters Allied Powers Europe B-7010 SHAPE, BELGIUM, 15 August 2000; *Nato military Exercise Directive and Programme* 2003-2008 (MEDP 03-08), Supreme Allied Commander Europe, SHAPE BELGIUM 2002

Rys. 2.1.1. Programowanie ćwiczeń sojusznicznych

Program (rys. 2.1.2.) ten obejmuje pięcioletni okres – cykl szkolenia i zawiera niżej wymienione zagadnienia:

- wykaz ćwiczeń do realizacji w pierwszym roku kalendarzowym cyklu ze ściśle określonymi terminami realizacji;
- wstępny wykaz ćwiczeń, których realizacja przewidywana jest w drugim roku kalendarzowym;
- roboczy wykaz ćwiczeń, których realizacja przewidywana jest w trzecim, czwartym i piątym roku kalendarzowym (cyklu szkolenia).

źródło: opracowano na podstawie JHQ Cent exercise programme 2003, Nato military Exercise Directive and Programme 2003-2008 (MEDP 03-08), Supreme Allied Commander Europe, SHAPE BELGIUM 2002

Rys. 2.1.2. Program ćwiczeń dowództwa szczebla taktycznego NATO – wariant

Charakterystykę (specyfikację) tych ćwiczeń (*Exercise Specification – EXSPEC*) obejmującą dane dotyczące: celów, zadań, koncepcji, szczebla ćwiczeń, uczestników ćwiczeń, propozycję dowództw odpowiedzialnych za plano-

wanie ćwiczenia i dowództw odpowiedzialnych za ich realizację, a ponadto plan wydatków na dane ćwiczenie i przedsięwzięcia mu towarzyszące.

2.2. Planowanie ćwiczeń sojuszniczych

Planowanie to kolejny etap przygotowania ćwiczenia w trakcie, którego oficer odpowiedzialny za planowanie ćwiczenia (*Officer Scheduling the Exercise – OSE*) opracowuje specyfikację danego ćwiczenia (*EXSPEC*), która z kolei stanowi podstawę do opracowania przez oficera prowadzącego ćwiczenie (*Officer Conducting the Exercise – OCE*) dokumentacji ćwiczenia.

źródło: opracowanie własne na podstawie: EPG - 2 (Exercise planning guide), Supreme Headquarters Allied Powers Europe B-7010 SHAPE, BELGIUM, 15 August 2000;
Nato military Exercise Directive and Programme 2003-2008 (MEDP 03-08), Supreme Allied Commander Europe, SHAPE BELGIUM 2002

Rys. 2.2.1. Etap planowania ćwiczeń sojuszniczych¹

¹ wykaz skrótów w załączniku 2

Planowanie ćwiczenia jak już wcześniej wspomniano zapoczątkowuje oficer odpowiedzialny za planowanie ćwiczenia (*Officer Scheduling Exercise – OSE*).

Jest on odpowiedzialny za:

- wydanie rozkazu do przeprowadzenia ćwiczenia;
- opracowanie podstawowych wytycznych określających: formę ćwiczenia, cel główny i cele szczegółowe;
- obszar(y) (rejon(y)) prowadzenia ćwiczenia;
- siły biorące udział w ćwiczeniu;
- inne niezbędne ustalenia koordynacyjne stanowiące podstawę do planowania, prowadzenia, oceny i meldowania;
- wyznaczenie oficera prowadzącego ćwiczenia (*Officer Conducting Exercise – OCE*), który jest w rzeczywistości odpowiedzialny za szczegółowe planowanie i prowadzenie ćwiczenia¹.

W zależności od rozmachu ćwiczenia oraz zaangażowania poszczególnych dowództw etap planowania ćwiczenia wynosi od 18 do 24 miesięcy, a w wielu przypadkach nawet 36 miesięcy.

Zasadnicze znaczenie dla realizacji przedsięwzięć etapu planowania mają konferencje planistyczne.

Liczba konferencji zależy od rodzaju ćwiczenia i jego złożoności. Średnio przyjmuje się, że dla opracowania ćwiczenia dowódczo-sztabowego przeprowadza się od 2 do 4 konferencji planistycznych².

Cel oraz zakres omawianych problemów w ramach kolejnych konferencji planistycznych może być następujący.

¹ W ćwiczeniach sojuszniczych jest bardzo często tak, że oficer prowadzący ćwiczenie (*OCE*) może przekazać część swoich uprawnień kierownikowi ćwiczenia (*Exercise Direktor*)

² W celu opracowania wieloszczeblowego strategicznego ćwiczenia dowódczo-sztabowego PSZ NATO pk. „WINTEX CIMEX 93”, oprócz 17 konferencji planistycznych dowództw NATO, w RFN przeprowadzono 5 narad resortowych, jedną konferencję i dwie narady regionalne.

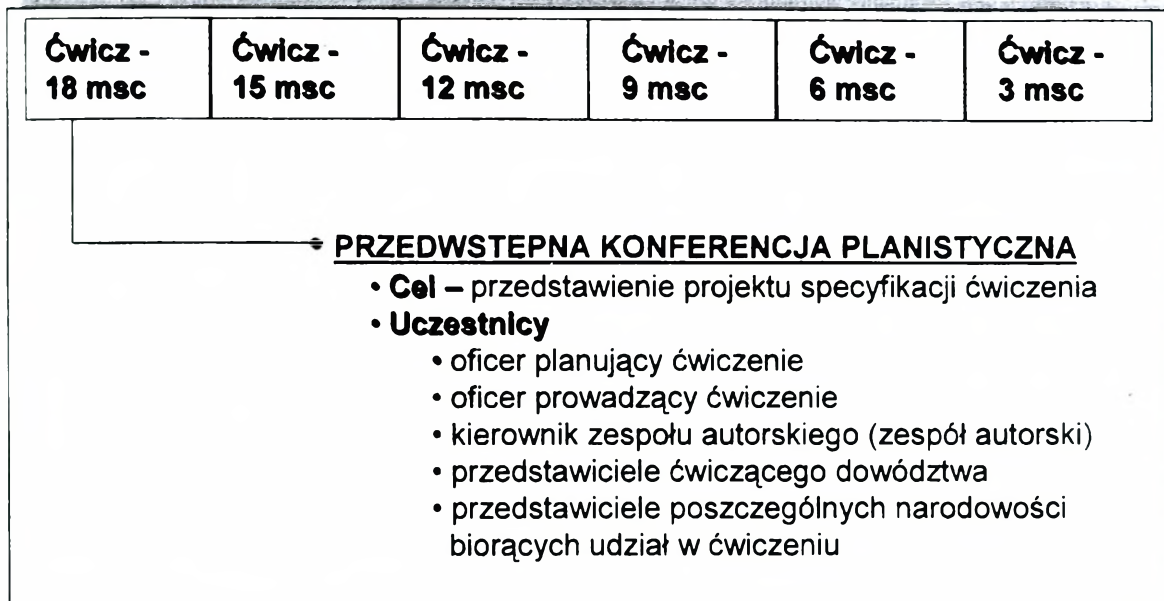
Przed rozpoczęciem etapu planowania oficer odpowiedzialny za planowanie (*OSE*) powołuje zespół autorski ćwiczenia. Zespół ten składa się z planistów reprezentujących główne dowództwa zaangażowane w ćwiczeniu i posiadających uprawnienia do kierowania ćwiczeniem. Jest on odpowiedzialny za opracowanie propozycji specyfikacji ćwiczenia (*Exercise Specification – EXSPEC*) i instrukcji planowania ćwiczenia (*Exercise Planning Instruction – EXPI*)¹.

Przedwstępna konferencja planistyczna (*Preinitial Initial Planning Conference – Pre IPC*). Jest pierwszym spotkaniem planistycznym organizowanym w miarę potrzeb. Uczestniczą w niej przedstawiciele dowództw NATO wyznaczeni do roli oficera odpowiedzialnego za ustanowienie/planowanie ćwiczenia (*Officer Scheduling Exercise – OSE*) i oficera prowadzącego ćwiczenie (*Officer Conducting Exercise – OCE*) oraz przedstawiciele dowództwa z państwa gospodarza organizującego ćwiczenie.

Celem konferencji jest:

- ustalenie (przedyskutowanie) zakresu wstępnego planowania;
- wymiana informacji o wszystkich wcześniejszych ustaleniach (przygotowaniach) podjętych w ramach projektu ćwiczenia;
- ustalenie (określenie) generalnych ograniczeń ćwiczenia i ewentualnych możliwości poszerzenia jego założeń;
- uzgodnienie terminów przygotowania (opracowania) i przeprowadzenia ćwiczenia;
- sprecyzowanie roli i zakresu odpowiedzialności poszczególnych ogniw w przygotowaniu ćwiczenia;
- ustalenie punktów kontaktowych i oficerów łącznikowych we wszystkich uczestniczących dowództwach oraz określenie szczegółowej listy adresatów korespondencji związanej z ćwiczeniem.

¹ Niekiedy dokument ten nazywany jest również dyrektywą do planowania ćwiczenia (*Exercise Planning Directive – EXPLANDIR*), opracowywana jest wówczas, gdy niezbędne jest uszczegółowienie wytycznych zawartych w specyfikacji ćwiczenia (*EXSPEC*).

źródło: opracowanie własne na podstawie: **EPG - 2** (Exercise planning guide), Supreme Headquarters Allied Powers Europe B-7010 SHAPE, BELGIUM, 15 August 2000;
Nato military Exercise Directive and Programme 2003-2008 (MEDP 03-08), Supreme Allied Commander Europe, SHAPE BELGIUM 2002

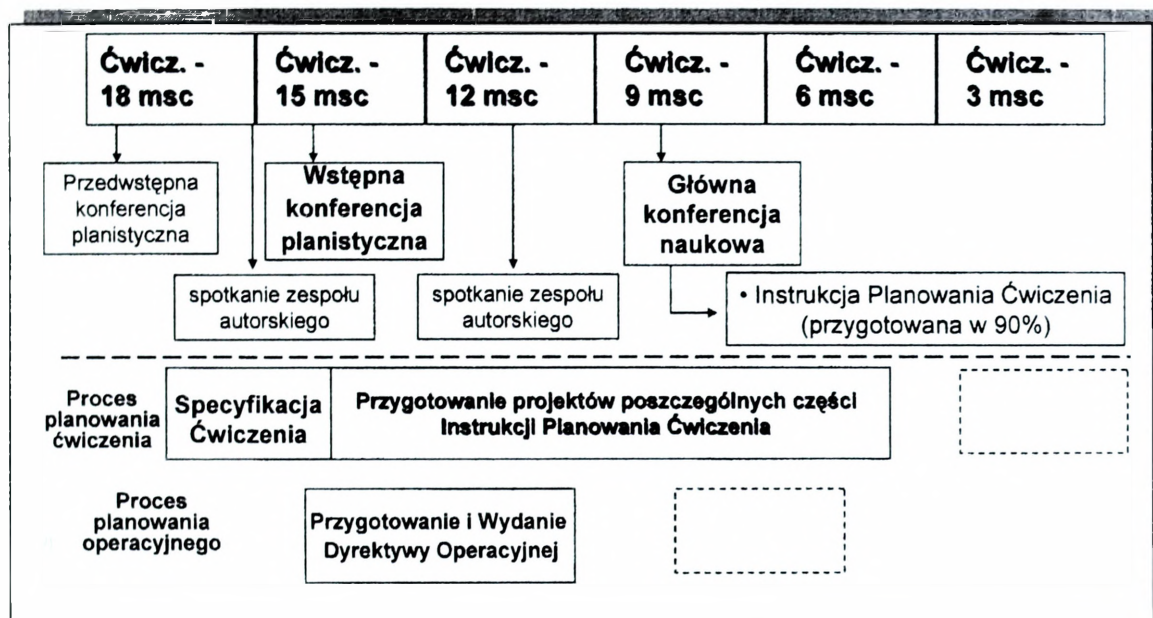
Rys. 2.2.2. Przedwstępna konferencja planistyczna

Po opracowaniu projektu specyfikacji ćwiczenia oraz sytuacji wyjściowej ćwiczenia, oficer odpowiedzialny za planowanie ćwiczenia (*OSE*) organizuje spotkanie zespołu (rys.2.2.3.) autorskiego (*Core Planning Group – CPT*) w celu opracowania kolejnych dokumentów do ćwiczenia, dalszego uszczegółowienia zasad dowodzenia i kontroli oraz innych ważnych zagadnień wymagających opracowania w konkretnym ćwiczeniu.

Następnie odbywa się Wstępna Konferencja Planistyczna (*Initial Planning Conference – IPC*) w celu uzgodnienia ostatecznej wersji specyfikacji ćwiczenia (*EXSPEC*), koncepcji jego przeprowadzenia, określenia generalnych ograniczeń ćwiczenia i niezbędnych sił. W czasie tej konferencji powinny również zostać określone zasady kierowania ćwiczeniem i ogólny scenariusz jego przebiegu.

W konferencji uczestniczą przedstawiciele zainteresowanych dowództw NATO, państwa – gospodarza i państw biorących udział w ćwiczeniu.

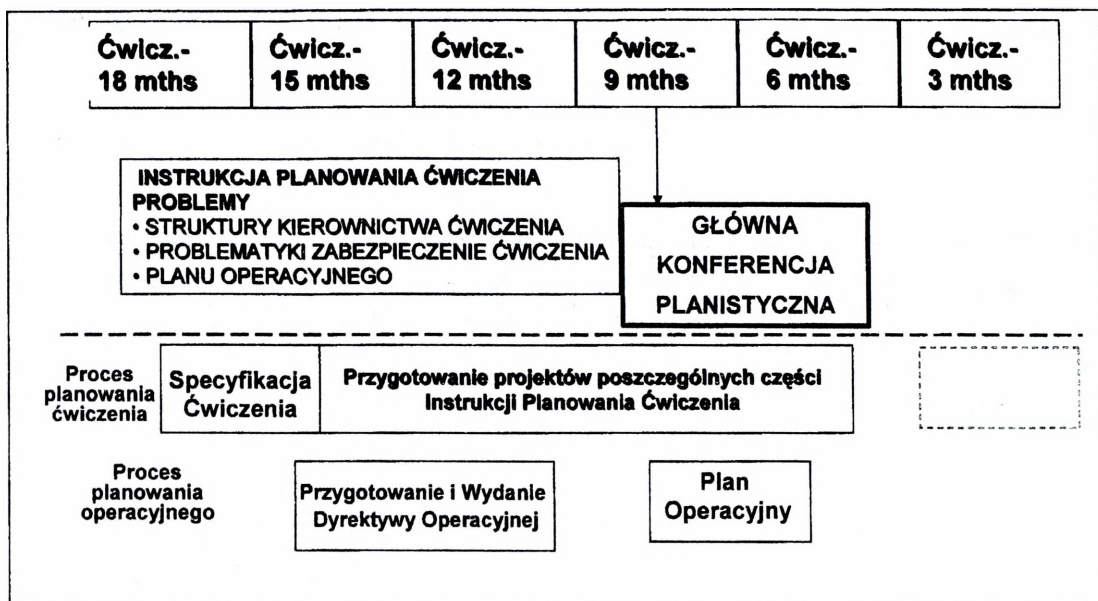
- ustalenie listy państw, które będą aktywnie uczestniczyły w ćwiczeniu oraz tych, które przyślą obserwatorów;
- opracowanie projektu informacji prasowej (informacja o ćwiczeniu – bardzo ogólna).

źródło: opracowanie własne na podstawie: EPG - 2 (Exercise planning guide), Supreme Headquarters Allied Powers Europe B-7010 SHAPE, BELGIUM, 15 August 2000;
 Nato military Exercise Directive and Programme 2003-2008 (MEDP 03-08), Supreme Allied Commander Europe, SHAPE BELGIUM 2002

Rys. 2.2.4. Opracowywane dokumenty ćwiczenia pomiędzy wstępną konferencją planistyczną a główną konferencją planistyczną

Główna konferencja planistyczna (*Main Planning Conference – MPC*) (rys. 2.2.5.), uczestniczą w niej osoby funkcyjne dowództw, przedstawiciele poszczególnych państw uczestników ćwiczenia, w tym kraju gospodarza oraz członkowie zespołu autorskiego ćwiczenia.

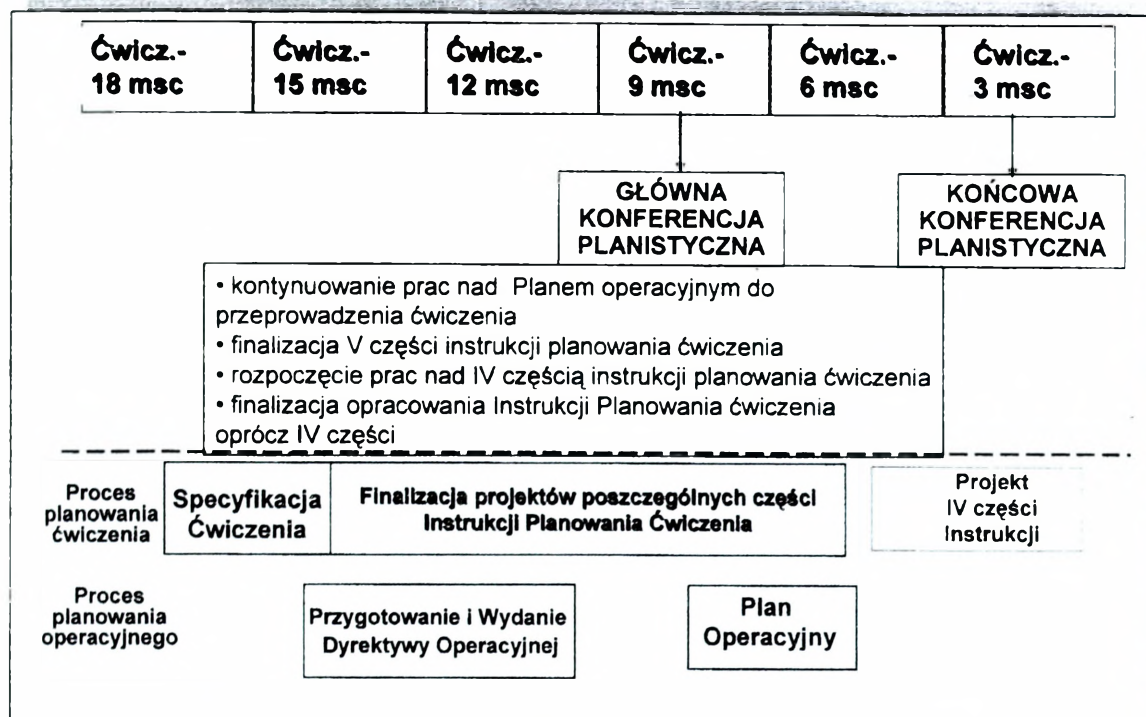

źródło: opracowanie własne na podstawie: EPG - 2 (Exercise planning guide), Supreme Headquarters Allied Powers Europe B-7010 SHAPE, BELGIUM, 15 August 2000;
 Nato military Exercise Directive and Programme 2003-2008 (MEDP 03-08), Supreme Allied Commander Europe, SHAPE BELGIUM 2002

Rys. 2.2.5. Główna konferencja planistyczna

Celem tej konferencji jest:

- przedstawienie informacji i zapoznanie z dokumentacją ćwiczenia opracowaną przez zespół autorski i wspólne jej przedyskutowanie;
- określenie potrzeb opracowania dokumentów specjalistycznych;
- przedyskutowanie wszystkich podnoszonych przez przedstawicieli NATO i państw partnerskich problemów, spostrzeżeń i zgłoszonych uwag;
- zaakceptowanie dotychczas wykonanych prac i określenie trybu dalszego postępowania;
- opracowanie i wydanie oświadczenia dla mediów.

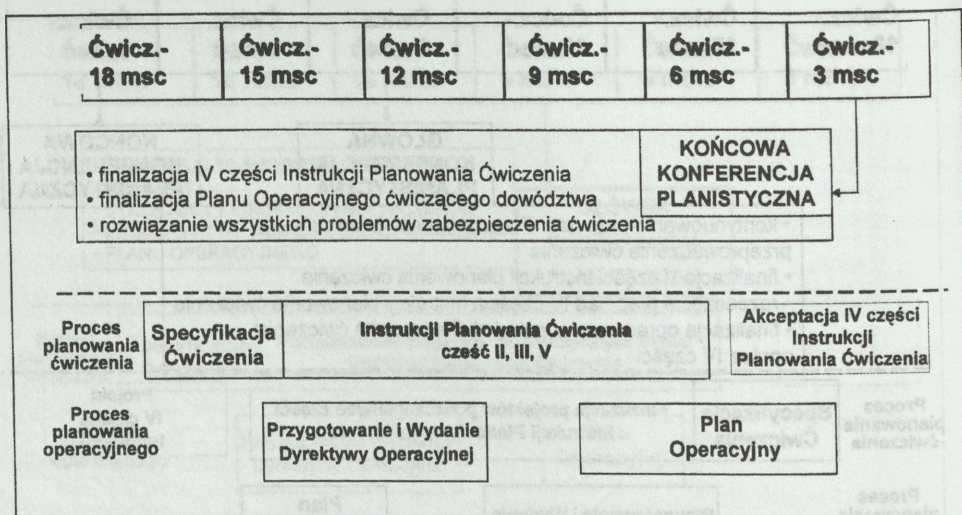
źródło: opracowanie własne na podstawie: EPG - 2 (Exercise planning guide), Supreme Headquarters Allied Powers Europe B-7010 SHAPE, BELGIUM, 15 August 2000; *Nato military Exercise Directive and Programme* 2003-2008 (MEDP 03-08), Supreme Allied Commander Europe, SHAPE BELGIUM 2002

Rys. 2.2.6. Dokumenty opracowywane pomiędzy konferencjami główną a końcową konferencją planistyczną.

Końcowa konferencja planistyczna (rys.2.2.7.) (*Final Planning Conference*). Biorą w niej udział osoby funkcyjne i członkowie zespołów planistycznych, jak w czasie głównej konferencji planistycznej.

Celem tej konferencji jest:

- przyjęcie ostatecznego stanowiska wobec statusu ćwiczenia w odniesieniu do obowiązujących dokumentów normatywnych (aktów prawnych obowiązujących wszystkich uczestników);
- dokonanie przeglądu dokumentacji ćwiczenia i jej zatwierdzenie;
- zakończenie prac związanych z uzgodnieniem zasad koordynacji ruchu lotniczego, morskiego i lądowego.

źródło: opracowanie własne na podstawie: EPG - 2 (Exercise planning guide), Supreme Headquarters Allied Powers Europe B-7010 SHAPE, BELGIUM, 15 August 2000; Nato military Exercise Directive and Programme 2003-2008 (MEDP 03-08), Supreme Allied Commander Europe, SHAPE BELGIUM 2002

Rys. 2.2.7. Końcowa konferencja planistyczna

Pomiędzy konferencjami mogą być organizowane **warsztaty** (*seminaria, spotkania*) w celu uściślenia poszczególnych zagadnień dotyczących przygotowania i przebiegu ćwiczenia, dlatego też ich rodzaj i ilość zależy od formy, rodzaju i rozmachu danego ćwiczenia. Jednak do zasadniczych, które występują bez względu na ww. czynniki, zaliczyć można:

- warsztaty (*Scenario Workshop(s)*) - dotyczące omówienia szczegółów związanych ze scenariuszem ćwiczenia. Jedno z takich spotkań powinno być zorganizowane przed wstępną konferencją planistyczną IPC celem opracowania projektu scenariusza ćwiczenia, opisu umownych państw-stron konfliktu¹ oraz wypracowania dokumentacji niezbędnej do rozpoczęcia opracowywania strony

¹ ang. Country Book – jest to szczegółowy opis państwa-strony konfliktu. Opis ten dotyczy przede wszystkim: położenia i szczegółowej charakterystyki geograficzno-politycznej, struktury społeczeństwa, ustroju, religii oraz zawiera informacje, które będą niezbędne do wykorzystania przez zespół autorski - CPT do opracowania zasadniczej dokumentacji operacyjnej oraz przez uczestników ćwiczenia w trakcie m.in. OPP (procesu planowania operacyjnego).

operacyjno-taktycznej danego ćwiczenia (rozkazy i zarządzenia przełożonego OSE/OCE). Wyniki spotkania (zorganizowanego przed wstępna konferencją planistyczną - IPC) stanowią podstawę do opracowywania EXPI.

- warsztaty – (*STARTEX Development Workshop(s)*) – dotyczących wypracowania sytuacji taktycznej w dniu rozpoczęcia ćwiczenia (STARTEX¹). Spotkania te są zwoływane przez OCE, a głównym celem tych spotkań jest szczegółowe opracowanie sytuacji operacyjno-taktycznej oraz innych informacji, które należy przekazać uczestnikom ćwiczenia w dniu jego rozpoczęcia.

- warsztaty – (*MEL/MIL Workshop(s)*) – dotyczących szczegółowego opracowania planu podawania informacji. Celem tych spotkań jest opracowanie dokumentacji (przebieg całego ćwiczenia, kolejno etapami) niezbędnej dla DICONSTAFF/DISTAFF² podczas kierowania ćwiczeniem.

- warsztaty (*Real-life Support Workshop(s)*) – dotyczących omówienia potrzeb i możliwości zapewnienia odpowiednich warunków do przeprowadzenia ćwiczenia w określonym miejscu i czasie. W trakcie tego spotkań omawiana jest struktura systemu dowodzenia i łączności (C³, CIS) oraz prowadzone są uzgodnienia dotyczące wsparcia ze strony państwa-gospodarza (HNS)³. Opracowane dokumenty i uzgodnienia załączane są do EXPI.

Dodatkowo, podczas ćwiczeń wspomaganych komputerowo (CAX)⁴ wymagane jest organizowanie spotkań (warsztatów) roboczych mających na celu opracowanie bazy danych, której struktura uzależniona jest ściśle od scenariusza danego ćwiczenia. Niezbędnym minimum jest zorganizowanie jednego spotkania dotyczącego bazy danych wojsk własnych oraz jednego dotyczącego bazy danych strony przeciwnej oraz jedno spotkanie, podczas którego omawiana jest

1 STARTEX – ang. Start of Exercise – rozpoczęcie ćwiczenia.

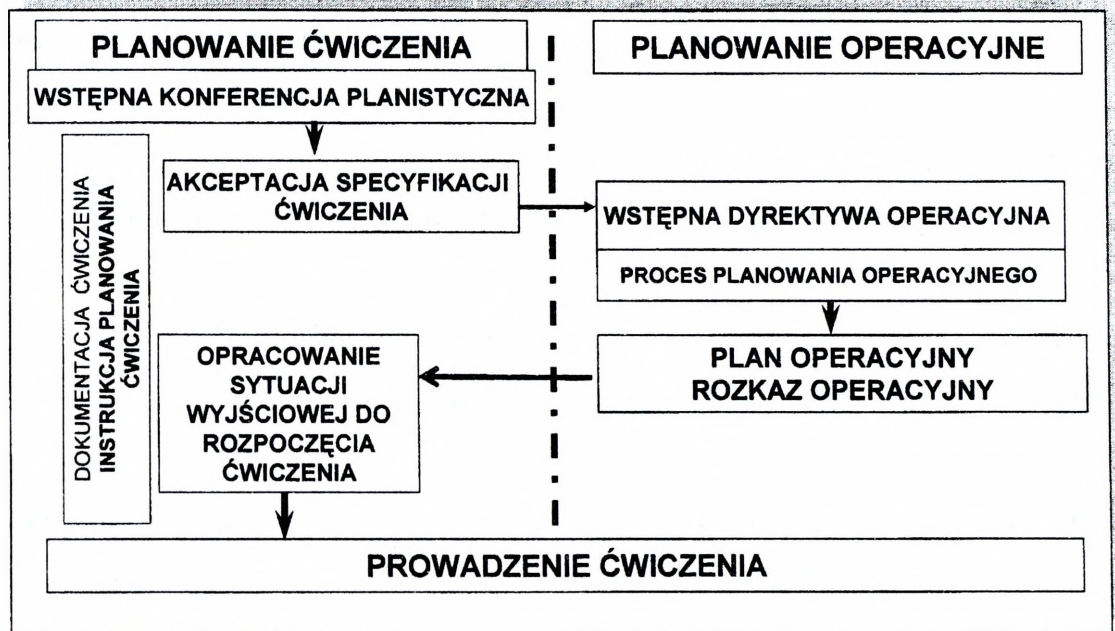
2 DICONSTAFF/DISTAFF – ang. Directing and Control Staff/Directing Staff – kierownictwo I sztab kierownictwa ćwiczenia.

3 HNS – ang. Host Nation Support – wsparcie ze strony państwa-gospodarza.

4 CAX – ang. Computer Assisted Exercise – ćwiczenie wspomagane komputerowo.

sytuacja od *STARTEX* oraz, jeżeli zachodzi taka potrzeba, testowany jest cały przebieg ćwiczenia (część komputerowa, symulacja).

Zależność planowania ćwiczenia od planowania operacyjnego przedstawiony został na rysunku 2.2.8.

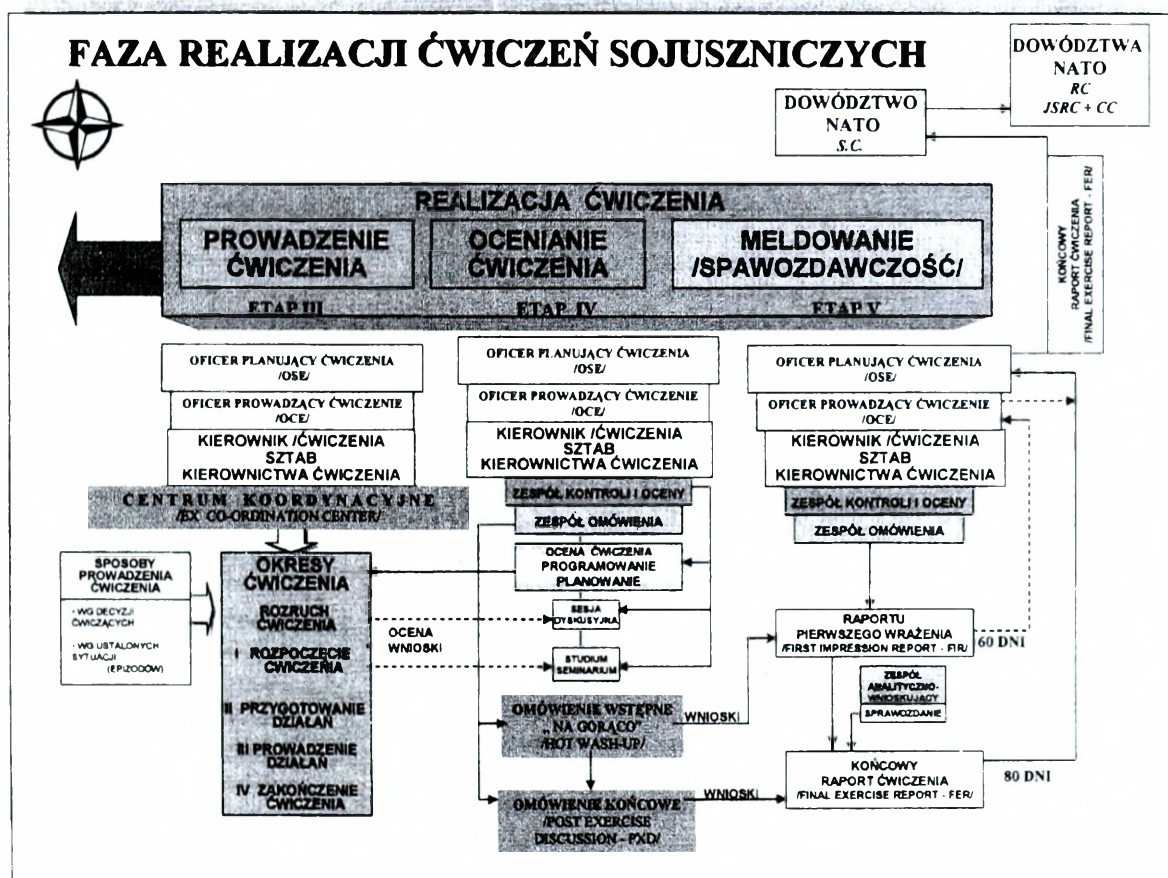
źródło: opracowanie własne na podstawie: EPG - 2 (Exercise planning guide), Supreme Headquarters Allied Powers Europe B-7010 SHAPE, BELGIUM, 15 August 2000;
Nato military Exercise Directive and Programme 2003-2008 (MEDP 03-08), Supreme Allied Commander Europe, SHAPE BELGIUM 2002

Rys. 2.2.8. Zależność planowania ćwiczenia od planowania operacyjnego

Jak widać na rysunku po zatwierdzeniu specyfikacji ćwiczenia i wydaniu dyrektywy wstępnej rozpoczyna się również proces planowania operacyjnego. Planowanie ćwiczenia realizowane jest przez zespół autorski (CPT – Core Planning Team) natomiast proces planowania operacyjnego realizowany jest przez ćwiczące dowództwo. W tym właśnie tkwi cała filozofia przygotowania ćwiczenia sojuszniczego. Po zakończeniu planowania operacyjnego zespół autorski na podstawie opracowanego planu operacji przygotowuje dla ćwiczących *STARTEX* – czyli nic innego jak założenie wstępne do ćwiczenia.

2.3. Prowadzenie ćwiczeń sojuszniczych

Przeprowadzenie każdego ćwiczenia obejmuje przedsięwzięcia, których realizowanie warunkuje sprawny ich przebieg, natomiast charakter i zakres tych przedsięwzięć jest uzależniony od rodzaju ćwiczeń, ich celów, ćwiczących, szczebli dowodzenia, pory roku itp.

źródło: opracowanie własne na podstawie: EPG - 2 (Exercise planning guide), Supreme Headquarters Allied Powers Europe B-7010 SHAPE, BELGIUM, 15 August 2000; Nato military Exercise Directive and Programme 2003-2008 (MEDP 03-08), Supreme Allied Commander Europe, SHAPE BELGIUM 2002

Rys. 3.3.1. Faza realizacji ćwiczenia sojuszniczego

W *prowadzeniu ćwiczeń* można wyodrębnić umownie cztery podstawowe okresy dotyczące zarówno ćwiczących, jak również działania (kierowania) kierownictwa ćwiczenia¹.

Rozruch ćwiczenia – obejmujący przedsięwzięcia dotyczące zajęcia miejsc pracy przez ćwiczących, zapoznanie się obowiązkami na danym stanowisku, sprawdzenie systemów łączności i obiegu informacji a także przećwiczenie wybranych fragmentów ćwiczenia. Przedsięwzięcia tego okresu trwają 1-2 dni i są realizowane bezpośrednio przed rozpoczęciem ćwiczenia;

I Okres – rozpoczęcie ćwiczenia – obejmuje czynności, które pozwalają ćwiczącym dowództwom i wojskom oraz osobom funkcyjnym osiągnąć gotowość do ćwiczeń. Będą to czynności (przedsięwzięcia) polegające na zebraniu się w wyznaczonych miejscach, (pomieszczeniach, salach) ćwiczących i sprawdzenia ich stopnia przygotowania do ćwiczenia, albo wykonania czynności dotyczących osiągnięcia określonych stanów gotowości bojowej, lub przemieszczenia do wyznaczonego (zapasowego) rejonu alarmowego. W okresie tym następuje najczęściej wręczenie założeń lub rozkazu operacyjnego (bojowego) nakazującego przygotowanie do działań (wykonania czynności wynikających z obowiązków osób funkcyjnych danego dowództwa i wojsk) w określonej sytuacji taktycznej (operacyjnej). W okresie tym kierownictwo dokonuje sprawdzenia zajęcia określonych miejsc (rejonów) oraz stopień przygotowania uczestników do ćwiczenia.

II Okres – przygotowanie działań taktycznych (operacyjnych) – obejmuje przedsięwzięcia (czynności) dotyczące merytorycznej działalności osób funkcyjnych (dowództwa) i wojsk polegające na zapoznaniu się z określoną sytuacją bojową, przygotowaniu danych (ocena sytuacji, wariantowanie) do podjęcia przez ćwiczącego dowódcę decyzji, sformułowania zamiaru działań i stawiania zadań. Jest to bardzo ważny okres pracy dowódcy i sztabu, obejmuje,

¹ Por. B. Szulc (red.). *Metodyka przygotowania i prowadzenia ćwiczeń taktycznych i operacyjnych w wojskach lądowych*. AON, Warszawa 1993, s. 130.

bowiem podjęcie decyzji oraz określenie zamiaru działań. W tym okresie ważnym momentem jest stawianie zadań i nadzór nad ich wykonaniem przez podwładnych.

Okres ten dla kierownika ćwiczenia (kierownictwa ćwiczenia) jest początkiem faktycznej pracy i polega na przyjęciu takiego stylu pracy, który zapewnił będzie wszechstronny wgląd w przebieg działań (czynności) ćwiczących i stwarzał warunki zbliżone do warunków przyszłego pola walki.

III Okres – prowadzenie działań taktycznych (operacyjnych) – dotyczy przedsięwzięć (czynności) organizowania walki (działań bojowych) w czasie, którego realizuje się (zasadnicze zadania bojowe wynikające z podjętych decyzji) założone cele i zagadnienia szkoleniowe ujęte w planie przeprowadzenia ćwiczenia.

Praca kierownika ćwiczenia w tym etapie polega na wszechstronnym zapoznaniu się ze sposobem, możliwościami oraz konsekwencją realizowanych zadań, reakcji na zaistniałe nieprawidłowości, udzielaniu dodatkowych wytycznych, korygowaniu zadań ćwiczących, stwarzaniu nowych sytuacji itp.

IV Okres – zakończenie ćwiczenia – dotyczy czynności, przedsięwzięć kończących ćwiczenie tzn. przerwanie działań (pracy) ćwiczących, zespołów podgrywających i pozorujących, przygotowania stanów osobowych i sprzętu do przejścia w stan normalnego szkolenia w miejscu czasowego pobytu na poligonie lub przemieszczenia się do miejsca stałej dyslokacji, by tam kontynuować proces szkolenia.

Wymienione okresy, w czasie prowadzenia ćwiczeń, mogą występować wszystkie jeden po drugim lub tylko niektóre z nich, w zależności od celów ćwiczenia i etapów walki (operacji). Okresy te nie mają charakteru kanonu, stanowią one, bowiem tylko uporządkowany ciąg zdarzeń wynikający z toku pracy dowódcy (oficera sztabu, szefa/dowódcy pododdziałów specjalistycznych) rodzajów wojsk w czasie przygotowania i prowadzenia walki.

Wyodrębnione etapy mają jedynie znaczenie porządkujące, ułatwiające zrozumienie dość skomplikowany mechanizm ćwiczeń. Wiadomo, bowiem, że ćwiczenie w sensie operacyjnym może się rozpocząć od przygotowania działań, ale równie dobrze może rozpocząć się od sytuacji dynamicznej (oczywiście zależność to będzie od tematu i rodzaju ćwiczenia).

W zasadniczych dokumentach normatywnych dotyczących ćwiczeń NATO (MC-94/4, EPG, MEDP) wyróżnia się dwie metody kierowania ćwiczeniem:

A. *Kontrolowanie przebiegu całego ćwiczenia* – ang. *Controlled Exercises*.

Metoda ta charakteryzuje się narzucaniem uczestnikom ćwiczenia (wybranym lub wszystkim) pewnych ograniczeń w celu wymuszenia zaplanowanego (założonego) działania. Realizuje się to poprzez:

- *opracowanie planu podawania wiadomości*. Określając zawczasu wszystkie działania podejmowane przez uczestników (na podstawie uzyskiwanych wiadomości) kierownictwo ćwiczenia kierując zapewnia osiągnięcie zaplanowanych celów ćwiczenia, bez względu na podjęte przez uczestników ćwiczenia działania.

Podawanie informacji dla uczestników ćwiczenia w zależności od konkretnej sytuacji w danym momencie ćwiczenia. W ten sposób kierownictwo ćwiczenia zapewnia pewien stopień swobody w działaniu podejmowanym przez uczestników ćwiczenia.

B. *Zapewnienia swobody działania uczestnikom ćwiczenia* – ang. *Free Play Exercises*. Metoda ta pozwala na sprawdzanie stopnia przygotowania wojsk do realizacji zadań wynikających z wojennego przeznaczenia danej jednostki. W metodzie tej dąży się przede wszystkim do osiągnięcia ogólnych celów ćwiczenia, a swoboda działania uczestników ćwiczenia ograniczona jest głównie warunkami bezpieczeństwa oraz normami prawnymi, jakie obowiązują w rejonie prowadzenia ćwiczenia (w rejonie umownego konfliktu/kryzysu).

W celu zapewnienia prawidłowego kierowania ćwiczeniem powołuje się następujące osoby/komórki funkcyjne:¹

- kierownik ćwiczenia²;
- kierownictwo ćwiczenia³;
- sztab kierownictwa ćwiczenia⁴;
- grupy operacyjne (podgrywka)⁵;
- komórki łącznikowe⁶;
- rozjemców⁷;
- elementy wsparcia państwa gospodarza⁸;
- zabezpieczenie logistyczne przebiegu trwania ćwiczenia⁹.

Dodatkowo, w skład osób funkcyjnych odpowiedzialnych za sprawny przebieg ćwiczenia zalicza się dowódców jednostek biorących w nim udział oraz *Biuro Gości i Obserwatorów - VOB*¹⁰ i *Centrum Prasowo-Informacyjne - PIC*¹¹. Struktura kierownictwa ćwiczenia ustalana jest przez oficera planującego ćwiczenie (OSE), oficera prowadzącego ćwiczenie (OCE) i kierownika ćwiczenia (EXDIR) po dokonaniu uzgodnień z przedstawicielami państw zaangażowanych w dane ćwiczenie. Generalizując, skład osobowy kierownictwa ćwiczenia, przede wszystkim liczba stanowisk funkcyjnych, uzależniona jest od potrzeb danego ćwiczenia (ilość zaangażowanych wojsk, rozmach, przyjęta sytuacja polityczno-militarna i jej planowany rozwój w toku dynamiki działań).

1 Porównaj: *Bi S.C. Exercise Planning Guide (EPG) (Change 2), SHAPE Belgium, October 2000*, str. 3-1.

2 kierownik ćwiczenia – ExDir – ang. Exercise Director

3 kierownictwo ćwiczenia – DICONSTAFF – ang. Directing and Control Staff

4 sztab kierownictwa ćwiczenia – DISTAFF – ang. Directing Staff .

5 podgrywka – RC – ang. Response Cell.

6 komórki łącznikowe – Liaison Cells.

7 rozjemcy – Umpire/Exercise Control Organization .

8 wsparcie ze strony Państwa Gospodarza – HNS – ang. Host Nation Support.

9 zabezpieczenie logistyczne przebiegu trwania ćwiczenia (wynikające bezpośrednio z potrzeb danego ćwiczenia) – RLS – ang. Real Life Support

10 VOB – ang. Visitors and Observers Bureau.

11 PIC – ang. Press Information Office.

Główną rolę podczas kierowania przebiegiem ćwiczenia¹ odgrywa *sztab kierownictwa ćwiczenia*², którego obsadę stanowią przede wszystkim oficerowie, którzy byli włączeni w strukturę zespołu autorskiego³. Jest on odpowiedzialny za koordynowanie działania poszczególnych komponentów wchodzących w skład całej struktury ćwiczenia (przede wszystkim przedsięwzięć związanych z działaniem głównych uczestników ćwiczenia⁴ i umownego przeciwnika⁵).

Sztab kierownictwa ćwiczenia dodatkowo może realizować następujące czynności:

- doprowadzanie do uczestników ćwiczenia informacji (zdarzeń), które nie mogą być generowane przez system komputerowy⁶;
- podgrywanie elementów nie biorących udziału fizycznie w danym ćwiczeniu, a niezbędnych do zapewnienia prawidłowego przebiegu ćwiczenia;
- może również występować w roli strony przeciwnej w ćwiczeniach o małym rozmachu.

W ćwiczeniach z wojskami sztab kierownictwa ćwiczenia sprawuje funkcje związane przede wszystkim z kierowaniem działaniami strony przeciwnej. Realizuje to poprzez ustalenie odpowiednich kanałów przepływu informacji pomiędzy dowódcą/sztabem zespołem podgrywającym przeciwnika, a miejscem rozmieszczenia *CENTRUM SYTUACYJNEGO*⁷ lub *POŁĄCZONEGO CENTRUM ĆWICZENIA - JEC*⁸.

1 Pod pojęciem *kierowania* należy rozumieć sprawowanie kontroli nad działaniem głównych uczestników ćwiczenia (dowództw i wojsk), podgrywek oraz pozostałych elementów ćwiczenia, które zostały utworzone w celu osiągnięcia założonych celów ćwiczenia (zawartych w *Specyfikacji ćwiczenia - EXSPEC*). Dodatkowo, należy dodać, że realizuje swoje funkcje głównie podczas takich ćwiczeń, jak *LIVEX* (ćwiczenie z wojskami), *CPX* (ćwiczenie dowódczo-sztabowe) i *STUDY EXERCISE* (seria wykładów, seminariów oraz zajęć mających na celu przygotowanie do realizacji określonego zadania).

² DISTAFF – ang. Directing Staff – sztab kierownictwa ćwiczenia

³ CPT – ang. Core Planning Team – zespół autorski.

⁴ PP – ang. Primary Participant – główny uczestnik ćwiczenia,

⁵ OPFOR – ang. Opposing Forces – przeciwnik.

⁶ W terminologii ćwiczeń NATO określane jest to jako *Inject Events or Incidents* (na podstawie planu podawania informacji – MEL/MIL, Main Events List/Main Incidents List).

⁷ ang. Exercise Situation Center – centrum sytuacyjne.

⁸ JEC – ang. Joint Exercise Center – połączone centrum ćwiczenia.

W zależności od liczby oraz rozmachu ćwiczenia nerwem każdego sztabu kierownictwa ćwiczenia jest właśnie *Centrum Sytuacyjne* – w przypadku ćwiczeń jednoszczeblowych, jednostronnych o małym rozmachu lub *Połączone Centrum Ćwiczenia* – w przypadku ćwiczeń wieloszczeblowych, dwustronnych o dużym rozmachu. Należy dodać, że w trakcie trwania ćwiczeń z wojskami sztab musi posiadać swobodę działania, dostęp do wszystkich źródeł informacji oraz **musi być niezależny i rozmieszczony w innym rejonie niż główni uczestnicy ćwiczenia**. Wszelkie nieporozumienia wynikłe pomiędzy sztabem kierownictwa ćwiczenia a ćwiczącymi przedstawiane są do rozpatrzenia i rozwiązania dla kierownika ćwiczenia lub oficera prowadzącego ćwiczenie¹. Dodatkowo, w trakcie trwania ćwiczeń z wojskami sztab kierownictwa ćwiczenia musi ściśle współpracować z rozjemcami (centrum analiz).

Idea kierowania ćwiczeniem wyraża się przez:

- podawanie odpowiednich informacji w odpowiednim czasie i do odpowiedniego adresata;
- podgrywanie jednostek (pododdziałów), które nie biorą udziału w danym ćwiczeniu;
- podgrywaniu strony przeciwnej;
- wyznaczaniu i organizowaniu pracy rozjemców.

Zakres zadań i obowiązków kierownictwa ćwiczenia wynika z formy i charakteru danego ćwiczenia. W podstawowych formach ćwiczeń kierownictwo może realizować następujące przedsięwzięcia:

1. Podczas ćwiczeń z wojskami:

- śledzenie aktualnych działań pododdziałów ćwiczących;
- kierowanie działaniami jednostek wsparcia i zabezpieczenia.

2. Podczas ćwiczeń dowódczo-sztabowych:

- organizowanie szkolenia z zakresu znajomości i zastosowania procedur sztabowych;

¹ OCE – ang. Officer Conducting Exercise – oficer prowadzący ćwiczenie.

- organizowanie składu i pracy odpowiednich komórek organizacyjnych podgrywki;

3. Podczas ćwiczeń wspomaganych komputerowo:

- zapewnienie sprawnego przebiegu procesu podejmowania decyzji.

Zadania te realizowane są przez następujące komórki organizacyjne ćwiczenia¹:

- kierownika ćwiczenia;
- kierownictwo ćwiczenia, a w nim:
 - podgrywkę;
 - rozjemców;
 - inne elementy, w zależności od rozmachu ćwiczenia.
- przedstawiciele państwa gospodarza w zakresie wsparcia ćwiczenia;
- biuro gości i obserwatorów;
- centrum prasowo-informacyjne;
- dowództwa głównych uczestników ćwiczenia oraz komórki bezpośrednio im podległe.

Bardzo ważnym elementem tej struktury organizacyjnej jest *podgrywka*, w nomenklaturze natowskiej używa się także pojęcia *pozostali uczestnicy ćwiczenia*. W skład tych uczestników wchodzi:

- podgrywka szczebla nadrzędnego;
- podgrywka niższego szczebla ;
- grupy operacyjne;
- podgrywka strony przeciwnej;
- inne elementy.

Kolejnym ważnym elementem jest organizacja systemu łączności kierownictwa ćwiczenia (w tym szczególnie podgrywki). Organizacja systemu łączności podgrywki powinna stwarzać wrażenie realizmu uczestnictwa podgrywanych

¹ szerzej o zadaniach poszczególnych zespołów funkcjonalnych kierownictwa ćwiczenia można znaleźć w kolejnym rozdziale

elementów w danym ćwiczeniu, a z drugiej strony nie powinna *przeszkadzać* w działaniu kierownictwu ćwiczenia.

Ilość organizowanych elementów kierownictwa danego ćwiczenia uzależniona jest od:

- rozmachu ćwiczenia;
- obszaru (terenu)przeprowadzenia ćwiczenia;
- posiadanego budżetu;
- możliwości infrastruktury rejonu przeprowadzenia ćwiczenia.

2.4. Ocenianie ćwiczeń sojusznicznych

Wszystkie wysiłki z prowadzonej analizy ćwiczeń sojusznicznych są nakierowane na uzyskanie jak największej ilości spostrzeżeń i wniosków nie tylko dla zespołów planistycznych opracowujących ćwiczenia, ale przede wszystkim dla poprawy ogólnego oraz specjalistycznego wyszkolenia dowództw, jednostek oraz pojedynczego personelu. Każde przedsięwzięcie szkoleniowe, a w tym ćwiczenia, mają na celu dostarczenie maksymalnych korzyści, które z kolei po odpowiednim przetransponowaniu przez specjalistyczne zespoły analityczne staną się podstawą do poprawy dotychczasowego stanu, zmiany niekorzystnych zjawisk czy procedur, poprawy istniejących struktur itp.

System szkolenia NATO, dążący do zbliżenia jego członków w tej dziedzinie, definiuje ocenę szkolenia jako kluczowy element, zawierający w sobie analizę, oszacowanie, opiniowanie oraz doświadczenia i wnioski. Celem oceny szkolenia, w tym i ćwiczeń jest doskonalenie zdolności dowództw i wojsk, stworzenie z nich komponentu wojskowego do przeprowadzenia z powodzeniem powierzonych zadań, jak również doskonalenie procedur, programów dla osiągnięcia głównych celów szkolenia.

Programy szkolenia NATO oraz krajów członkowskich kładą szczególny nacisk na doskonalenie zdolności bojowej wojsk. Zakłada się, że procedury oceny szkolenia powinny być tak skonstruowane, aby zidentyfikować niedociągnięcia oraz ich przyczyny w tej dziedzinie, co w przyszłości ułatwi określenie priorytetów szkoleniowych na wszystkich szczeblach, a także może spowodować zmiany w strukturach dowództw i wojsk, aby w pełni spełnić kryteria osiągnięcia gotowości bojowej.

Jednocześnie, po doświadczeniach krajów partnerskich (Polska, Czechy i Węgry) zakłada się, iż identyfikacja niedociągnięć w działalności szkoleniowej członków NATO jak i programu PdP jest najważniejszym zagadnieniem w osiągnięciu najwyższego stopnia interoperacyjności. Oszacowanie i opiniowanie programu szkolenia, ma spowodować, że oceny szkolenia będą dostępne dla wszystkich partnerów NATO, tak, aby można ustalić w przyszłości priorytety szkoleniowe.

Proces oceny szkolenia został opisany w Systemie Zbliżania Partnerów poprzez Szkolenie (SAT – System Approach to Training) i jest podstawą do rozwinięcia szkolenia.

Ocena szkolenia jest jednym z głównych zadań na każdym szczeblu dowodzenia. W obszarach oceny szkoleniowej mieści się zarówno szkolenie indywidualne, jak i zbiorowe. Szczegóły odnośnie oceny szkolenia są zdefiniowane w Bi-SC Koncepcji Przeprowadzenia Oceny Szkolenia.

Chociaż środki i sposoby oceniania szkolenia są przede wszystkim zadaniem narodowym, to NATO posiada prawo oddziaływania na procedury oceny szkolenia. Przy ocenianiu szkolenia powinny być brane pod uwagę następujące aspekty:

Dowództwo Strategiczne w porozumieniu z odpowiednimi władzami narodowymi oraz jeżeli potrzeba, z Dowódcami odpowiednich formacji wyznacza element, który będzie oceniany. W przypadku narodowych dowództw, dany kraj decyduje o tej selekcji.

Dowództwo Strategiczne będzie odpowiedzialne za ocenianie szkolenia w osiaganiu gotowości bojowej zarówno Sił Wysokiej (*high intensity forces – HFR*), jak i Niskiej Gotowości Bojowej (*low intensity forces – FLR*) w oparciu o odpowiednie porozumienia uzgadniające (*MOU – Memorandum of Understanding*). Odpowiedzialność ta może być jednak scedowana na Dowództwa Regionalne, w zależności od rzeczywistego zagrożenia dla pokoju.

Istnieje kilka instytucji oraz grup, jak chociażby Połączone Centrum Analiz i Wniosków (*JALLC – Joint Allied Lessons Learnt Center*), zajmujących się procesem oceniania, jednakże zakłada się, iż to Dowództwo Strategiczne ma zapewnić wyjaśnienie kompetencji i odpowiedzialności za ocenianie, komu należy meldować o wynikach oceny oraz standaryzację procedur dla każdego typu oceny, zgodnie z Bi-SC Koncepcją Oceny Szkolenia. Koncepcja ta gwarantuje również środki, potrzebne do przeprowadzenia oceny szkolenia.

Dla osiągnięcia zakładanych celów szkoleniowych, stworzony został specjalistyczny system oceny oraz wyciągania wniosków z popełnionych błędów (wraz z odpowiednimi do tego celu strukturami wykonawczymi) oraz narzędzia przy pomocy, których realizowane są określone cele. Jest on niejako elementem wspomnianego wcześniej systemu „Lesson Learned System”, który spełnia swoją rolę nie tylko podczas ćwiczeń, ale także całego procesu szkolenia narodowego państw członkowskich oraz całego sojuszu. Wprawdzie system ten nie jest głównym tematem niniejszej pracy, ale w problematyce sprawozdawczości i omawiania ćwiczeń spełnia ważną rolę, będąc niejako odbiorcą wyników i wniosków z prowadzonych ćwiczeń.

Ocenianie ćwiczenia to proces zaczynający się właściwie już w fazie przygotowania ćwiczenia i trwający w każdym okresie jego prowadzenia. Ocena ćwiczenia musi być wiarygodna i dotyczyć wszystkich aspektów. W zależności od rodzaju ćwiczenia, założonego celu, rozmachu i jego znaczenia w przygotowaniu dowództwa i wojsk, ocena może być dokonana kompleksowo, na sesjach dyskusyjnych po zakończeniu ćwiczenia lub w czasie specjalnie w tym celu or-

organizowanych omówień. Jeżeli istnieje potrzeba oceny jakiegoś etapu ćwiczenia w trakcie jego trwania lub zaraz po zakończeniu, organizowane jest tzw. omówienie. „na gorąco” (*Hot wash up*). Zakres tego omówienia obejmuje wszystkie istotne problemy zaistniałe w czasie trwania ćwiczenia – zarówno te zakończone sukcesem, jak i porażką, zaś organizacja i metoda omówienia ćwiczenia jest sprawą prowadzącego.

Ocena ćwiczenia może przyjąć wiele form począwszy od tzw. meldunku pierwszego wrażenia (*First Impression Report – FIR*) aż po szczegółowe sprawozdania analityczne (*Exercise Analysis Report*).

Ocena ćwiczenia dokonywana jest przez specjalnie powołany zespół kontroli i oceny stanowiący element kierownictwa ćwiczenia. Ocena wystawiana jest wszystkim uczestnikom w szczególności zaś dowództwom oraz ćwiczącym wojskom. Dotyczy ona zarówno strony merytorycznej, jak i organizacyjnej, a także stopnia wykonania zadania. Zakres omówienia i sposób oceniania jest uzgodniony przez wszystkich uczestników ćwiczenia przed jego rozpoczęciem i ujęty w specyfikacji ćwiczenia (*EXSPEC*) i rozkazie operacyjnym do ćwiczenia.

2.5. Meldowanie (sprawozdawczość) z ćwiczeń sojusznicznych

Składanie meldunków (raportów) o rezultatach ćwiczenia oraz jego ocenie należy do obowiązków oficera odpowiedzialnego za ustanowienie/planowanie ćwiczenia (*OSE*), jak również prowadzącego ćwiczenie (*OCE*) i wszystkich dowódców ćwiczących wojsk.

System składania meldunków (raportów) stanowi zarówno element rozliczeniowy, jak również bogate źródło informacji dla przyszłych uczestników kolejnych ćwiczeń. Umożliwia on upowszechnianie tych wniosków i doświadczeń.

Sprawozdania z ćwiczeń mogą być różne, co do czasu ich sporządzania, jak też formy, zakresu i treści. Generalnie opracowuje się następujące sprawozdania z ćwiczeń:

Raport Pierwszego Wrażenia

Jak sama nazwa wskazuje Raport Pierwszego Wrażenia (First Impression Report – FIR) jest pierwszym oficjalnym, pisemnym meldunkiem składanym zaraz po zakończeniu ćwiczenia. Wytyczne do Planowania Ćwiczeń EPG podają, że Oficer Prowadzący Ćwiczenie (OCE) jest zobowiązany przesłać FIR w terminie do 7 dni od daty zakończenia ćwiczenia. Przy czym datę zakończenia ćwiczenia np. dla ćwiczeń w polu lub podobnych, należy rozumieć jako powrót ostatniego żołnierza do MSD. Termin zarówno rozpoczęcia jak i zakończenia ćwiczenia jest zawsze określony w Specyfikacji Ćwiczenia (EXSPEC).

Nie bez znaczenia raport ten nazywany jest Raportem Pierwszego Wrażenia. Jak wiadomo ocenianie pewnych zjawisk, w momencie ich zaistnienia, wyzwała u zainteresowanych wiele emocji i chęci wypowiedzenia się w określonych kwestiach dotyczących niedawnego działania. Po czasie jednak, emocje opadają a uwagi są bardziej wyważone a spostrzeżenia z odbytego ćwiczenia są często zapominane z prozaicznych przyczyn, po prostu konieczności realizacji kolejnych zadań. Dlatego też raport ten jest niezwykle istotny dla zespołów analitycznych, które rozważając później nawet najbardziej „szalone” wnioski i spostrzeżenia potrafią wyciągnąć z nich informacje a następnie wykorzystać je w kolejnych procesach przygotowawczych ćwiczeń oraz bieżącym funkcjonowaniu sił zbrojnych.

W celu sformalizowania wszystkich dokumentów sprawozdawczych, również *raport pierwszego wrażenia* – (FIR) w danym ćwiczeniu, a szczególnie jego forma jest zawsze ściśle określona w dokumencie, którym jest Instrukcja Planowania Ćwiczenia (*Exercise Planning Instruction - EXPI*). Jego układ i treść (w postaci pytań) jest uzależniona od problematyki, jaką rozwiązują zespoły analityczne i celu, który ma zostać osiągnięty. Należy tu jednak dodać, że raport pierwszego wrażenia – (FIR) jest w zasadzie także dokumentem bazowym do opracowania w późniejszym terminie *Końcowego Raportu z Ćwiczenia* (*Final Exercise Report – FER*).

Dla przybliżenia, jakich pytań lub zagadnień można się spodziewać w takim raporcie, przedstawiono poniżej przykładowy formularz FIR, jaki został opracowany do ćwiczenia CERTAIN BENEFIT 99:

- Cele i problemy rozpatrywane w ćwiczeniu;
- Planowanie ćwiczenia;
- JTLS (Model symulacji komputerowej stosowanej w NATO);
- Baza Danych przyjęta w ćwiczeniu;
- DICONSTAFF;
- Podgrywka;
- Ocena strat;
- Rozpoznanie;
- Problemy operacyjne;
- Problemy połączonych działań;
- Logistyka;
- CIMIC.

Wypełnienie tego raportu nie polega, więc na tworzeniu obszernych opracowań na poszczególne punkty (zagadnienia), a powinno polegać na przedstawianiu podstawowych spostrzeżeń, sugestii czy wniosków, w rozpatrywanych działach. Zebrane uwagi i wnioski przez wyznaczonego oficera sztabu lub jednostki, scalane są w jeden dokument i przekazywane do przełożonego.

Uwagi tak jak wcześniej wspomniano mogą dotyczyć samego etapu prowadzenia ćwiczenia lub jego elementów składowych, jak np. przyjętej w ćwiczeniu bazy danych, tła operacyjno-taktycznego, głównej listy wydarzeń lub oddzielnie poszczególnych etapów planowania ćwiczenia lub jego prowadzenia itp.

Podsumowanie na Gorąco (Hot Wash Up - HWU) - /After Action Review - AAR). Jest to dość specyficzny rodzaj podsumowania ćwiczenia opartego na rzetelnej i konstruktywnej dyskusji jego uczestników. Podsumowanie to będzie przeprowadzane zaraz po zakończeniu ćwiczenia. Dokładny termin (Hot Wash Up - HWU) - /After Action Review -AAR) jest określony w specyfikacji ćwicze-

nia, natomiast szczegóły dotyczące jego przebiegu zawarte są w V części EXPI. Uzyskane wnioski i postulaty z tego spotkania są przedstawiane w odpowiednim sprawozdaniu.

Spotkanie to najczęściej ma charakter aktywnej i ożywionej dyskusji pomiędzy jego uczestnikami, gdzie dochodzi do otwartej i szczerzej wymiany poglądów i spostrzeżeń bez względu na podległość służbową. Wyniki tej dyskusji stają się kolejnym elementem składowym do przygotowania finalnego sprawozdania ćwiczenia.

Poszukując głównego celu tego przedsięwzięcia dojdziemy do wniosku, że główną przesłanką tego przedsięwzięcia jest zgromadzenie, czy też zebranie wniosków poprzez wykorzystanie opinii, wniosków, sugestii, spostrzeżeń oraz doświadczeń uczestników ćwiczenia będących na omówieniu na gorąco (*Hot Wash Up - HWU*) - /*After Action Review - AAR*).

Wszystkie uwagi są zbierane i ujęte w odpowiednio opracowanych i przygotowanych formularzach (LLT - Lessons Learned Template), które ostatecznie znajdują się także w finalnym sprawozdaniu z ćwiczenia.

Przygotowując przedsięwzięcie o takim charakterze potrzebne jest niezwykle duże doświadczenie. Należy pamiętać, że uczestnicy muszą czuć potrzebę takiego spotkania i możliwość wypowiedzenia się zarówno, co do negatywów jak i pozytywów. Oczywiście nie chodzi tutaj o totalną krytykę osób czy przyjmowanych rozwiązań przed i w trakcie ćwiczenia, ale omówienie sposobu podejścia do rozwiązywanych problemów z jednoczesnym przedstawieniem swoich pozytywnych i negatywnych odczuć.

Istotną sprawą jest podejście przełożonych na wszystkich szczeblach dowodzenia do takiego spotkania. Należy zdawać sobie sprawę z tego, że *omówienie na gorąco (Hot Wash Up - HWU) - /After Action Review - AAR* nigdy nie stanowi tzw. forum do rozliczania za jakiegokolwiek błędy, a jest podstawą do ich uniknięcia podczas przygotowywania następnych, analogicznych przedsięwzięć przez kolejnych dowódców czy planistów. Tylko rzetelne uwagi, wnioski i spo-

strzeżenia mogą być podstawą do obiektywnych analiz i poszukiwania odpowiednich rozwiązań.

W zasadzie nie ma w NATO określonych przepisów, regulaminów czy unormowań, jak prowadzić czy kierować spotkaniem – *omówieniem na gorąco (Hot Wash Up - HWU) - /After Action Review -AAR)*. Dlatego więc kierujący tym spotkaniem ma swego rodzaju dobrowolność w zakresie określenia przebiegu takiego spotkania, a sam sposób jego przeprowadzenia zależy będzie tylko i wyłącznie od umiejętności i doświadczenia prowadzącego.

Przykładowy plan odprawy **omówienia na gorąco (Hot Wash Up - HWU) - /After Action Review -AAR)** może przyjąć następujący porządek:

- Wprowadzenie
- Omówienie celów szczegółowych przewidzianych do osiągnięcia w ćwiczeniu
- Omówienie osiąganych wyników kluczowych zadań szkoleniowych przewidzianych do realizacji
- Dla każdego kluczowego zadania przedstawienie opinii dobrej i złej
- Wyciągnięcie pierwszych wniosków dotyczących, czego mamy się nauczyć?
- Podsumowanie spotkania

Zaproponowany ogólny plan jest tylko jedną z propozycji i nie może być szablonem do wykorzystywania w każdym tego typu przedsięwzięciu. Każde ćwiczenie jest inne oraz każdy prowadzący takie spotkanie, ma swoje podejście i to od niego zależy będzie sposób rozwiązania danego problemu. Najważniejszym jest, aby takie spotkanie przyniosło zakładane rezultaty dla tego, który je organizuje i dla ćwiczących.

Prowadzący dyskusję musi pamiętać o dwóch zasadniczych rzeczach po pierwsze, że zawsze musimy “dochodzić do prawdy, czyli poznać przyczynę zaistnienia jakiegoś faktu, a nie przyjmować ad „hok”. Po drugie nie można zapominać o potrzebnej ilości czasu, w celu omówienia problemu czy pytania i ostatecznego sformułowania wniosku. Nie znaczy to oczywiście, że na tym

spotkaniu rozwiązuje się wszystkie problemy. Oznacza to, że problemy czy kwestie, które wymagają głębszej analizy będą przekazane do dalszego rozpatrzenia lub rozwiązania zespołom analitycznym lub dowódcom na odpowiednich szczeblach dowodzenia.

Spotkanie "na gorąco" powinno zawsze zakończyć się głównymi konkluzjami lub wnioskami odnoszącymi się do zakończonego ćwiczenia i to zarówno do jego części planistycznej jak i realizacyjnej, oczywiście, jeżeli były, jakiegokolwiek uwagi i spostrzeżenia w tym zakresie.

Dyskusja po zakończeniu ćwiczenia (*Post Exercise Discussion - PXD*) jest niejako kolejnym etapem analityczno-sprawozdawczego podsumowania ćwiczenia, (*Post Exercise Discussion - PXD*). W opinii wielu praktyków jest to jeden z najbardziej istotnych etapów tego procesu z uwagi na konieczność jego precyzyjnego przygotowania oraz dostępność na tym etapie ćwiczenia do dokumentów analityczno-sprawozdawczych łącznie z pierwszymi wnioskami.

Czym więc tak naprawdę jest dyskusja po zakończeniu ćwiczenia (*Post Exercise Discussion - PXD*)? Dyskusja po zakończeniu ćwiczenia jest aktywnym forum jego uczestników zaraz po zakończeniu ćwiczenia. Powinna ona mieć miejsce tak szybko jak to możliwe, aby odczucia uczestników, uwagi i wrażenia nie umkły uwadze pod wpływem upływu czasu.

Podczas gdy omówienie na gorąco (*Hot Wash Up - HWU*) - (*After Action Review - AAR*) ma w zasadzie miejsce na zakończenie ćwiczenia (do 7 dni po zakończeniu ćwiczenia) to *dyskusja po zakończeniu ćwiczenia* (*Post Exercise Discussion - PXD*) jest przeważnie planowana w drugim tygodniu po zakończeniu ćwiczenia. Czas trwania tego przedsięwzięcia będzie uzależniony zarówno od szczebla jak i rozmachu przeprowadzonego ćwiczenia, jednakże nie powinien przekraczać dwóch dni. Szczegóły dotyczące przygotowania *dyskusji po zakończeniu ćwiczenia* (*Post Exercise Discussion - PXD*). powinny być zawarte w V części EXPI.

Dyskusja po zakończeniu ćwiczenia (Post Exercise Discussion - PXD) jest postrzegana zgodnie z ogólnymi zasadami jako oficjalne przedsięwzięcie. Co więcej, przedsięwzięcie to powinno być zorganizowane jako formalne spotkanie i prowadzone według wcześniej ustalonego planu. W związku z powyższym powołuje się tzw. „Oficera Administrującego” (w randze oficera starszego), który jednocześnie będzie przewodniczył całości prac przygotowawczych oraz samej dyskusji. W trakcie prowadzenia ćwiczenia ze względu na potrzebę dostępu do jak największej ilości materiałów oraz zdobyciu niezbędnej wiedzy na temat ćwiczenia, oficer ten będzie najczęściej umiejscowiony w DICONSTAFF lub DISTAFF.

Jednocześnie w celu zorganizowania sprawnej pracy zespołu przygotowującego *dyskusję po zakończeniu ćwiczenia (Post Exercise Discussion - PXD)* oraz prawidłowej organizacji i przebiegu spotkania, już we wczesnej fazie etapu planowania ćwiczenia Oficer Planujący Ćwiczenie (OSE) powinien powołać także tzw. „Oficera Projektującego” (PO) *dyskusję po zakończeniu ćwiczenia (Post Exercise Discussion - PXD)*. Z kolei skład zespołu do przygotowania tej dyskusji zależy będzie od skali oraz rozmachu ćwiczenia. Ważnym jest ażeby w skład zespołu weszli doświadczeni oficerowie, posiadający zarówno umiejętności analityczne jak i legitymujący się dużym doświadczeniem merytorycznym w kwestii ćwiczeń.

Praca zespołu w zasadzie trwa od wczesnego okresu planistycznego poprzez cały okres trwania ćwiczenia. Jednakże głównym źródłem danych do przygotowania *dyskusji po zakończeniu ćwiczenia (Post Exercise Discussion - PXD)*, będą materiały oraz informacje zbierane podczas ćwiczenia. Istotnym materiałem analitycznym będzie wspomniany wcześniej FIR sporządzany przez ćwiczących na poszczególnych szczeblach dowodzenia.

W celu sprecyzowania formy oraz sposobu zbierania niezbędnych materiałów oraz danych wyznacza się odpowiednią komórkę, która będzie tworzyła tzw. bank danych, do której będą sływały materiały przez cały okres trwania

ćwiczenia. Ponadto w rozkazie do przygotowania i przeprowadzenia ćwiczenia (EXOPORD) można zlecić jednostkom lub sztabom zbieranie dziennych, lokalnych informacji tzw. „notatek dotyczących poszczególnych zdarzeń”. Wymagany układ oraz treść takich notatek powinien być zamieszczony w EXOPOR.

Jak już zostało wspomniane, za całość problemów organizacyjnych dotyczących powyższego przedsięwzięcia będzie odpowiedzialny oficer ściśle współpracujący z ćwiczącym dowództwem lub państwem gospodarzem danego ćwiczenia. Wszelkie informacje na temat właśnie tego przedsięwzięcia powinny znaleźć się w Instrukcji Planowania Ćwiczenia a dotyczyć one powinny:

- Daty, czasu i miejsca dyskusji *po zakończeniu ćwiczenia (Post Exercise Discussion - PXD)*;
- Poziomu uczestnictwa;
- Zarządzeń administracyjnych włącznie z kwestiami finansowymi;
- Składu i funkcji Zespołu Przygotowującego dyskusję po zakończeniu ćwiczenia *(Post Exercise Discussion - PXD)*;
- Wymaganych danych oraz materiałów, a także czasu przeznaczonego na przeprowadzenie dyskusji po zakończeniu ćwiczenia *(Post Exercise Discussion - PXD)*;
- Metod prezentacji oraz symulacji komputerowych z jednoczesnym wskazaniem potrzebnych środków audiowizualnych
- Ochrony – zgromadzonych materiałów;
- Polecenia w zakresie przedstawienia sprawozdania z dyskusji po zakończeniu ćwiczenia *(Post Exercise Discussion - PXD)*.

Podobnie jak w przypadku omówieniu na gorąco *(Hot Wash Up - HWU)* - */After Action Review -AAR)* tak i w przypadku dyskusji po zakończeniu ćwiczenia *(Post Exercise Discussion - PXD)* przebieg spotkania w zasadzie będzie uzależniany od doświadczenia prowadzącego oraz uczestników dyskusji. Niemniej jednak ogólne ramy tego spotkania są zawsze wcześniej określone, a przykładowy jego przebieg może być następujący:

- Ustalenia i uwagi otwierające dyskusję przedstawione przez Przewodniczącego;
- Przedstawienie przebiegu ćwiczenia według jego etapów lub okresów;
- Przedstawienie indywidualnych kwestii tematów określonych przez Zespół Przygotowujący omówienie na gorąco. Każda prezentacja jest dyskutowana przez uczestników spotkania. Jednocześnie prowadzący powinien tak kierować dyskusją ażeby zachęcać uczestników do szerszego wypowiedzania swoich spostrzeżeń i uwag;
- Końcowe uwagi głównych dowódców biorących udział w ćwiczeniu;
- Uwagi Oficera Prowadzącego Ćwiczeniem (OCE);
- Uwagi końcowe, adresowane przez OSE do poszczególnych uczestników dyskusji po zakończeniu ćwiczenia (*Post Exercise Discussion - PXD*).

Jednakże, najistotniejszą sprawą jest to, ażeby żadne z poruszanych problemów nie pozostały bez odpowiedzi, a tzw. „problemy nie do rozwiązania” zostały przedstawione w sprawozdaniu i przekazane do odpowiednich zespołów analitycznych.

Ponadto każde ćwiczenie sojusznicze może być przedmiotem szczegółowej analizy. Powołuje się do celu wewnętrzne grupy analityczne, które są ustanowione przez oficera OSE lub OCE. Zakres ich zadań oraz szczegółowe kompetencje są określone w EXPI. Co więcej, w przypadku prowadzenia szczególnie ważnych analiz czy konieczności rozwiązania problemów o charakterze strategiczno-operacyjnym, zadania takie mogą być zlecane wyspecjalizowanym agencjom. Należą do nich:

- Zespoły Analityczne NATO: w Highwicombe - Wielka Brytania - (Morski Stały Zespół Analityczny) oraz w SHAPE (Połączony Zespół Analityczny)
- Natowska Agencja (N3CA)
- Narodowe Agencje Wojskowe I.E. angielska MWDC, amerykańska SWDC, niemiecka AstudUebBw;

- oraz cywilne agencje będące w stanie realizować zadania analityczne podczas ćwiczeń takie jak angielska DERA czy niemiecka IABG

W zasadzie jest to najbardziej autorytatywny raport sporządzany po zakończeniu wszystkich czynności ćwiczenia, podsumowujący jednocześnie jego przebieg. Jest on opracowywany przez oficera prowadzącego ćwiczenie (OCE), po czym skierowany do oficera planującego ćwiczenie (OSE). Otrzymany raport OSE wraz z własnymi poszerzonymi i dodatkowymi komentarzami przekazuje do Komitetu Wojskowego NATO.

Na całość tego raportu składają się oczywiście wszystkie poprzednie raporty sporządzane każdorazowo w ćwiczeniach:

- Raport Pierwszego Wrażenia (FIR),
- Sprawozdanie z podsumowania ćwiczenia „na gorąco” (HWU),
- sprawozdanie z omówienia ćwiczenia po jego zakończeniu (PXD)
- oraz meldunek lub meldunki z przeprowadzonych analiz.

Zebrane raporty oraz sprawozdania są zasadniczą treścią *Finalnego/Końcowego Raportu z Ćwiczenia (Final Exercise Report - FER)*.

Końcowy raport sporządzony przez oficera planującego ćwiczenie (OSE) musi zostać przesłany do Komitetu Wojskowego NATO w przeciągu 80 dni po zakończeniu ćwiczenia.

Co więc powinien zawierać Finalny/Końcowy Raport z Ćwiczenia (Final Exercise Report - FER)? Po pierwsze powinien on zawierać krótki opis ćwiczenia, główne wnioski i rekomendacje, propozycje meldującego dowódcy, a także podjęte działania w tym zakresie. W raporcie można także zawrzeć kierunki do dalszego działania dla podległych dowództw i wojsk, można też zawrzeć propozycje działania dla wyższych dowództw i zewnętrznych agencji. Rekomendacje z kolei mogą być odpowiednio klasyfikowane i dotyczyć:

- Zapisów określonych błędów lub usterek, których analizowanie byłoby bezowocne a traktowane jako „doświadczenia ćwiczenia”;

- Propozycji polepszenia działalności podczas ćwiczenia, traktowane są jako „rekomendacje planujących ćwiczenia”;
- Wad, braków lub zmiany planów, publikacji, procedur lub innych spraw wymagających naprawy działalności NATO lub też władz narodowych. traktowane są jako „działania naprawcze”.

Układ i treść sprawozdania jest określany w EXPI i jest ona zgodna z wytycznych do Planowania Ćwiczeń (EPG) i zawiera:

Pismo wprowadzające, które powinno zwracać uwagę na wszelkie anomalie występujące w meldunku i przedstawiać ogólny komentarz na temat ćwiczenia.

Streszczenie ćwiczenia, Szczegółowo przedstawiające następujące dane:

- identyfikacja ćwiczenia (nazwa, forma, typ, obszar i inne istotne dane);
- osoby funkcyjne ćwiczenia (Oficer lub oficerowie planujący i prowadzący ćwiczenie - OSEs / OCEs);
- wykaz uczestniczących dowództw i SZ (w formie tabelarycznej) w ćwiczeniu;
- cel główny oraz cele szczegółowe ćwiczenia.

Opis ćwiczenia, Punkt ten powinien dostarczać pełną i wyczerpującą informację dla czytelnika, o ćwiczeniu, a w szczególności o jego celu głównym i celów szczegółowych.

Załączniki tematyczne, grupujące w całość komentarze i wnioski oraz zalecenia wyartykułowane w sprawozdaniu. Ich obszary tematyczne mogą dotyczyć spraw operacyjnych, ale także planowania ćwiczeń, logistyki lub komunikacji. Generalnie załączniki te powinny określać następujące kwestie, w niezbędnym zakresie:

- zaistniałe problemy, które „odbiegają” od ogólnie przyjętych, dotyczące poszczególnych obszarów tematycznych
- ogólne komentarze Oficera Planującego Ćwiczenie (OSE);

- ogólne wnioski i rekomendacje oficera planującego ćwiczenia (OSE) w zakresie podjęcia konkretnych działań z jasnym i precyzyjnym opisem oraz określeniem ich wykonawcy;
- postanowienia z taktycznej doktryny EXTACs, jakie są ćwiczone rekomendowane i które powinny być przedstawione w publikacjach taktycznych.

Podsumowanie dotyczące działania które dostarcza informacji o problemach zidentyfikowanych przez oficera planującego ćwiczenie (OSE) w załącznikach tematycznych.

ROZDZIAŁ III

STRUKTURA KIEROWNICTWA ĆWICZENIA SOJUSZNICZEGO

Efektywność ćwiczeń zależy w dużym stopniu od sprawności działania zespołów (grup) zabezpieczających właściwy przebieg ćwiczeń. Dlatego często zespoły (grupy) te określa się mianem aparatu kierowniczo-rozjemczego lub po prostu *kierownictwem ćwiczenia*.

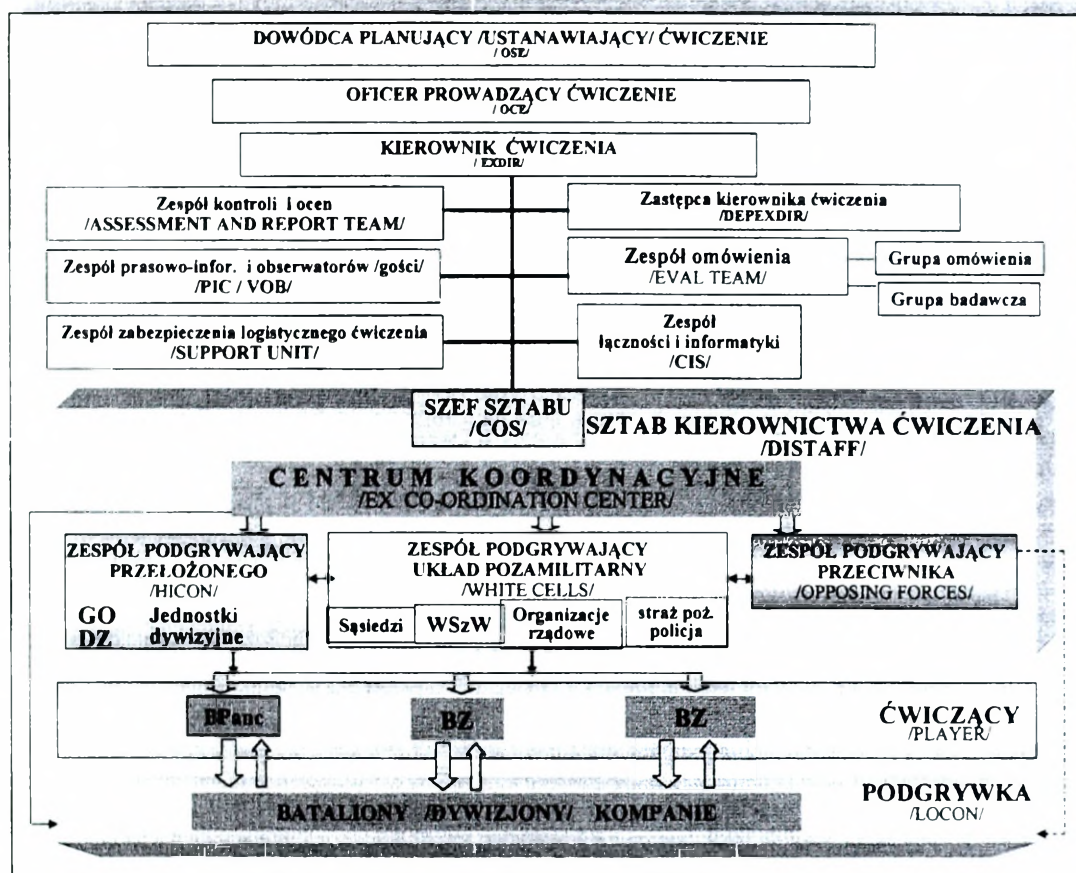
Kierownictwo ćwiczenia (rys. 3.1.) to zespół oficerów tworzących określone zespoły (grupy) posiadających określone obowiązki (zadania) i uprawnienia (kompetencje), powołanych do przygotowania i realizacji ćwiczenia, a głównie do kierowania jego przebiegiem. Wyposażonych w niezbędne narzędzia pracy, środki transportu i łączności, powiązanych wzajemnymi zależnościami funkcjonalnymi, służbowymi i dydaktycznymi ze strukturą ćwiczących dowództw. Powołuje się go rozkazem (zarządzeniem) organizacyjnym dowódcy (szefa) prowadzącego ćwiczenie. Skład kierownictwa zależy od typu, rodzaju, a także celów, rozmachu, liczby ćwiczących stron oraz szczebla dowodzenia, na którym jest realizowane ćwiczenie.

Działalność koordynacyjna i kontrolna kierownictwa ćwiczenia rozciąga się praktycznie na wszystkie etapy ćwiczenia tzn. na planowanie i prowadzenia ćwiczenia oraz ocenianie i sprawozdawczość z ćwiczenia.

3.1. Zadania osób funkcyjnych kierownictwa ćwiczenia

Kierownik ćwiczenia – (*Exercise Director - EXDIR*) – jest odpowiedzialny za realizację ćwiczenia włączając w to lokalny sztab kierownictwa ćwiczenia, zespół kontroli i oceny oraz inne zespoły. Prowadzi on i kontroluje ćwiczeniem

udzielając jego uczestnikom wskazówek i pomocy. Posiada kompetencje, które umożliwiają mu aktywne oddziaływanie na przebieg ćwiczenia oraz osiągnięcie założonych celów.

źródło: opracowanie własne na podstawie: EPG - 2 (Exercise planning guide), Supreme Headquarters Allied Powers Europe B-7010 SHAPE, BELGIUM, 15 August 2000;
 Nato military Exercise Directive and Programme 2003-2008 (MEDP 03-08), Supreme Allied Commander Europe, SHAPE BELGIUM 2002

Rys. 3.1. Struktura kierownictwa ćwiczenia – wariant

Zastępca(y) kierownika ćwiczenia – (*Deputy Exercise Director - DEPEXDIR*) – może również występować jako szef sztabu kierownictwa ćwiczenia. Pomaga kierownikowi w organizacji i prowadzeniu ćwiczenia.

Szef sztabu kierownictwa ćwiczenia – (*Chief of Staff – COS*) – przewodniczy wszystkim spotkaniom sztabu kierownictwa ćwiczenia. Odpowiada za koordynację działania centrum koordynacyjnego (*EX CO-ORDINATION CEN-*

TER) na kolejne 48 godzin oraz składanie propozycji w tym zakresie do kierownika ćwiczenia. Jego działalność jest ukierunkowana na pracę ćwiczącego sztabu.

Do jego obowiązków należy:

- koordynacja pracy zastępców (pomocników) kierownika ćwiczenia w sprawach dotyczących realizacji ćwiczenia;
- przygotowanie i organizacja szkolenia osób funkcyjnych i zespołów (grup) wchodzących w skład kierownictwa ćwiczenia;
- kontrolowanie wykonania zadań dotyczących przygotowania ćwiczących;
- kierowanie centrum koordynacyjnym w trakcie prowadzenia ćwiczenia;
- przedstawienie kierownikowi ćwiczenia propozycji dotyczących wniesienia ewentualnych zmian do przebiegu ćwiczenia wynikających z działań ćwiczących dowódców i wojsk;
- ocena pracy ćwiczących i przygotowanie materiałów do omówienia;
- nadzorowanie wprowadzania w życie wniosków z ćwiczeń w zakresie szkolenia dowództw i wojsk, a także uwzględniania ich w kolejnych ćwiczeniach.

3.2. Zadania zespołów kierownictwa ćwiczenia

Sztab kierownictwa ćwiczenia – (*Directing Staff - DISTAFF*) – jego struktury są zmienne. Zależą one głównie od szczebla dowodzenia, na którym organizowane jest ćwiczenie oraz jego rozmachu.

Dodatkowo przy symulacji nie ćwiczących jednostek bojowych, sztab kierownictwa ćwiczenia musi również symulować ich przełożonych, którzy nie uczestniczą w ćwiczeniu, a ich działania są niezbędne do ukazania realizmu ćwiczenia.

Szefem sztabu kierownictwa ćwiczenia jest oficer starszy ze sztabu, który był zaangażowany w planowaniu ćwiczenia. Musi on doskonale znać plan cwi-

czenia, zarówno od strony merytorycznej, jak i organizacyjnej, jak również procedury jego przeprowadzenia. Jest tym oficerem, który poprzez swój sztab kontroluje i kieruje ćwiczeniem dla zapewnienia osiągnięcia założonych celów.

Oficerowie sztabu kierownictwa wywodzą się z dowództwa planującego ćwiczenie, ale mogą być też wspierani przez oficerów z podległych dowództw nie biorących udziału w planowaniu ćwiczenia.

Sztab kierownictwa ćwiczenia rozmieszczony jest jak najbliżej ćwiczących SD tak, aby mógł na bieżąco śledzić działanie ćwiczących i w tym samym czasie monitorować i kierować przebiegiem ćwiczenia. W tym celu w niezbędnym zakresie wykorzystuje plany i mapy sytuacyjne prowadzone przez ćwiczących. Własne mapy wykorzystuje zaś w celu:

- określenia wzajemnych położenia stron (wojsk własnych i przeciwnika) oraz tworzeniu nowych sytuacji/incydentów;
- zapewnienia koordynacji i ciągłości działań pomiędzy przeciwnikiem, a innymi ćwiczącymi/symulowanymi stronami;
- informowania właściwych dowództw i/lub oficerów ich sztabów o aktualnej sytuacji i o mających nastąpić działaniach/wydarzeniach.

W celu usprawnienia i koordynacji działań, sztaby kierownictwa ćwiczenia mają do swojej dyspozycji odpowiednie środki łączności. Można to osiągnąć zarówno poprzez ustanowienie wydzielonej sieci łączności dla sztabu kierownictwa lub określenie priorytetów w ramach sieci łączności ćwiczących.

Sztab kierownictwa ma prawo w pełni kontrolować przebieg ćwiczenia. Jest on w związku z tym organem autonomicznym i działa niezależnie od ćwiczących. Ma całkowitą swobodę wnikania w działanie ćwiczących oraz nieograniczony dostęp do wszystkich informacji. Jakikolwiek rodzące się konflikty pomiędzy sztabem kierownictwa i ćwiczącymi są przedstawione do rozstrzygnięcia oficerowi prowadzącemu ćwiczenie (*OCE*), który podejmuje stosowne decyzje.

Funkcją sztabu jest kierowanie i kontrola działania ćwiczących tak, aby cel główny i cele szczegółowe zostały osiągnięte. Do jego podstawowych zadań i obowiązków należy:

- inicjowanie zdarzeń lub incydentów;
- symulacja działań elementów nie wchodzących strukturalnie w skład ćwiczących ale mających wpływ na przebieg ćwiczenia np. układ pozamilitarny, policja, straż pożarna itd. (*WHITE CELLS*);
- działanie jako dowództwo przełożonego (*HICON*) oraz jednostek organizacyjnych danego dowództwa i sąsiadów;
- działanie jako strona przeciwna (*OPFOR*).

Ponadto w Planie Przeprowadzenia Ćwiczenia określa się dowództwa i organizacje oraz innych ćwiczących, którzy będą symulowani przez poszczególne dowództwa oraz określa się sygnały do symulacji takich sytuacji.

Podczas ćwiczeń z wojskami (*LIVEX*) funkcją sztabu kierownictwa ćwiczenia jest utrzymanie nadzoru nad ruchem i działaniem sił przeciwnych oraz poprzez działanie jako ogniwo łącznikowe pomiędzy przeciwstawnymi dowódcami dla osiągnięcia maksymalnych efektów ćwiczenia.

W ćwiczeniach z wojskami nie jest wymagane by sztab oceniał rezultaty indywidualnych taktycznych sytuacji. Działalność taka jest obowiązkiem przedstawiciela danego ćwiczącego komponentu.

Ponieważ sztab kierownictwa ćwiczenia kieruje działaniem ćwiczących, musi być on w pełni niezależną i odseparowaną od ćwiczących komórką oraz posiadać nieograniczony dostęp do ćwiczenia a także wolny dostępu do wszelkiej informacji. Instrukcje wydane przez sztab są wiążące dla uczestników ćwiczenia. W przypadku jakichkolwiek konfliktów pomiędzy komórkami sztabu, a uczestnikami ćwiczenia kierownik ćwiczenia jest organem rozstrzygającym.

System dowodzenia sztabem kierownictwa ćwiczenia zazwyczaj jest porównywalny do narodowych struktur dowodzenia. Dowództwa powinny być tak

zorganizowane, aby były zdolne do kierowania i kontroli wszystkich aspektów ćwiczeń w ramach sprecyzowanych obszarów odpowiedzialności.

Centrum koordynacyjne – (*exercise co-ordination center*) – podstawowym zadaniem centrum jest kierowanie i kontrola rozgrywania ćwiczenia w taki sposób, aby zapewnić wykonanie zadań i osiągnięcie założonych celów działania.

Realizuje następujące zadania poprzez:

- pozorowanie i/lub podgrywanie sytuacji pola walki;
- podgrywanie działań dowództw przełożonego (SD) i wojsk nie biorących udziału w ćwiczeniu;
- działanie w roli dowódcy wojsk strony przeciwnej.

Zespół podgrywający przełożonego – (*Higher Control -HICON*) – powoływany jest w celu podgrywania roli dowództwa wyższego szczebla. Zazwyczaj przyjmuje się, iż w skład tego zespołu wchodzi oficerowie z dowództwa (zespół autorski), które jest przełożonym głównego uczestnika ćwiczenia. Istnieje możliwość wyznaczenia jednego z podległych dowództw do działania jako dowództwo przełożonego.

Zespół podgrywający przeciwnika – (*Opposing Forces - OPFOR*) – powoływany jest w celu zapewnienia maksymalnego stopnia realności danego ćwiczenia w zakresie podgrywania przeciwnika. Organizowany jest przez komórki rozpoznania danego szczebla organizacyjnego dowództwa przełożonego. Może być do tej roli wyznaczone również jedno z dowództw podległych, które będzie ćwiczyło za elementy przeciwnika. Wielkość tego zespołu uzależniona jest od rozmachu ćwiczenia.

Zespół podgrywający układ pozamilitarny – (*White Cell - WC*) – jest to zespół, w którego skład wchodzi przedstawiciele organizacji będących poza strukturą organizacyjną głównego uczestnika ćwiczenia. Są to np.: przedstawiciele organizacji rządowych, i poza rządowych, policji, straży pożarnej, straży granicznej itp. Struktura organizacyjna oraz realizowane zadania w toku ćwiczeń

czenia uzgadniane są przed ćwiczeniem z przedstawicielami pozostałych komórek sztabu kierownictwa ćwiczenia.

Podgrywka niższego szczebla – (*Lower Control - LOCON*) – powoływana jest w celu podgrywania dowództwa niższego szczebla dla ćwiczących.

Zespół łączności i informatyki – (*Computer Information System – CIS*) – sztabu kierownictwa ćwiczenia jest odpowiedzialny za:

- zapewnienie łączności na potrzeby kierownictwa i ćwiczących oraz warunków ochrony informacji niejawnych;
- nadzorowanie właściwego wykorzystania technicznych środków informatyki i wymiany danych;
- planowanie i organizowanie systemu obiegu informacji oraz nadzorowania właściwego wykorzystania środków automatyzacji dowodzenia;
- opracowanie dokumentów łączności czynnej i planu informatycznego wspomaganie ćwiczenia;
- wydzielenie niezbędnej liczby kanałów łączności na potrzeby informatycznego wspomaganie ćwiczenia;
- zapewnienie warunków pełnej realizacji tajnego dowodzenia;
- rozliczenie kosztów użytkowanego systemu w czasie ćwiczenia.

Zespół zabezpieczenia logistycznego ćwiczenia – (*Live Support Unit*) – podlega bezpośrednio kierownikowi ćwiczenia i jest wyznaczany ze sztabu organizacyjnego ćwiczenia oraz jednostek dowodzenia szczebla organizującego ćwiczenie.

Odpowiada on za:

- rozwijanie i przemieszczanie stanowisk dowodzenia (miejsc pracy) kierownictwa ćwiczenia oraz ich bezpośrednią ochronę i obronę;
- zabezpieczenie warunków pracy sztabowej i odpoczynku;
- ustalenie rozmiarów strat i szkód w rejonie ćwiczenia po jego zakończeniu oraz realizację przedsięwzięć związanych z ich likwidacją;

- przyjęcie i przekazanie rejonu ćwiczenia odpowiednim władzom terytorialnym.

Zespół omówienia – (EVAL TEAM) – powoływany jest zazwyczaj w ćwiczeniach z dowództwami i wojskami a do jego zadań należy:

- opracowanie w wyznaczonym terminie projektu omówienia ćwiczenia na podstawie otrzymanych wytycznych, zebranych materiałów i własnej obserwacji poszczególnych etapów ćwiczenia;

- uczestnictwo w organizacji omówienia;

- upowszechnianie treści omówienia w zakresie wskazanym przez kierownika zainteresowanym osobom funkcyjnym ćwiczących dowództw i wojsk.

Zespół prasowo-informacyjny i obserwatorów /gości/ – (Press information center - PIC / Visitors and Observers Bureau - VOB) – podzielone jest na komórkę prasowo-informacyjną oraz biuro gości i obserwatorów, stanowi punkt kontaktowy dla przybyłych w rejon ćwiczenia gości.

W ramach struktury kierownictwa ćwiczenia mogą być powoływane **grupy badawcze wchodzące** w skład zespołu omówienia zarówno w ćwiczeniach z wojskami, jak i w ćwiczeniach z dowództwami.

ZAKOŃCZENIE

Opracowanie odzwierciedla rezultaty studiów nad problematyką przygotowania i prowadzenia ćwiczeń w NATO. W celu jej opracowania sięgnięto po najnowsze, dostępne opracowania obcojęzyczne oraz dokumenty normujące tę działalność w PSZ NATO. Było to możliwe dzięki uczestnictwu autora pracy w wielu ćwiczeniach sojuszniczych, szkoleniach organizowanych przez Dowództwo Wojsk Lądowych oraz dowództwa szczebla operacyjnego i taktycznego NATO. Duży bagaż doświadczeń oraz informacji zdobyto podczas bezpośredniego uczestnictwa w konferencjach planistycznych, które poprzedziły praktyczne przeprowadzenie ćwiczeń sojuszniczych.

Zasadniczym nowum opracowanego studium jest to, że rolę i miejsce ćwiczeń omówiono na tle funkcjonującego systemu szkolenia NATO. Wiele z omawianych w pracy problemów jak dotąd nie podejmowano w tego typu opracowaniach. W studium znalazły się, więc problemy dotyczące planowania szkolenia w ogóle oraz planowania organizacji oraz praktycznego prowadzenia ćwiczeń sojuszniczych. Główną uwagę zwrócono na poznanie procedur przygotowania, planowania i prowadzenia ćwiczeń sojuszniczych w NATO na różnych szczeblach dowodzenia. Ich dogłębna znajomość, a w przyszłości wdrożenie do praktyki szkoleniowej będzie miernikiem osiągnięcia przez Siły Zbrojne RP tzw. interoperacyjności.

W załącznikach pracy zamieszczono zbiór definicji, skrótów stosowanych w różnego rodzaju dokumentach natowskich dotyczących przygotowania i prowadzenia ćwiczeń sojuszniczych.

Zaproponowaną strukturę treści przyjęto z myślą stopniowego potęgowania wiedzy czytelnika o problemach dotyczących planowania, organizacji i prowadzenia ćwiczeń. Dążono przede wszystkim do "wyposażenia" przyszłych czytel-

ników studium w niezbędną wiedzę o procedurach, której znajomość jest warunkiem uczestnictwa w przyszłości w tego rodzaju ćwiczeniach.

Należy żywić nadzieję, że zaprezentowane w pracy problemy organizacji i prowadzenia ćwiczeń zgodnie ze standardami natowskimi zostaną właściwie spożytkowane przez poszczególne instytucje SZ RP zajmujące się planowaniem i organizacją ćwiczeń prowadzonych w NATO.

BIBLIOGRAFIA

1. **Army Doctrine Publication**, volume 4 TRAINING, Prepared under the Direction of the Chief of the General Staff, British Army, 1996.
2. **Army Doctrine Publication**, volume 6 TRAINING FOR OPERATIONS, Prepared under the Direction of the Chief of the General Staff, British Army, 1996.
3. **EPG - 2** (Exercise planning guide), Supreme Headquarters Allied Powers Europe B-7010 SHAPE, BELGIUM, 15 August 2000.
4. **FM 25-101** Headquarters Department of the Army, Washington D. C., 30 September 1990.
5. **FM 25-100** Headquarters Department of the Army, Washington D. C., 15 November 1988.
6. **Halik J.**: *Ćwiczenia taktyczne i operacyjne jako forma kształcenia w wyższej uczelni wojskowej*, AON, Warszawa 1997.
7. **Halik J., Ślemp Wł.**: *Przygotowanie i prowadzenie ćwiczeń operacyjno-taktycznych w wojskach lądowych państw NATO*, „Myśl Wojskowa” (kwartalnik) nr 1/1999.
8. **Halik J.**: *System szkolenia Wojsk Lądowych SZ RP*, AON, Warszawa 2001.
9. **Halik J., Ślemp Wł., Junciewicz A.**: *Podstawowe dyrektywy szkoleniowe oraz procedury przygotowania i prowadzenia ćwiczeń w wojskach lądowych*, AON Warszawa 2000.
10. **Hauzer W** i inni, *Ćwiczenia szczebla operacyjno-taktycznego w systemie szkolenia SZ wybranych państw NATO*, (Studium). Sztab. Gen., Warszawa 1999.
11. *Metodyka przygotowania i prowadzenia ćwiczeń taktycznych i operacyjnych w wojskach Lądowych, praca zbiorowa* (red. B. Szulc), AON, Warszawa 1993.
12. *Nato military Exercise Directive and Programme 2003-2008* (MEDP 03-08), Supreme Allied Commander Europe, SHAPE BELGIUM 2002
13. *The Joint Training System*, A Primer for Senior Leaders 1998.
14. *The Army doctrine and training /Bulletin/ Canada's Professional Journal on Army Issue*, vol 5, No 1, Spring 2002.
15. *Training for War, Chief of the Defence Staff Canadian Army* (LFC HQ/G3 TRG) 1992.
16. *Training Canada's Army, Chief of the Defence Staff Canadian Army* (OPI: DAT 4) 2001.

17. *Rola i znaczenie ćwiczeń wojskowych w szkoleniu operacyjno-taktycznym kadr dowódczo-sztabowych wojsk lądowych* (materiał z seminarium naukowego), AON, Warszawa 2000.

18. *Szkolenie operacyjno-taktyczne dowództw oddziałów wojsk lądowych w aspekcie interoperacyjności*. Materiały z seminarium naukowego przeprowadzonego w dniu 23 marca 2001 roku, AON, Warszawa 2001.

19. **Ślemp Wl.:** *Procedury przygotowania i prowadzenia ćwiczeń wojskowych NATO*, „Myśl Wojskowa” (kwartalnik) nr 3/2000.

20. **Wolejszo J.,** *Ćwiczenia operacyjno-taktyczne w nowych uwarunkowaniach*, Przegląd Wojsk Lądowych nr 12/2002.

WYKAZ RYSUNKÓW

<i>Rys. 1.3.1. Współzależność elementów ćwiczenia z natowskimi i narodowymi celami ćwiczeń</i>	15
<i>Rys. 1.4.1. Kategorie ćwiczeń sojuszniczych</i>	18
<i>Rys. 1.4.2. Kryteria podziału ćwiczeń sojuszniczych</i>	19
<i>Rys. 1.5.1. Podział ćwiczeń wojskowych wojsk lądowych USA</i>	28
<i>Rys. 1.6.1. Podział ćwiczeń wojskowych Bundeswehry – wariant 1</i>	38
<i>Rys. 1.6.2. Podział ćwiczeń wojskowych Bundeswehry – wariant 2</i>	39
<i>Rys. 2.1. Proces przygotowania i realizacji ćwiczeń wojskowych w NATO</i>	50
<i>Rys. 2.1.1. Programowanie ćwiczeń sojuszniczych</i>	52
<i>Rys. 2.1.2. Program ćwiczeń dowództw szczebla taktycznego w NATO</i>	53
<i>Rys. 2.2.1. Etap planowania ćwiczeń sojuszniczych</i>	54
<i>Rys. 2.2.2. Przedwstępna konferencja planistyczna</i>	57
<i>Rys. 2.2.3. Wstępna konferencja planistyczna</i>	58
<i>Rys. 2.2.4. Opracowywane dokumenty ćwiczenia pomiędzy wstępną konferencją planistyczną a główną konferencją planistyczną</i>	59
<i>Rys. 2.2.5. Główna konferencja planistyczna</i>	60
<i>Rys. 2.2.6. Dokumenty opracowywane pomiędzy konferencją główną a końcową konferencją planistyczną</i>	61
<i>Rys. 2.2.7. Końcowa konferencja planistyczna</i>	62
<i>Rys. 2.2.8. Zależność planowania ćwiczenia od planowania operacyjnego</i>	64
<i>Rys. 2.3.1 Faza realizacji ćwiczeń sojuszniczych</i>	65
<i>Rys. 3.1. Struktura kierownictwa ćwiczenia - wariant</i>	89

WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW

1. Ćwiczenia prowadzone w NATO
2. Wykaz skrótów dotyczących ćwiczeń sojusznicznych
3. Układ i treść specyfikacji ćwiczenia – wersja angielska
4. Układ i treść specyfikacji ćwiczenia – wersja polska
5. ARDENY GROUND 2001 (AG 01) Specyfikacja ćwiczenia (EXSPEC)
6. Układ i treść Instrukcji Planowania Ćwiczenia – wersja angielska
7. Układ i treść Instrukcji Planowania Ćwiczenia – wersja polska

ĆWICZENIA PROWADZONE W NATO¹

ADEX (Air Defence Exercise) – ćwiczenie z pododdziałami OPL.

ARTEX (*Artillery Exercise*) – ćwiczenie z pododdziałami wojsk raketowych i artylerii.

Battelfield tours/Staff rides – podróże studyjne. Przedsięwzięcie to organizowane jest w ramach szkolenia dowództw. Podróże te mogą być organizowane jako:

- studiowanie bitew i kampanii, które miały miejsce na trasie danej podróży;
- MAPEX mający na celu dogłębną analizę danego wycinka obszaru;
- Rekonesans miejsc operacyjnego przeznaczenia danego obszaru.

CAX (*Computer Assisted Exercise*) – ćwiczenie wspomagane komputerowo.

CFX (*Command Field Exercise*) – jest to połączenie ćwiczenia dowódczo-sztabowego (CPX) z ćwiczeniem z wojskami bez strzelania amunicją bojową (FTX).

W ujęciu tym traktowane jest jako jedna z odmian ćwiczenia szkieletowego (*Skeleton exercise* – patrz dalej) W ćwiczeniu CFX zaangażowane są środki (elementy) dowodzenia i łączności oraz wyznaczone pododdziały (z zakresu FTX).

CMX (*Crisis Management Exercise*) – ćwiczenie zarządzania kryzysowego, do którego mogą być zaangażowane różne komponenty (polityczny, organizacji paramilitarnych, cywilnych i humanitarnych) oraz główni dowódcy NATO i podległe im dowództwa (w zależności od rozmachu ćwiczenia).

CAST (*Command and Staff Training*) – trening sztabowy. Trening ten organizowany jest jako gra wojenna (taktyczna) z zadaniem szkolenia dowódców i podległe im sztaby (zwykle od szczebla oddziału) w zakresie procedur sztabowych i procesu podejmowania decyzji (fazy planowania).

¹ Opracowano na podstawie: **EPG - 2 (Exercise planning guide)**, Supreme Headquarters Allied Powers Europe B-7010 SHAPE, BELGIUM, 15 August 2000; **Nato military Exercise Directive and Programme 2003-2008 (MEDP 03-08)**, Supreme Allied Commander Europe, SHAPE BELGIUM 2002

DEPEX (*Deployment Exercise*) – ćwiczenie z zakresu przegrupowania i rozmieszczania wojsk.

Field Firing – strzelanie amunicją bojową. Zazwyczaj organizowane jako jedno z przedsięwzięć ćwiczenia z wojskami (realizm pola walki). Ważnym zagadnieniem w tym typie ćwiczenia jest zapewnienie wysokiego stopnia bezpieczeństwa uczestników, zwłaszcza tych bezpośrednio zaangażowanych w obsługę strzelania.

FTX (*Field Training Exercise*) – ćwiczenie z wojskami bez strzelania amunicją bojową. Organizowane na poligonach (ośrodkach szkolenia specjalistycznego) z wyznaczonymi pododdziałami. Realizm szkolenia zachowuje się poprzez wykorzystanie różnego rodzaju symulatorów pozwalających na stworzenie warunków wykorzystania różnych systemów uzbrojenia na polu walki. Może być zorganizowane jako jedno lub dwustronne.

Indoor Tactical and Procedural Training – wewnętrzne szkolenie taktyczne pododdziału (brak odpowiednika polskiego). Jest to typ ćwiczenia z wykorzystaniem symulatorów organizowane od szczebla kompanii do szczebla brygady (może być jedno lub dwustronne).

LOGEX (*Logistic Exercise*) – ćwiczenie z pododdziałami logistycznymi (realizacja przedsięwzięć z zakresu wsparcia logistycznego).

MAPX (*Map Exercise*) – ćwiczenie na mapach. Celem tego ćwiczenia jest doskonalenie umiejętności poszczególnych funkcyjnych sztabu oraz procedur sztabowych danego szczebla dowodzenia (od szczebla plutonu wzwyż) przy minimalnych kosztach poniesionych na organizację i przeprowadzenie tego przedsięwzięcia. MAPEX stanowi także ogniwo łączące dyskusje teoretyczne (seminaria) z pracą w terenie. Ćwiczenia tego typu mogą być organizowane w pomieszczeniach, jak również w terenie. *Wszyscy uczestnicy MAPEX występują w tej samej roli.*

Range Training – trening strzelecki. Przedsięwzięcie mające na celu doskonalenie celności prowadzonego ognia (z broni ręcznej pokładowej, systemów uzbrojenia). Podczas tego typu szkolenia można wykorzystywać (w ograniczonym zakresie) różnego rodzaju symulatory i trenażery.

Skeleton Exercise – ćwiczenie szkieletowe, stanowiące element przygotowujący uczestników do wzięcia udziału w *CPX* lub *FTX*. Ćwiczenie tego typu stanowi doskonale narzędzie do doskonalenia funkcjonowania systemów łączności, procedur sztabowych oraz przedsięwzięć z zakresu wsparcia logistycznego oraz kierowania pododdziałami w toku przemieszczania (przegrupowania) i zajmowania wyznaczonych rejonów rozmieszczenia (poprawy położenia).

TESEX (*Tactical Engagement Simulation Exercise*) – ćwiczenie z zakresu prowadzenia ognia z wykorzystaniem symulatorów różnego rodzaju uzbrojenia w uwarunkowaniach współczesnego pola walki. Zazwyczaj organizowane jest jako ćwiczenie dwustronne od szczebla drużyny (zgrupowania taktycznego). Do symulowania systemów uzbrojenia wykorzystuje się urządzenia laserowe (bezpieczne).

TEWTs (*Tactical Exercise Without Troops*) – ćwiczenie taktyczne bez wojsk. Ćwiczenie to jest podobne do *MAPEX* z tą różnicą, że szkoleni występują na swoich etatowych stanowiskach. Do ćwiczenia typu *TEWTs* zaangażuje się dowództwa (grupy operacyjne), których skład pozwoli na rozwiązanie określonego problemu operacyjno-taktycznego. Pododdziały podległe danemu dowódcy stanowią tylko element scenariusza (koncepcji metodyczno-taktycznej) tego ćwiczenia. Organizowane jest od szczebla kompani wzwyż. Zagadnienia jakie są przerabiane w trakcie tego typu ćwiczenia, to: ocena sytuacji, analiza otrzymanego zadania, ocena terenu, wypracowanie sposobów (koncepcji) użycia poszczególnych elementów ugrupowania bojowego danego szczebla dowodzenia.

WYKAZ SKRÓTÓW DOTYCZĄCYCH ĆWICZEŃ SOJUSZNICZYCH¹

- CAST** (*Command and Staff Training*) – trening sztabowy.
- CAX** (*Computer Assisted Exercise*) – ćwiczenie wspomagane komputerowo.
- CFX** (*Command Field Exercise*) – ćwiczenie dowódczo-sztabowe z wyznaczonymi wojskami.
- CMX** (*Crisis Management Exercise*) – ćwiczenie zarządzania kryzysowego.
- COMPUSEC** (*Computer Security*) – bezpieczeństwo systemów komputerowych.
- COMSEC** (*Communication Security*) – bezpieczeństwo systemów łączności.
- CONOPS** (*Concept of Operations*) – koncepcja działania.
- COS DISTAFF** (*Chief of Staff*) – szef sztabu kierownictwa ćwiczenia
- CP** (*Command Post*) – stanowisko dowodzenia.
- CPT** (*Core Planning Team*) – zespół autorski.
- CPX** (*Command Post Exercise*) – ćwiczenie dowódczo-sztabowe.
- DCOS DISTAFF** (*Deputy Chief of Staff*) – zastępca szefa sztabu kierownictwa ćwiczenia
- DEPEXDIR** (*Deputy Exercise Director*) – zastępca kierownika ćwiczenia
- DICONSTAFF** (*Directing Controlling Staff*) – kierownictwo ćwiczenia.
- DISTAFF** (*Directing Staff*) – sztab kierownictwa ćwiczenia.
- EAC** (*Exercise and Activities Conference*) – odprawa szkoleniowa.
- EPG** (*Exercise Planning Guide*) – wytyczne planowania ćwiczeń.
- EPP** (*Exercise Planning Proces*) – proces planowania i przygotowania ćwiczenia.
- EXCON** (*Exercise Control*) – kierowanie ćwiczeniem

¹ Opracowano na podstawie: **EPG - 2** (*Exercise planning guide*), Supreme Headquarters Allied Powers Europe B-7010 SHAPE, BELGIUM, 15 August 2000; *Nato military Exercise Directive and Programme* 2003-2008 (MEDP 03-08), Supreme Allied Commander Europe, SHAPE BELGIUM 2002

EXDIR (*Exercise Director*) – kierownik ćwiczenia

EXOPLAN (*Exercise Operational Plan*) – plan operacyjny do przeprowadzenia ćwiczenia.

EXOPORD (*Exercise Operational Order*) – rozkaz operacyjny

EXPI (*Exercise Planning Instructions*) – instrukcje do przygotowania ćwiczenia.

EXSPEC (*Exercise Specification*) – specyfikacja ćwiczenia (koncepcja metodyczno-taktyczna przeprowadzenia ćwiczenia).

FER (*Final Exercise Report*) – końcowe sprawozdanie z przeprowadzonego ćwiczenia.

FIR (*First Impression Report*) – wstępne sprawozdanie z przeprowadzonego ćwiczenia.

FPC (*Final Planning Conference*) – końcowa konferencja planistyczna.

FTX (*Field Training Exercise*) – ćwiczenie z wojskami lądowymi

HICON (*HIGHER CONTROL*) – podgrywka szczebla nadrzędnego

HILEX (*High Level Exercise*) – ćwiczenie wysokich szczebli dowodzenia

HNS (*Host Nation Support*) – wsparcie państwa gospodarza.

HQ (*Headquarters*) – dowództwo.

IEPR (*Initial Exercise Press Release*) – wstępna informacja prasowa na temat przebiegu ćwiczenia

IPC (*Initial Planning Conference*) – wstępna konferencja planistyczna.

LCC (*Logistics Co-ordinating Center*) – centrum (ośrodek) koordynacji wsparcia logistycznego.

LIVEX (*Live Exercise*) – ćwiczenie z wojskami.

LO (*Liaison Officer*) – oficer łącznikowy.

LOCON (*LOWER CONTROL*) – element sztabu kierownictwa ćwiczenia rozmieszczony bezpośredni przy PP, podgrywka szczebla podrzędnego

LSE (*Logistics Support Element*) – element wsparcia logistycznego.

MAPEX (*Map Exercise*) – ćwiczenie na mapach.

MEL (*Main Event List*) – plan podawania informacji.

MIL (*Main Incidents List*) – plan podawania informacji

MPC (Main Planning Conference) – główna konferencja planistyczna.

NSE (National Support Element) – narodowy element wsparcia.

OCE (Officer Conducting Exercise) – oficer prowadzący ćwiczenie.

OPR (Officer of Primary Responsibility) – oficer odpowiedzialny za przygotowanie ćwiczenia

OSE (Officer Scheduling Exercise) – oficer planujący ćwiczenie

PIC (Press and Information Center) – Centrum Prasowe

PP (Primary Participant) – główny uczestnik ćwiczenia.

PTA (Primary Training Activities/Audience) – realizacja celów ćwiczenia przez głównych uczestników ćwiczenia.

PXD (Post Exercise Discussion) – dyskusja po zakończeniu ćwiczenia.

PXR (Post Exercise Report) – sprawozdanie z ćwiczenia.

RC (Response Cell) – grupa operacyjna szczebla podrzędnego.

SIG (Signal) – łączność.

SITCEN (Situation Center) – centrum sytuacyjne.

SO (Staff Officer) – oficer sztabu.

SP (Secondary Participant) – uczestnik ćwiczenia (realizujący zadania pomocnicze)

STA (Secondary Training Activities) – dodatkowe zagadnienia szkoleniowe ćwiczenia.

TBC (To Be Confirmed) – będzie zatwierdzone (potwierdzone).

TBD (To Be Detailed) – będzie sprecyzowane

TBD (To Be Determined) – będzie określone.

TBD (To Be Discussed) - będzie omówione.

TOR (Terms of Reference) – wykaz zasadniczych przedsięwzięć.

VOB (Visitors and Observer Bureau) – Biuro Gości i Obserwatorów.

VTC (Video-Tele-Conference) – konferencja tele-wideo.

WC (White Cell) – *biała komórka*, komórka w skład której wchodzi elementy niezbędne do przeprowadzenia danego ćwiczenia, a organicznie nie wchodzące w struktury organizacyjne ćwiczących.

UKŁAD I TREŚĆ SPECYFIKACJI ĆWICZENIA
wersja angielska

FORMAT FOR THE EXERCISE SPECIFICATION (EXSPEC)¹

1. **References.** Include all higher HQs' as well as own directives for the planning and conduct of the exercise. A list of supporting documents should be attached as a separate ANNEX. This will allow detailed preparation by all participating HQs and nations to achieve the exercise objectives.
2. **General Data.**
 - a. NICKNAME
 - b. SERIAL NUMBER
 - c. FORM/TYPE
 - d. EXTENT.
 - e. DATES
 - f. AREA
 - g. OSE(S) and OSE COORD, if appropriate
 - h. OCE(S) and OCE COORD, if appropriate
3. **Overall Requirements.** Outline the requirements for the exercise, the purpose, and the relationship to other exercises.
4. **Exercise Aim and Objectives.** Aim, primary objectives, and supporting objectives are to be specified. For NATO/PfP exercises, also to include the PARP Interoperability Objectives (IOs) to be achieved.
5. **Concept of the Exercise.** Set out the concept of operations designed to achieve the aim and objectives. Outline the setting including, where required, the political, economic, military, climatic scenario situation etc., which provides the background for the exercise play.
6. **Participation Requirements.** Divide the section into NATO and national (NATO, Partner and other non-Allies) as appropriate and where required into different parties indicating likely employment and/or roles. When considered necessary, the intended employment of forces nominated to simulate certain events or military situations is to be stated. Participation requirements (to be confirmed in the EXPI/EXOPLAN) should show:
 - a. Parties involved.
 - b. Envisaged kind and size of headquarters.
 - c. Envisaged number of troops.

¹ Opracowano na podstawie, Exercise Planning Guide, Supreme Headquarters Allied Powers Europe, Shape, Belgium 2000, Aneks A.

- d. Types of armed forces involved.
 - e. Envisaged level of command.
 - f. Any other important exercise information
7. In the case of a computer assisted exercise (CAX), the extent of simulation should be indicated.
 8. External Support. This paragraph should consider external support requirements to be requested from other NATO HQs and/or agencies. For example support from CIS, staff augmentation, special analysis/evaluation teams, and international/non-governmental organisations may be requested.
 9. Political Implications. This paragraph should address political implications of the exercise to identify areas of possible difficulty and the recommendation on the CFE Treaty and Vienna Document 1999 provisions.
 10. Planning Schedule. This paragraph may include the proposed planning schedule. It is necessary to include the dates by which firm allocations and nominations of forces are required.
 11. Public Information Policy. Unless indicated otherwise by the OSE, the PI policy for NATO Military Exercises is "Active".
 12. Visitors and Observers. This includes details for any Distinguished Visitor Day (DVD) decided for the exercise.
 13. Administration and Logistic Requirements. This includes estimated costs to NATO.
 14. Reporting Requirements. Include necessary guidance on form and timelines for reporting on the exercise.
 15. Other Special Instructions. As required.
 16. Annexes. As required. For NATO/PfP exercises it is mandatory to include an Annex listing the appropriate MIRs/MTIs.
 17. Signature. The EXSPEC should be signed by the OSE or, if applicable, the OSE COORD. An EXSPEC for a CJTF involved exercise must be approved by the MC.
 18. Classification. Classify the document at the appropriate level.

KLAUZULA TAJNOŚCI

AKCEPTUJĘ

*(stopień, imię i nazwisko, stanowisko
przełożonego oficera odpowiedzialnego
za planowanie ćwiczenia)*

Egz. nr... z...
Wydający
Miejsce wydania
Grupa Data-Czas
Numer kodowy

UKŁAD I TREŚĆ SPECYFIKACJI ĆWICZENIA
(Exercise Specification – EXSPEC)
wersja polska

Dokumenty odniesienia: Mapy, programy i plany szkolenia zgodnie z potrzebami.

Strefa czasowa: ...

1. DANE OGÓLNE

- a. Temat ćwiczenia.
- b. Kryptonim ćwiczenia.
- c. Numer kolejny ćwiczenia.
- d. Typ, rodzaj i odmiana ćwiczenia.
- e. Rozmach ćwiczenia.
- f. Termin prowadzenia.
- g. Miejsce (rejon) prowadzenia.
- h. Oficer planujący ćwiczenie
- i. Oficer prowadzący ćwiczenie.
- j. Kierownik ćwiczenia
- k. Kierownik zespołu autorskiego

2. WYMAGANIA W STOSUNKU DO ĆWICZĄCYCH

- a. Dowództw.
 - 1) Wyszkolenie.
 - 2) Udział w ćwiczeniach przełożonego.
- b. Pododdziałów.
 - 1) Wyszkolenie.
 - 2) Udział w ćwiczeniach i zgrupowaniach specjalistycznych.

3. CELE ĆWICZENIA

- a. Główny.
- b. Szczegółowe.

4. GŁÓWNE ZAGADNIENIA SZKOLENIOWE

5. KONCEPCJA ĆWICZENIA

(metodyczno-taktyczna)

6. STRUKTURA UCZESTNIKÓW ĆWICZENIA

- a. Ćwiczące dowództwa.
- b. Ćwiczące pododdziały.

7. HARMONOGRAM PRZYGOTOWANIA ĆWICZENIA
(poszczególne odprawy, spotkania, warsztaty)

8. ZABEZPIECZENIE LOGISTYCZNE ĆWICZENIA

9. ZASADY SKŁADANIA MELDUNKÓW O ĆWICZENIU

10. SZACUNKOWE KOSZTY ĆWICZENIA

10. INNE DANE WYNIKAJĄCE Z CHARAKTERYSTYKI ĆWICZENIA

Nazwisko dowódcy
Stopień dowódcy

Rozdzielnik:

- 1.
- 2.
- 3.

KLAUZULA TAJNOŚCI

ARDENT GROUND 2001 (AG 01)

Specyfikacja ćwiczenia (EXSPEC)

1. DOKUMENTY ODNIESIENIA (REFERENCES):

- A. MC 94/4 NATO Exercise Policy, Dec 2000
- B. MC 137 AMF (L), 3 Apr 1970
- C. MC 133/3 NATO Operational Planning System, 8 Mar 2000
- D. MC-362, NATO Rules of Engagements (ROE), 01 Dec 1999
- E. Guidelines for Operational Planning (GOP), Jan 2001
- F. Exercise Planning Guide (EPG), 03 Oct 2000
- G. ACE Directive 80-21, 06 Feb 1990
- H. NATO MEDEP 2001-05 Change 1, Feb 2001
- I. Bi- SC Reporting Directive 80-3, 01 Jan 2000
- J. VIENNA CSBM Document 1999

2. DANE OGÓLNE (GENERAL)

- a. KRYPTONIM (NICKNAME): **ARDENT GROUND 2001**
- b. NUMER ĆWICZENIA (SERIAL NUMBER): 02-01
- c. FORMA/TYP ĆWICZENIA (FORM/TYPE): Połączone ćwiczenie Sił Szybkiego Reagowania, AMF(L) ze strzelaniem amunicją bojową (AMF (L) JOINT FTX)
- d. ZAKRES UCZESTNICTWA (EXTENT): Sił AMF(L)
- e. TERMIN (DATE): 28.04 - 24.05 2001
- f. MIEJSCE (AREA): Polska, OSPWL ŻAGAŃ - ŚWIETOSZÓW
- g. OFICER PLANUJĄCY ĆWICZENIE (OSE): - Dowódca Połączonych Sił NATO w EUROPIE
- h. OFICER PROWADZĄCY ĆWICZENIE (OCE): Dowódca AMF(L)

3. OGÓLNE WYMAGANIA (GENERAL REQUIREMENTS)

a. Podstawa

W stosunku do ćwiczenia ogólne wymagania określa Dyrektywa ACE (Sojusznicze Dowództwo Europy) nr 80-21, która ustala ogólne wymagania szkoleniowe dla AMF(L). Zawiera ona także wymagania w stosunku do AMF(L),

dotyczące szkolenia we współdziałaniu w prowadzeniu działań bojowych z siłami państw na terenie, których odbywają się ćwiczenia.

Ponadto, wszystkie bataliony piechoty i artyleria powinny być szkolone w planowaniu, udziale i prowadzeniu operacji aeromobilnych. Dodatkowo OPL i Centrum Wsparcia Lotniczego (FASC) powinny być szkolone w zakresie procedur koordynacji kontroli powietrznej i integracji z systemem regionalnych sił OPL. Pododdziały helikopterów powinny szkolić się w natychmiastowych, specjalnych technikach przelotów połączonych z rozwinięciem się na zapasowych lądowiskach w dzień i w nocy.

Ćwiczenie przewiduje także wsparcie lotnicze dla AMF(L). Dlatego też wymaga się udziału w ćwiczeniu wybranych eskadr z Sił Reagowania RF(A)/MDF(A) oraz udziału w ćwiczeniu Wysuniętych Obserwatorów Powietrznych (FAC) współdziałających ze środkami ogniowymi - artylerią i moździerzami podczas prowadzeniu ognia.

b. Powiązanie z innymi ćwiczeniami (Relationship to other exercises)

(1) Poprzednie (Previous): ADVENTURE EXCHANGE 2000
 ADVENTURE EXPRESS 2000
 ARDENT GROUND 1999

(2) Zbieżne (Concurrent): Brak

4. CEL I ZAGADNIENIA (AIM AND MAIN OBJECTIVES)

a. Cel (Aim):

Szkolić pododdziały artylerii i moździerzy w prowadzeniu ognia z siłami wsparcia lotniczego (OAS).

b. Główne cele szkoleniowe (Main Objectives):

- (1) Ćwiczyć procedury dowodzenia, kontroli i koordynacji wyznaczonych baterii przez Centrum Wsparcia Ogniowego (FSCC).
- (2) Ćwiczyć procedury dowodzenia, kontroli i koordynacji z siłami powietrznymi przez (FSCC)

- (3) Ćwiczyć wysuniętych obserwatorów artylerii i moździerzy w czasie strzelań amunicją bojową i na „sucho” w dzień i w nocy. W tym, w czasie szkolenia z MLRS.
- (4) Ćwiczyć artylerię i moździerze w działaniach we współdziałaniu z helikopterami w dzień i w nocy z użyciem noktowizorów. (Helikoptery działają na niskich pułapach ok. 15 m.)
- (5) Ćwiczyć praktyczne rozwinięcie artylerii i moździerzy.
- (6) Prowadzić działania Lotnictwa Bliskiego Wsparcia (CAS) (ATP-27 6/99) pod dowództwem AMF(L) i szkolić w dowodzeniu i kontroli obserwatorów (FAC) zgodnie z narodowymi procedurami.
- (7) Koordynować ogień wsparcia AMF(L) z bombardowaniami lotnictwa bombami o wadze do 50 kg.

c. **Zagadnienia dodatkowe (Supporting Objectives).**

5. KONCEPCJA ĆWICZENIA (CONCEPT OF EXERCISE):

a. **Ćwiczenie będzie prowadzone jak poniżej:**

- (1) Okres szkolenia z działocznów i planowania ognia.
- (2) Ćwiczenia artylerii i moździerzy na małą skalę (ćwiczenia plutonowe, bateryjne) w strzelaniu na sucho i amunicją bojową w dzień i w nocy.
- (3) Kilkundniowe ćwiczenie taktyczne dla artylerii, moździerzy i sił powietrznych w dzień i w nocy (użycie MLRS będzie uzgodnione w czasie rekonesansu dowódców).
- (4) W czasie ćwiczeń działania helikopterów będą połączone z zaopatrywaniem z powietrza. Nocne loty będą się odbywały w granicach poligonu, wcześniej uzgodnionych. Szczegóły dotyczące lotów będą omówione w czasie rekonesansu dowódców.
- (5) W czasie praktycznych ćwiczeń lotnictwa i helikopterów artyleria i moździerze mogą prowadzić ogień bez przerywania działań lotnictwa.
- (6) Działania spadochroniarzy mogą mieć miejsce w czasie ćwiczeń (będą potwierdzone (uzgodnione) w czasie rekonesansu dowódców).

b. **Fazy Ćwiczenia (Phasing of Exercise):** Ćwiczenie składać się będzie z pięciu (5) faz:

- (1) Faza 1: 25.01 – 23.02 Alarmowanie – Osiąganie Stanu Gotowości Bojowej
- (2) Faza 2: 24.02 – 02.03 Zapobieganie Konfliktowi / Rozwijanie/ Sił
- (3) Faza 3: 03.03 – 08.03 Zarządzanie Kryzysem / Szkolenie/ Operacja Odstraszania
- (4) Faza 4: 09.03 – 16.03 Wejście do Walki / Prowadzenie Operacji
- (5) Faza 5: 17.03 – 21.03 De eskalacja / Wyjście z Walki

c. **Scenariusz i umiejscowienie ćwiczenia (Scenario and Setting):**

6. UCZESTNICTWO (FORCE REQUIREMENTS):

a. przewidywana liczba żołnierzy: maximum do 3000

b. siły lądowe:

- (1) niezbędne elementy dowództwa AMF(L) oraz siły zadeklarowane z poniższych państw podczas Wstępnej Konferencji Planistycznej;
- (2) BE:
- (3) CA:
- (4) CZ:
- (5) DE:
- (6) FR:
- (7) GE:
- (8) GR:
- (9) HU:
- (10) IT:
- (11) LU:
- (12) NL:
- (13) NO:
- (14) PL:
- (15) PO:
- (16) SP:
- (17) TU:
- (18) UK:

(19) US:

c. siły powietrzne:

d. bazowanie lotnictwa:

Samoloty będą bazować w Powidzu i / lub we Wrocławiu (będzie to potwierdzone). Maksymalna przewidywana liczba przegrupowanych samolotów do stałego bazowania w Powidzu i/lub Wrocławiu – 20. Bazy te muszą zapewnić loty z amunicją bojową w rejon ćwiczeń poligonu.

7. **IMPLIKACJE POLITYCZNE** (POLITICAL IMPLICATION) .

a. Nie przewiduje się.

b. Ogólna liczba wojsk lądowych:

(1) Przewiduje się do 3000 żołnierzy (bez sił państwa gospodarza i personelu zabezpieczenia)

(2) Około 90 dział i moździerzy

(3) Bez czołgów

(4) Do 20 helikopterów bojowych

c. Nie przewiduje się, że zaangażowane siły przekroczą limity uzgodnione w Dokumencie Wiedeńskim z 1994. Jednakże Państwo Gospodarz może powiadomić inne państwa o tym ćwiczeniu.

d. W przypadku inspekcji wymagane jest postępowanie zgodnie z Dokumentem Wiedeńskim.

(3) Państwo Gospodarz powiadamia NATO o tym fakcie drogą służbową. Państwa przysyłają swoje siły bez opóźnień.

(4) Kwatera NATO/ SD AMF(L) jest zobowiązana do postępowania zgodnie z Wytocznymi do Planowania Ćwiczeń NATO (EPG).

(5) Siły AMF(L) i AIRNORTH wysyłające wojska, są zobowiązane dostarczyć im odpowiednie narodowe instrukcje;

8. **PLAN KONFERENCJI** (PLANNING SCHEDULE)

Przewiduje się zorganizowanie następujących przedsięwzięć koordynacyjnych:

(1) Przedwstępna Konferencja Planistyczna (Pre-IPC): 24-25.02.00
Wrocław, PL

- (2) Wstępna Konferencja Planistyczna (IPC): 24-25.05.00 Wrocław, PL
- (3) Rekonesans Lotniska w Babimoście: 26.05.00
- (4) Główna Konferencja Planistyczna (MPC) połączona z rekonesansem dowódców: 16-20.09.00 Bolesławiec, PL
- (5) Finalizacja spraw dotyczących specyfikacji ćwiczenia: 2.11.00
- (6) Konferencja dotycząca przegrupowania (Mov PC): 12-14.12.00 Wrocław, PL
- (7) Spotkanie koordynacyjne dotyczące lotnictwa: 12-14.12.00 Warszawa, PL
- (8) Wydanie rozkazu operacyjnego ćwiczenia: 23 luty 2001
- (9) Finalna Konferencja Planistyczna: luty 2001 Heidelberg, GE
- (10) Memorandum o Porozumieniu stron pomiędzy AMF(L)/AIRNORTH a Państwem Gospodarzem: 16 marzec 2001
- (11) Czasokres ćwiczenia (włączając przemieszczenie w rejon ćwiczenia oraz powrót do MSD): 28 kwiecień do 24 maj 2001
- (12) Omówienie „na gorąco” części lądowej: 18 maj 2001

9. ZASADY WSPÓŁPRACY Z MEDIAMI (PUBLIC INFORMATION POLICY)

- a. służby prasowe będą działać po uzgodnieniu. Państwo Gospodarz powinno zabezpieczyć oficera prasowego, który będzie wspierany przez HQ AMF (L).
- b. Dzień dla Dostojnych Gości VIP, będzie 17.05 (po uzgodnieniu)
- c. biuro dla obserwatorów i gości będzie organizowane przez gospodarza, a HQ AMF(L) wspierać je będzie przez oficera łącznikowego.

10. INSTRUKCJE SPECJALNE (SPECIAL INSTRUCTIONS).

- a. od wszystkich państw biorących udział w ćwiczeniu wymaga się:
 - (1) Rozjemców taktycznych (ogniowych) przy każdym plutonie moździerzy z znajomością przepisów bezpieczeństwa i regulaminu poligonu.

(2) Państwa przysyłające lotnictwo są zobowiązane przysłać oficerów łącznikowych.

(3) AMF(L) podpisze listę uzgodnień z gospodarzami w imieniu pozostałych uczestników

(4) COMAIRNORTH podpisze listę uzgodnień z gospodarzami w imieniu pozostałych uczestników przysyłających lotnictwo

b. na okres ćwiczenia COMAIRNORTH dostarcza system dowodzenia i kontroli kompatybilny z AMF(L) FASC i bazami w Powidzu i Wrocławiu;

c. Od gospodarzy wymaga się dostarczenia wsparcia uzgodnionego w czasie rekonesansu dowódców i potwierdzonego w protokole uzgodnień.

W szczególności:

(1) Przygotowania odpowiednio terenu i pola tarczowego dla ćwiczeń wysuniętych obserwatorów powietrznych, terenu do nocnych lotów helikopterów.

(2) Dostarczenia personelu łącznikowego i systemu komunikacyjnego do połączenia FASC i ośrodka stawiającego zadania jak uzgodniono w protokole porozumień AIRNORTHMOU

(3) Uszczegółowienia zasad latania na niskich pułapach przed rekonesansem dowódców.

(4) Przygotowania współdziałania w zakresie bezpieczeństwa na poligonie na okres ćwiczeń

(5) Przygotowania pododdziału wsparcia

(6) Gospodarz jest zobowiązany przygotować instrukcje poligonu i warunki bezpieczeństwa przed rekonesansem dowódców

(7) Komendant poligonu powinien być osiągalny w czasie rekonesansu dowódców i w czasie ćwiczenia.

d. Każde państwo jest odpowiedzialne za przemieszczenie. NATO nie zabezpiecza pieniędzy na transport do miejsca ćwiczeń.

e. HQ AMF(L) we współdziałaniu z gospodarzem i innymi państwami będzie koordynować planowanie przemieszczenia z miejsca wyładunku do placu ćwiczeń. W czasie konferencji dotyczącej planowania przemieszczenia

HQ AMF(L) będzie koordynować przygotowanie rozkazu do przemieszczenia.

f. W czasie analogicznej konferencji RFAS będzie koordynować transport powietrzny. Zaangażowanie RFAS będzie zgodne z ustaleniami pomiędzy RFAS i AMF(L)

g. IALCE nie będzie rozwijany w czasie ćwiczeń tak, że gospodarz musi wspierać operację.

h. Punkty rozładunku i załadunku:

(1) Powietrzny: Personel- Wrocław.

Zaopatrzenie i sprzęt – Babimost

(2) Kolejowy: Żagań i Pstrąże

i. zakwaterowanie personelu latającego i obsługi naziemnej we Wrocławiu i Powidzu

j. Rozwinięcie: najwcześniejszy przyjazd 28.04

k. Przygotowanie pododdziałów do 4.05 godz. 23.59

l. Okres ćwiczeń 5 – 18.05

m. Najwcześniejsze zwinięcie 18.05 godz. 8.00

n. Zwiniecie nie później jak 24.05 godz. 23.59

o. Wymaga się od państw – uczestników zabrania po 1000 sztuk amunicji na każdy pododdział ogniowy.

p. Prosi się każde państwo o dostarczenie na rekonesans dowódców jak najwięcej szczegółów dotyczących:

(1) Liczba ludzi i ich stopnie.

(2) Liczba pojazdów i ich rodzaj

(3) Broń i jej typ i numer

(4) Liczbę helikopterów NATO przystosowanych do transportu sprzętu na linach i ich typ

(5) Typy amunicji rodzajami i ich ilość zapalniki pocisków artyleryjskich i moździerzowych oraz materiały wybuchowe.

(6) Projekt planu rozwinięcia (przemieszczenia)

q. Państwa proszone są o wyszczególnienie do rekonesansu dowódców, niezbędnych zadań, jakie życzą sobie ująć w ćwiczeniu np. skoki spadochronowe

11. WYMAGANIA LOGISTYCZNE I ADMINISTRACYJNE (ADMINISTRATION AND LOGISTIC REQUIREMENTS)

a. Każde państwo pokrywa koszty uczestnictwa swoich wojsk oprócz HQ AMF(L)

b. Ogólne przewidywane koszty są podane w tabeli jak poniżej:

Kod budżetowy	Kod budżetowy Rozpisany	Przewidywane koszty BEF
3210	Administracyjne	932.000
3220	Transport	2,013,000
3230	Łączność	736,000
3240	wynajem	0
Łącznie		3,681,000

c. Państwo Gospodarz jest proszone o wsparcie uczestniczących sił AMF(L) jak to będzie uszczegółowione w MOU pomiędzy COMAMF(L) w imieniu sił lądowych i Polską. Propozycja MOU będzie dyskutowana podczas Wstępnej Konferencji Planistycznej (IPC).

d. Państwo Gospodarz jest proszone o wsparcie uczestniczących jednostek sił powietrznych jak to będzie uszczegółowione we wsparciu logistycznym pomiędzy COMAIRNORTH w imieniu sił powietrznych i Polską.

12. WYMAGANIA W ZAKRESIE SPRAWOZDAWCZOŚCI (REPORTING REQUIREMENTS)

Przewiduje się dostarczenie Końcowego Raportu z Ćwiczenia (FER) przez COMAMF(L) do SHOEX nie później niż do (NLT) 20 września 2001.

UKŁAD I TREŚĆ
INSTRUKCJI PLANOWANIA ĆWICZENIA
(EXERCISE PLANNING INSTRUCTION¹)
wersja angielska

EXERCISE PLANNING INSTRUCTION
(SAMPLE)

PART ONE

EXSPEC

Approved EXSPEC

PART TWO

**EXERCISE ADMIN INSTRUCTION AND SCENARIO
DEVELOPMENT**

Preliminary Pages

Table of Contents and Effective Pages

Record of Changes

List of Abbreviations

Distribution List

Main Body

Letter of Promulgation

Situation

Mission (Exercise Aim and Objectives)

Execution (Milestones)

Service Support

Command and Signal

Annexes

A. Task Organisation and Participation

¹ Opracowano na podstawie Exercise Planning Guide, Supreme Headquarters Allied Powers Europe, Shape, Belgium 2000, Aneks B.

- B. Exercise Setting and Scenario
- C. STARTEX Situation
- D. Real Life Support
- E. Real Life Communications and ADP
- F. Public Information Policy
- G. Visitors and Observers

PART THREE

EXERCISE CONTROL

Preliminary Pages

- Table of contents
- Record of Changes

Main Body

- DICON Mission
- Execution
- Service Support
- Command and Signal

Annexes

- A. DICON Structure
- B. Terms of Reference
- C. Manning List
- D. Location Plan
- E. Organisation Timelines
- F. Working Schedule
- G. Coordination Meetings
- H. Real Life Support
- I. Communications
- J. ADP Support
- K. Administration
- L. After Action Review
- M. First Impression Report

PART 4

MEL/MIL

MEL/MIL database and user instructions

PART 5

EVALUATION, ANALYSIS AND REPORTING

Preliminary Pages

Table of Contents and Effective Pages

Record of Changes

List of Abbreviations

Distribution List

Main Body

As Above

Annexes

- A. Evaluation Team
- B. Exercise Evaluation
- C. Exercise Analysis
- D. Real Life Support.

UKŁAD I TREŚĆ
INSTRUKCJI PLANOWANIA ĆWICZENIA
(EXERCISE PLANNING INSTRUCTION)
wersja polska – wariant

CZĘŚĆ PIERWSZA
SPECYFIKACJA ĆWICZENIA

CZĘŚĆ DRUGA
KONCEPCJA ĆWICZENIA

Dokumenty odniesienia: *Mapy, programy i plany szkolenia, instrukcje, zgodnie z potrzebami.*

Strefa czasowa: ...

- 1. SYTUACJA SZKOLENIOWA W DNIU ROZPOCZĘCIA ĆWICZENIA**
- 2. CELE ĆWICZENIA**
 - a. Główny.
 - b. Szczegółowe.
- 3. PODZIAŁ ĆWICZENIA NA ETAPY**
 - a. Temat etapu.
 - b. Czas trwania etapu.
 - c. Główne zagadnienia szkoleniowe etapu.
- 4. ZABEZPIECZENIE LOGISTYCZNE ĆWICZENIA**
 - 1) Kierownictwa ćwiczenia
 - a) zabezpieczenie materiałowe
 - b) zabezpieczenie techniczne
 - c) zabezpieczenie medyczne
 - 2) Ćwiczących
 - a) zabezpieczenie materiałowe
 - b) zabezpieczenie techniczne
 - c) zabezpieczenie medyczne

5. DOWODZENIE I ŁĄCZNOŚĆ W ĆWICZENIU

Aneksy:

- Aneks A – Struktura organizacyjna kierownictwa ćwiczenia
- Aneks B – Zadania kierownictwa ćwiczenia w zakresie jego organizacji
- Aneks C – Struktura organizacyjna ćwiczących dowództw i pododdziałów
- Aneks D – Zadania przygotowujące ćwiczące dowództwa i pododdziały do ćwiczenia
- Aneks E – Scenariusz ćwiczenia
- Aneks F – Organizacja zabezpieczenia logistycznego ćwiczenia
- Aneks G – Zadania w zakresie organizacji dowodzenia i łączności w ćwiczeniu
- Aneks H – Współpraca cywilno-wojskowa
- Aneks I – Warunki bezpieczeństwa

CZĘŚĆ TRZECIA KIEROWANIE ĆWICZENIEM

Dokumenty odniesienia: *Mapy, programy i plany szkolenia, instrukcje, zgodnie z potrzebami.*

Strefa czasowa: ...

- 1. SYTUACJA (*warunki*) KIEROWANIA ĆWICZENIEM**
- 2. ZADANIA OSÓB FUNKCYJNYCH I ZESPOŁÓW KIEROWNICTWA ĆWICZENIA**
- 3. REALIZACJA (*praktyczna*) KIEROWANIA I KONTROLI**
- 4. ZABEZPIECZENIE LOGISTYCZNE KIEROWANIA ĆWICZENIEM**
- 5. DOWODZENIE I ŁĄCZNOŚĆ**

Aneksy:

- Aneks A – Plan rozmieszczenia kierownictwa ćwiczenia
- Aneks B – Struktura kierowania i kontroli
- Aneks C – Plan pracy kierownictwa ćwiczenia
- Aneks D – Plan łączności kierownictwa ćwiczenia
- Aneks E – Obieg informacji w ćwiczeniu

CZĘŚĆ CZWARTA
ORGANIZACJA POZORACJI I PODAWANIA WIADOMOŚCI
W ĆWICZENIU ORAZ OGÓLNY PRZEBIEG DYNAMIKI WALKI.

Dokumenty odniesienia: *Mapy, programy i plany szkolenia, instrukcje, zgodnie z potrzebami.*

Strefa czasowa: ...

- 1. SYTUACJA (*warunki*) POZOROWANIA POLA WALKI I DZIAŁAŃ PRZECIWNIKA**
- 2. ZADANIA POZORACJI POLA WALKI I DZIAŁAŃ PRZECIWNIKA**
- 3. OGÓLNY SPOSÓB POZOROWANIA POLA WALKI**
- 4. OGÓLNY SPOSÓB POZOROWANIA DZIAŁAŃ PRZECIWNIKA**
- 5. OZNAKOWANIE I OCHRONA REJONÓW POZOROWANIA POLA WALKI**

Aneksy:

Aneks A – Szczegółowe rozliczenie sił i środków pozorowania pola walki

Aneks B – Szczegółowe rozliczenie sił i środków pozorowania działań przeciwnika

Aneks C – Kierowanie pozorowaniem pola walki

Aneks D – Organizacja łączności kierowania pododdziałami (grupami) pozorowania pola walki i działań przeciwnika

Aneks E – Harmonogram pozorowania pola walki

127

CZEŚĆ PIĄTA OCENA I SPRAWOZDAWCZOŚĆ W ĆWICZENIU

Dokumenty odniesienia: *Mapy, programy i plany szkolenia, instrukcje, zgodnie z potrzebami.*

Strefa czasowa: ...

1. ZASADY OCENY I SPRAWOZDAWCZOŚCI
2. ZADANIA W ZAKRESIE OCENY I SPRAWOZDAWCZOŚCI
3. REALIZACJA PROCESU OCENY I SPRAWOZDAWCZOŚCI
4. ZADANIA W ZAKRESIE OMÓWIENIA ĆWICZENIA
5. ZABEZPIECZENIE LOGISTYCZNE ZESPOŁU OCENY I OMÓWIENIA
6. DOWODZENIE I ŁĄCZNOŚĆ

Aneksy:

Aneks A – Ocena ćwiczenia

Aneks B – Struktura i zadania zespołu kontroli i oceny ćwiczenia

Aneks C – Karta oceny ćwiczenia

Aneks D – Meldunek bieżący

Publikacje

Akademii Obrony Narodowej

do nabycia w Wydziale Wydawniczym AON
al. gen. A. Chruściela 103, bl. 2
00-910 Warszawa,
tel. 681 40 55, tel./faks 681 37 52

- S. Bartosiewicz, M. Mróz – **Zaopatrywanie jednostek wojsk lotniczych i obrony powietrznej w techniczne środki materiałowe techniki naziemnej**
- **Bezpieczne niebo.** Materiały z konferencji naukowej
- J. Bienkowski, R. Stępień (red.) – **Edukacja pedagogiczna w wyższej uczelni wojskowej**
- H. Binkowski (red.) – **OBWE w procesie umacniania bezpieczeństwa europejskiego**
- A. Bujak – **Praca w terenie na szczeblach taktycznych według standardów NATO**
- W. Chojnacki – **Socjologiczne aspekty tendencji instytucjonalno-organizacyjnego rozwoju wojska**
- M. Cieślarczyk, P. Krawczyk, Z. Korulczyk – **Poradnik metodyczny autorów prac kwalifikacyjnych**
- M. Cieślarczyk, M. Chojnacki, A. Radomyski – **Współpraca cywilno-wojskowa (CIMIC) w siłach zbrojnych (SP) RP**
- M. Cieślarczyk (red.) – **Metody, techniki i narzędzia badawcze oraz elementy statystyki**
- A. Ciupiński (red.) – **Dyplomacja wielostronna**
- A. Ciupiński – **Podstawowe elementy polityki bezpieczeństwa i obrony RP**
- A. Ciupiński, R. Białoskórski – **Wczesne ostrzeżenie i zapobieganie współczesnym konfliktom zbrojnym w strategii Sojuszu Północnoatlantyckiego**
- A. Ciupiński, H. Binkowski, A. Legucka – **Bezpieczeństwo w stosunkach międzynarodowych**
- A. Ciupiński, M. Zajac (red.) – **Wybrane problemy walki z terroryzmem międzynarodowym**
- T. Compa – **Zarządzanie przestrzenią powietrzną**
- J. Czajka – **Stolica apostołska wobec integracji europejskiej**
- K. Czajka – **Użycie artylerii w obronie oddziału**
- P. Daniluk – **Radiostacje pola walki**
- A. Dawidczyk – **Nowe wyzwania, zagrożenia i szanse dla bezpieczeństwa Polski u progu XXI w.**
- **Dowodzenie lotnictwem sił powietrznych w działaniach wojsk lądowych** (praca zbiorowa)
- W. Drażczyk – **Logistyka sił powietrznych w działaniach wielonarodowych**
- A. Fellner – **Zautomatyzowane systemy kontroli ruchu lotniczego i przestrzeni powietrznej**
- M. Flemming – **Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych**
- P. Gawliczek, J. Pawłowski – **Zagrożenia asymetryczne**
- M. Gaśka, A. Ciupiński – **Międzynarodowe prawo humanitarne**
- A. Glen, W. Marud – **Kontrola przestrzeni powietrznej w czasie kryzysu i wojny**
- J. Gotowała – **Lotnictwo XXI wieku**
- J. Groskrejcz – **Antropologiczne i aksjologiczne aspekty edukacji oficerów**
- J. Halik – **Metodyka opracowania pracy magisterskiej i studyjnej**
- J. Halik, J. Wolejszo – **Ćwiczenia wojskowe sił zbrojnych RP w aspekcie interoperacyjności w ramach NATO**
- M. Huzarski (red.) – **Taktyka ogólna wojsk lądowych**
- K. Jałoszyński – **Terroryzm antyizraelski**
- K. Jałoszyński – **Terroryzm czy terror kryminalny w Polsce?**
- K. Jałoszyński – **Zagrożenie terroryzmem w wybranych krajach Europy Zachodniej oraz w Stanach Zjednoczonych**
- J. Janczak – **Zakłócanie informacyjne**
- Cz. Jarecki – **Użycie wojsk raketowych i artylerii w operacji**
- T. Jemiolo – **Globalizacja. Szanse i zagrożenia**
- T. Jemiolo, K. Malak (red.) – **Bezpieczeństwo zewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej**
- A. Józwiak, Cz. Marcinkowski – **Wybrane problemy współczesnych operacji pokojowych**
- L. Kanarski, P. Gawliczek – **Przywództwo w armiach NATO**
- L. Kanarski, B. Rokicki (red.) – **Teoria i praktyka przywództwa wobec wyzwań edukacyjnych**
- J. Kardas, K. Loranty – **Wybrane problemy bezpieczeństwa i obronności państwa w opiniach pracowników administracji publicznej**
- J. Kardas, K. Loranty – **Instytucjonalizacja przygotowania obronnego kadr administracji**
- J. Karpowicz, Z. Chojnacki – **Bezpieczeństwo lotów**
- J. Karpowicz – **Współczesne konstrukcje lotnicze**
- Cz. Kaćki – **Siły wielonarodowe do misji pokojowych**
- Cz. Kaćki – **Izrael. Jego wpływ na rozwój sytuacji w regionie Bliskiego Wschodu**
- **Kierowanie mobilnymi systemami łączności wojsk lądowych – część I-III** (praca zbiorowa)
- W. Kitler (red.) – **Obrona cywilna (niemilitarna) w obronie narodowej III RP**
- W. Kitler – **Obrona narodowa III RP. Pojęcie. Organizacja. System** (rozprawa habilitacyjna)
- W. Kitler – **Obrona narodowa w wybranych państwach demokratycznych**
- Z. Klawitter – **Rola i zadania zespołu wsparcia personalnego na stanowisku dowodzenia BZ/BPanc**
- T. Kochański – **Logistyka międzynarodowa**
- T. Kochański – **Logistyka jako koncepcja zintegrowanego zarządzania**
- M. Koziński – **Umowa offsetowa i inne formy udziału państwa w międzynarodowym obrocie gospodarczym**
- M. Kozub – **Lotnictwo w operacjach połączonych**
- M. Kozub – **Lotnictwo wojsk lądowych w operacjach połączonych**

- M. Kozub – Lotnictwo w bojowym poszukiwaniu i ratownictwie
- J. Kręciński – Współczesne kierowanie wojskami. proces dowodzenia
- J. Kręciński – Metodyka pracy sekcji dowodzenia oddziału i związku taktycznego
- R. Kwečka, M. Gryga – Siły specjalne w kontekście współczesnych zagrożeń
- K. Kubiak – Transport wojsk i ładunków wojskowych drogą morską przy użyciu statków handlowych
- L. Łukaszyk – Międzynarodowe prawo pokoju i bezpieczeństwa
- L. Łukaszyk – Europejskie prawo pokoju i bezpieczeństwa
- L. Łukaszyk – Dyplomacja współczesna a problemy prawa i bezpieczeństwa międzynarodowego
- T. Majewski – Ankieta i wywiad w badaniach wojskowych
- T. Majewski – Kierownik – dowódca w organizacji
- K. Malak – Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Białorusi
- J. Marczak (red.) – Samoorganizacja społeczeństwa na rzecz bezpieczeństwa powszechnego. Samoobrona powszechna III RP
- M. Marszałek, A. Radomski – Metodyka pracy zespołów funkcjonalnych na stanowisku dowodzenia brygady raketowej sił powietrznych
- Z. Maślak – Podstawy teorii informacji obrony powietrznej
- Z. Maślak (oprac.) – Informacje w obronie powietrznej – potrzeby, wymagania, zagrożenia. Materiały z sympozjum naukowego
- M. Michalec (oprac.) – Kierunki rozwoju rosyjskiej myśli teoretycznej i praktyki w zakresie użycia lotnictwa w walce
- J. Michniak (red.) – Projektowanie struktury organizacyjnej dowództwa brygady zmechanizowanej (pancernej)
- G. Nowacki – Informacja w walce zbrojnej. Materiały z sympozjum naukowego
- G. Nowacki – Strategiczne siły jądrowe wybranych państw
- G. Nowacki – Rozpoznanie satelitarne USA i Federacji Rosyjskiej
- G. Nowacki (red.) – Militaryzacja kosmosu
- A. Nowak – Działalność rozpoznawcza na szczeblach taktycznych
- E. Nowak – Gospodarowanie zasobami majątkowymi
- M. Obrusiewicz – Wielonarodowe połączone siły zadaniowe CJTF
- J. Pawłowski, A. Ciupiński (red.) – Umiejętności międzynarodowy konflikt wewnętrzny
- J. Płaczek – Ewolucja polskiej myśli obronno-ekonomicznej w latach 1976–2000
- J. Płaczek (red.) – Gospodarka obronna Polski w końcu lat dziewięćdziesiątych. Szanse i zagrożenia
- Podróż studyjna w systemie edukacji oficerów w AON. Materiały z sympozjum naukowego
- A. Polak – Wybrane zagadnienia obrony wybrzeża w Polsce (1920–2002)
- A. Polak – Teoria grup operacyjnych w polskiej sztuce wojennej okresu międzywojennego
- Prawo w stosunkach międzynarodowych. Wybór dokumentów (praca zbiorowa)
- K. Przeworski – Ewakuacja jako sposób ochrony ludności
- Pułk przeciwlotniczy w działaniach operacyjnych (praca zbiorowa)
- A. Radomski – Metody i treść pracy zespołu OPL na stanowisku dowodzenia dywizji zmechanizowanej
- A. Skrabacz – Kobiety w obronie narodowej Polski u progu XXI w.
- J. Skrzyp (red.) – Informator geograficzny o państwach kandydujących do Sojuszu Północnoatlantyckiego
- J. Skrzyp, Z. Lach – Informator geograficzny. Państwa członkowskie NATO
- Z. Skwarek – Powietrzne systemy wczesnego wykrywania i powiadamiania
- K. Słaboń – Sytuacja jeńców wojennych w konflikcie iracko-irańskim (1980–1988)
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego (praca zbiorowa)
- Słownik terminów z zakresu psychologii (praca zbiorowa)
- Słownik pojęć sojuszniczej obrony powietrznej – (praca zbiorowa)
- H. Spustek – Wybrane zagadnienia badań operacyjnych i modelowania liniowego
- Z. Stachowiak – Metodyka i metodologia pisania prac kwalifikacyjnych (licencjackich, magisterskich i podyplomowych)
- Z. Stachowiak, J. Płaczek (red.) – Wybrane problemy ekonomiki bezpieczeństwa
- R. Stępień (red.) – Edukacja w wyższych szkołach wojskowych
- M. Strzoda (red.) – Wybrane terminy z zakresu dowodzenia i zarządzania
- J. Suwart – Zarys obrony cywilnej w Polsce w latach 1920–1996
- R. Szpyra – Powietrzna sztuka operacyjna wybranych państw
- E.A. Wesółowska, A. Szerauc (red.) – Patriotyzm – Obronność – Bezpieczeństwo
- J. Wołajsko – Wybrane problemy procesu planowania i rozliczania działalności szkoleniowej na szczeblach taktycznych w SZ RP
- J. Wołajsko – Trening sztabowy dowództwa szczebla taktycznego SZ RP
- J. Wołajsko – Wybrane aspekty projektowania struktury organizacyjnej zespołu dowodzenia stanowiska dowodzenia brygady zmechanizowanej
- J. Wołajsko, Z. Fiolna – Dowodzenie brygadą zmechanizowaną (pancerną) w obronie
- J. Wołajsko, Z. Fiolna – Dowodzenie brygadą zmechanizowaną (pancerną) w marszu
- Wojskowe wsparcie władz cywilnych i społeczeństwa. Materiały z seminarium
- Wojsko wobec polskiego państwa '56. Rezolucje, uchwały, listy (wybór, wstęp i opracowanie: E. J. Nalepa)
- J. Wojtasik (red.) – Studia z dziejów polskiej techniki wojskowej od XVI do XX wieku
- J. Wojtasik (red.) – Od Żółkiewskiego i Kosińskiego do Piłsudskiego i Petlury. z dziejów stosunków polsko-ukraińskich od XVI do XX wieku
- E. Zabłocki – Współczesne siły powietrzne
- S. Zalewski – Służby specjalne w państwie demokratycznym
- Założenia operacyjne do doktryny zasadniczej sił powietrznych (praca zbiorowa)
- L. Zapala – W rembertowskiej Alma Mater
- B. Zdrodowski, M. Marszałek – Operacje pozawojenne sił powietrznych
- J. Zieliński (red.) – Podstawowe założenia dydaktyki sztuki operacyjnej
- J. Zuziak – Dzieje Instytutu Józefa Piłsudskiego w Londynie 1947–1997

Zamówienia przyjmujemy telefonicznie lub pisemnie
